

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J.P. Lund

Svendborg Kjøbstad

1869-1893.

1894

Svendborg Kjøbstad

1869 til 1893.

Udgivet paa Foranstaltning af Svendborg Byraad

ved

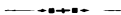
Torkild P. Lund,
Borgmester.

Trykt i Svendborg Amts-Bogtrykkeri hos J. Assam.

Svendborg Kjøbstad

1869 til 1893.

Udgivet paa Foranstaltning af Svendborg Byraad

ved

Torkild P. Lund,
Borgmester.

Trykt i Svendborg Amts-Bogtrykkeri hos J. Assam.

Den ydre Anledning til dette lille Skrifts Fremkomst har været den, at den danske Kjøbstadforening i 1894 skal holde sit Møde i Svendborg, idet det forekom mig naturligt, at der blev givet Foreningens Medlemmer, som ville gæste Byen, nogle trykte Oplysninger om denne, dens Administration, Institutioner, Udvikling og økonomiske Status. Da vi imidlertid ikke her udgive Byraadets Forhandlinger eller Regnskaberne i Trykken, og da der nu er gaaet 25 Aar, siden Forvaltningen af Kjøbstadens Anliggender ifølge Lov om Kjøbstadkommunernes Styrelse m. v. af 26. Maj 1868 gik over til Byraadet, og et udvidet Selvstyre blev indført, opstod samtidig Ønsket hos mig om at give en samlet Fremstilling af Byens Administration i de forløbne 25 Aar 1869 til 1893 paa Grundlag af de utrykte Byraadsforhandlinger og Regnskaber; jeg har nemlig selv ofte i min Embedsvirksomhed savnet Oplysninger om de herværende kommunale Forhold og med megen Tids-spilde maattet søge dem rundt om i Byraadsprotokollerne og Arkivet, og jeg er derfor gaaet ud fra, at en saadan Fremstilling ogsaa vilde være af Interesse for Byens Beboere og særlig for dem, der have offentlige Hverv at varetage i Svendborg, ligesom den jo tillige vilde have Betydning som Redegjørelse for, hvorledes Selvstyret har virket i det forløbne Tidsrum, og hvorledes

en Kjøbstadkommune af Mellemstørrelse i de sidste 25 Aar har udviklet sig.

Svendborg Byraad har erklæret sig enig i ovenstaaende Betragtninger og vedtaget at udgive en saadan Fremstilling. Da jeg kun i henved 9 Aar har taget Del i Byens Styrelse, har jeg om Forholdene fra den tidligere Tid maattet henvende mig om Oplysninger til forskellige Medlemmer af Byraadet, Kommunens Embedsmænd og Funktionærer og andre Herboende, der alle med megen Velvillie have meddelt mig de begjærte Oplysninger. Fremstillingen indledes med en Oversigt, der i større Træk skulde angive, hvad der er udrettet i de forløbne 25 Aar, derefter følger en Fortegnelse over Byraadets nuværende Medlemmer, Udvalgene og de kommunale Kommissioner samt Byens Embeds- og Bestillingsmænd den 1. Januar 1894, og endelig omhandles de forskellige kommunale Forhold og Institutioner, hvorved af praktiske Hensyn i det væsentlige er fulgt den Inddeling, som ligger til Grund for Kommunens Budgetter og Regnskaber. Naar der ved Behandlingen er fremkommen nogen Ulighed i H. t. den Udførlighed, hvormed de paagjældende Forhold ere omtalte, og naar den for fleres Vedk. omfatter et længere Tidsrum end den Periode, der her skulde skildres, da har dette været begrundet i, at der paa enkelte Omraader forelaa et større samlet Materiale, som maatte antages at ville have Interesse for Byens Indvaanere. Endelig er det ogsaa anset rettest at medtage en Del Institutioner, som ikke direkte vedrøre den kommunale Bestyrelse, men som det maatte anses ønskeligt at faa med i Fremstillingen, saaledes bl. A. Kirkerne og Kirkegaarden,

velgjørende Indretninger og Legater, selv om de ikke staa under Byraadets Bestyrelse og Overtilsyn, med flere. Udarbejdelsen er bleven besværliggjort ved, at Forholdene i 1893 skulde medtages, og at Afslutningen af Kæmnerregnskabet og af andre Regnskaber først er sket i den allersidste Tid, og naar jeg forudsætter som givet, at der i dette Skrift, som jo kun bestaar af en Mængde faktiske Meddelelser, der ere hentede mange Steder fra, vil findes adskillige Urigtigheder og Unøjagtigheder, haaber jeg, at det vil blive undskyldt dels ved den nysanførte Omstændighed dels i Betragtning af, at Skriftet er bleven til i de sparsomme Timer, min Embedsgjerning levnede mig til dette Arbejde.

Svendborg i April 1894.

T. Lund.

Oversigt og Indledning.

Da Byraadet den 1. Januar 1869 overtog Styrelsen af Svendborg Kjøbstads Anliggender, indtog Byen i flere Henseender et fremmeligt Standpunkt i Sammenligning med mange andre Kjøbstæder. Den havde allerede i 1856 faaet anlagt et Gasværk og i 1867 et Vandværk, hvilket sidste giver rigeligt og godt Vand med en meget ringe aarlig Udgift, da Vandet ved eget Tryk uden Brug af Maskiner føres fra Kilderne til et højtliggende Reservoir og derfra ind i Husene. Sundhedsforholdene, som den daværende Borgmester interesserede sig meget for, vare — bortset fra den totale Mangel paa Kloaker — godt ordnede, idet en ny Sundhedsvedtægt var udfærdiget i 1868, og et virksomt Tilsyn af de enkelte Ejendomme var indført gennem flere dertil beskikkede Borgere, som hver havde sit Distrikt at undersøge. I 1868 var der ogsaa ansat en særegen Inspektør for Fattigvæsenet. Havnen, der stadig har været en udmærket Indtægtskilde for Byen, var bleven udvidet i 1866, idet den saakaldte „Nyhavn“ var anlagt i den nordlige Del, og Kommunens Gjæld udgjorde i 1869 ikkun c. 42000 Kr. Svendborg befandt sig ogsaa i en god og livlig Udvikling i Hens. til Handel og Omsætning; fra 1. November 1867 var Amtskontoret ifølge kgl. Resolution af 25. August 1865 henlagt til Byen som Amtets største Kjøbstad, og Amtstuen var allerede forinden flyttet dertil, en Forskjønnelseskomité var i 1868 traadt sammen for at ind-

samle Bidrag til at udnytte Byens smukke Omgivelser m. m.

Men ved Siden af disse heldige Forhold forelaa der mange og store Opgaver for Byraadet paa de Omraader, som Fortiden havde forsømt, eller hvor nye og større Krav stilledes af den fremadskridende Udvikling og den tiltagende Folkemængde. Foruden den ovennævnte Mangel paa Kloaker var Byens Brolægning ogsaa meget daarlig, til Fattiggaard havdes en gammel og yderst slet Bygning i Fruestræde, og et meget tarveligt Sygehus var opført paa Fattiggaardens inderste, fugtige Grund lige ved Springsbæk. Skolelokalerne vare ogsaa gamle og ikke tidssvarende, og Raadhuset var i flere Henseender uhensigtsmæssigt og for indskrænket særlig for Arresternes Vedkommende, ligesom dets Beliggenhed paa Svendborg Torv, som det delte i 2 Afdelinger, var meget generende. Kommunikationsforholdene, der have en saa væsentlig Betydning for en Kjøbstads økonomiske Fremgang, lode ogsaa meget tilbage at ønske; thi vel var den søværts Forbindelse livlig og i betydelig Tiltagende, og Landevejene i god Stand — i de nærmest foregaaende Aar var endog en ny fortrinlig Landevej mellem Nyborg og Svendborg anlagt og havde bragt det derliggende, godt befolkede Opland i let Forbindelse med Byen —, men Afstanden til Jernbanen gjennem Fyen var lang, og Postforbindelsen foregik kun ved Diligence til Odense og Nyborg, ligesom vort nærliggende, frugtbare Opland Thorseng kun havde en besværlig Færgeforbindelse med mindre Sejlfartøjer.

Der var altsaa Opgaver nok for Byraadet at tage fat paa. Allerede i 1871 paabegyndtes Kloakledningernes Anlæg, fra først af med Famlen og en vidt drevet Økonomi, men senere arbejdedes der med Kraft efter et mere samlet System, og i de forløbne 25 Aar er Byen, hvis Afløbsforhold paa Grund af det stærke Fald i det Hele ere heldige, omtrent fuldstændig forsynet med under-

jordiske Kloaker med en Længde af 12,737 Alen og for en Udgift af over 48,000 Kr. Ligeledes er Bro-lægningen bleven omlagt i denne Periode for de fleste Gaders Vedkommende, og betydelige Expropriationsudgifter ere anvendte til at regulere og udvide Gaderne og Fortogene, der indskrænkedes meget ved generende Udbygninger som i de fleste gamle Byer.

I 1872 opførtes en ny, rummelig Fattiggaard med en Udgift af c. 67,000 Kr., og paa denne indrettedes et iøvrigt meget indskrænket Sygehus, der kun kunde betragtes som en foreløbig Nødhjælp. Samme Aar blev der ved privat Foranstaltning bygget og indrettet en Realskole, hvortil Kommunen yder et aarligt Tilskud af 1200 Kr. I 1873 blev en Dampfærge anskaffet til Thorseng, hvortil Byen bidrog over 12,000 Kr., og som i høj Grad fremmede Forbindelsen med Øen (Reglement af 27. Januar 1873 og Taxt af samme Dag), og samme Aar indførtes der den for Byens sanitære Forhold heldige Foranstaltning, at en Sundhedsassistent beskikkedes, som fik det stadige Tilsyn med samtlige Bygninger indenfor Byggegrænsen og med Sundhedsforholdene i den egentlige By. I 1874 opførte By- og Amsraad i Forening et Epidemihus og et Kolerareceptionslokale, i 1875 blev den nye Borgerskole i Fruestræde opført med en Udgift af c. 60,000 Kr., og samme Aar indviedes den hovedsagelig ved private Bidrag grundlagte Borgerstiftelse i Bagergade.

Den 12. Juli 1876 aabnedes den Sydfyenske Jernbane, der fra først af var imødeset med Ængstelse af en Del af Byens Handlende, som frygtede for, at den store Nabostad Odense som Banens andet Endepunkt vilde tilegne sig en Del af Svendborgs Handel, og at Banen med sine Landstationer vilde skade Byens Interesser. Denne Frygt har imidlertid vist sig ganske ugrundet, idet den tværtimod har givet Byens Handel og Omsætning et overordentlig stort Opsving og for-

øget Skibsfarten i meget væsentlig Grad. Til Baneanlægget gav Svendborg Kommune et Tilskud af 80,000 Kr., idet den tegnede sig for 20,000 Kr. Aktier i 1ste Serie og 60,000 Kr. Aktier i 2den Serie, hvilke paa Grund af Banens med megen Dygtighed ledede Anlæg og Drift have vist sig at være et særdeles godt Aktiv, som for Tiden giver 5 % Rente, og det lykkedes at faa Baneforholdene heldig ordnede med Stationsplads paa et gunstigt Sted i Byen og i Nærhed af Havnen. Baneanlægget medførte ogsaa, at større Udvidelser blev foretagne ved Havnen for at skaffe forøget Bolværksplads og faa et større Areal opfyldt, hvorved Banen blev sat i umiddelbar Forbindelse med Havnen, og i 1875 til 1877 blev den saakaldte Jessens Mole anlagt og en ny Dampskibsbro opført med en Udgift af c. 230,000 Kr. Herved blev de 2 tidligere helt adskilte Dele af Havnen, nemlig den oprindelige Havneplads og Nyhavn, forenede til et samlet Havneanlæg. Jernbaneanlægget gav ogsaa Stødet til en livlig Udvikling af Dampskibsforbindelsen med Svendborg, saaledes med Ærøskjøbing fra Oktober 1875 istedetfor den tidligere Overførsel med Sejlbaad, og den 15. Maj 1876 stiftedes Sydfyenske Dampskibsselskab først med Dampskibet Thor paa Farten Lybæk og Kiel, medens Selskabet i 1884 købte 4 andre Dampbaade til Farten paa Langeland og Nakskov og i 1885 Rolf, der fra 1866 havde besørget Farten mellem Rudkjøbing og Svendborg. Forbindelsen med England begyndte i 1880, og de hertil brugte Skibe overtoges i 1883 af det forenede Dampskibsselskab.

Den 1ste Januar 1877 traadte efter lange Forhandlinger den nye kommunale Beskatning af de faste Ejendomme i Henhold til Lov 11. Februar 1863 og den under 25. Marts 1876 stadfæstede Vedtægt i Kraft, hvorefter Afgiften af Kjøbstadgrundene og Markjorderne var sat til henholdsvis 220 Kr. og 13 Kr. pr. Td.

Hartkorn og Afgiften af Bygninger til 1 Øre af hver 8 Kr. Forsikringssum. Klassifikation af Ejendommene efter deres Beliggenhed foretoges ikke, og Byraadet søgte forgæves at faa Afgiften af Markjorderne sat højere op. I 1884 blev efter en ny Matrikulering en Del Arealer inddragne under Byhartkornet med en forøget Skatteindtægt af c. 700 Kr.

I 1876 købte Kommunen for 16,126 Kr. de tæt udenfor Byen liggende Skove Høje Bøge og Fruerskov, i hvilken sidste de Kilder ligge, som forsyne Byen med Vand, medens Høje Bøge, efterat et Beværtningslokale var opført dér, snart blev et yndet Udflugtssted for Byens Indvaanere. Lystskoven Christiansminde var i 1874 skjænket Byen af Skovejerne, og her blev der i 1877 ved privat Foranstaltning opført et større Restaurationslokale, som Kommunen overtog i 1883. Senere i 1891 købte Kommunen den tilstødende, Gartner Lentz tilhørende Ejendom for 10,500 Kr. for at aabne Muligheden for Opførelse af et Badehotel foruden det alt eksisterende, en Privatmand tilhørende Hotel. Forskjønnelseskomiteen havde i de forløbne Aar udfoldet en stor Virksomhed med Anlægget af en Mængde smukke Veje og Spadserestier, hvortil Midlerne vare indkomne dels ved Indsamling hos Private, dels ved Tilskud fra Kommunen, der fra 1880 udredede Udgifterne ved Vedligeholdelsen og Beplantningen.

I 1881 toges det nye, af Amts- og Byraadet i Forening paa en for 26,000 Kr. indkjøbt Ejendom mellem Vester- og Bagergade opførte Raad-, Thing- og Arresthus i Brug. Det kostede c. 130,000 Kr., hvoraf Amtet udredede $\frac{7}{10}$ og Byen $\frac{3}{10}$, medens Kjøbesummen for Ejendommen betaltes med Halvdelen af hver. Det følgende Aar nedreves det gamle Raadhus, hvorved der opnaaedes en længe ønsket Udvidelse af Torvet, som brolagdes samme Aar i Forbindelse med Kattesundet med en Udgift af c. 24,000 Kr. Da det gamle Raad-

hus's store Sal havde været benyttet ved alle større Festiviteter i Byen, og der trængtes meget til et Festlokale, tegnede Byraadet i 1883 10,000 Kr. Aktier i den nye Foreningsbygning, som Borgerforeningen opførte i Fruestræde.

I 1884 undergik Vor Frue Kirke en Hovedrestauration, hvortil medgik c. 90,000 Kr., foruden at Kommunen foretog større Arbejder med Udgravning og Planering af Kirkebakken og Anlæg af en Stentrappe med en Udgift af c. 10,000 Kr. Det førstnævnte Beløb tilvejebragtes dels ved Kirkens egne Midler, dels ved et Laan paa 84,000 Kr., som Byraadet garanterede for, og til hvis Forrentning og Afdrag Kæmnerkassen aarlig bidrager c. 3000 Kr. Fra 1. Januar s. A. traadte den ved Byraadets Foranstaltning gennemførte Afløsning af Offeret til de 2 Kirkers Sognepræster og Kordegne i Kraft, saa at det afløste Offer udrededes gennem Kommuneskatterne. Samme Aar indkøbtes en Del Grunde, som stødte op til Borgerskolen, for c. 10,000 Kr., da en Udvidelse af Skolen snart maatte blive nødvendig.

I 1885 udfærdigedes en ny Sundhedsvedtægt og opførtes ved Torvet en Politi- og Brandstationsbygning med Sprøjtehus for en samlet Bekostning af c. 30,000 Kr., og den 1. Januar 1886 traadte den nye Ordning af Brandvæsenet i Gang, hvorved der oprettedes et lønnet Mandskab, som i de hyppigste Tilfælde udelukkende besørger Tjenesten ved Ildebrande. Brandallarmeringsapparat blev anlagt i 1890.

I Slutningen af 1886 og i 1887 foregik Konvertering af Byens Gjæld, der var fordelt paa en Mængde, Tid efter anden stiftede Laan. De bleve nu samlede i ét Laan paa 350,000 Kr. hos Bikuben, hvilket forrentes og afdrages med $5\frac{3}{4}$ % og vil være indfriet i 1917 el. 1918, hvorhos et Laan hos Livsforsikringsanstalten paa c. 34,000 Kr. blev indfriet i 1889 ved Hjælp af Gas-

værkets Reservefond, hvis udlaante Beløb vil være tilbagebetalt i 1898.

Allerede i 1884 var et Udvalg fra Land og By bleven nedsat for at forberede Anlægget af en Jernbane fra Svendborg til Nyborg eller til Ørbæk med Tilslutning til en Ringe-Nyborgbane, og da Stemningen paa et i Oktober 1887 afholdt Borgermøde i Svendborg aldeles afgjort var for et saadant Anlæg, tilbød Byraadet den 19. s. M. at yde et Bidrag paa 100,000 Kr. dertil. Ansøgning om Koncession blev indgivet i Maj 1889, men Sagen henstaar som bekjendt endnu uafgjort.

Den 26. Oktober 1887 indviedes den nye Bygning for Teknisk Skole, hvortil Kæmnerkassen havde bidraget 8000 Kr., ligesom den yder et aarligt Bidrag af 700 Kr. til Skolens Drift. Samme Aar foretoges med en Udgift af c. 12,000 Kr. et større Brolægningsarbejde nemlig af den nordre Del af Møllergade, hvorved ogsaa en Betonmur med Jernrækværk blev anlagt op til Mølle-dammen, der tidligere havde ligget aaben ud til Gaden.

I 1889 trængte Borgerskolen paany til Udvidelse, og der opførtes derfor et stort Gymnastikhus, forat ogsaa Pigerne kunde nyde Gymnastikundervisning, medens det gamle Gymnastikhus indrettedes til Klasseværelser. Udgiften herved var c. 25,500 Kr. Samme Aar indviedes det af Menighedsforeningerne i Byen oprettede Missionshus „Bethel“, hvortil en større Bygning i Bagergade var indkjøbt.

Da St. Nikolaj Kirke ogsaa viste sig at trænge til en Hovedrestauration, og denne gamle, smukke Kirke mod Øst helt var skjult af Bygninger, som vare opførte tæt op til den, købte Byraadet i 1889 og 1890 to Ejendomme i Gjerrits- og Korsgade for ialt 26,000 Kr. for at skaffe en friere Beliggenhed for Kirken og udvide Passagen langs denne. I Oktober 1892 begyndte Restaurationen af Kirken, og ventes den fuldført i Efteraaret 1894. Staten yder et Bidrag hertil af 37,000 Kr.,

medens det øvrige Beløb tilvejebringes ved et Laan, hvorfor Byraadet er Garant, og som antages at ville udgjøre c. 75,000 Kr.

I 1891 blev der af Svendborg Amts- og Byraad opført et Syge- og Epidemihus paa en tilkøbt Grund, der stødte op til det tidligere Epidemilokale, som er bibeholdt og sat i Forbindelse med det nye Epidemihus. Bygningerne, der toges i Brug den 1. November 1891, kostede med Inventarium c. 130,000 Kr., hvoraf Byen udredede $\frac{37}{100}$ eller 48,106 Kr. 56 Øre.

I 1892 blev opført en Kvægstald og et Kvægtorv indrettet nede ved Havnen med en Udgift af c. 12,600 Kr., og fra Begyndelsen af 1893 blev der indført 2 maanedlige Torvedage for levende Kreaturer, nemlig den 2den og 4de Onsdag i hver Maaned.

Endelig er der i Aarene 1891 til 1893 sket en større Udvidelse af Havnen mod Nord ved Opfyldning, Anlæg af Bolværker, Kjøhølerplads, Veje m. v., hvorved Havnens Territorium er udvidet til og Forbindelse tilvejebragt med Øxenbjerg. Udgiften hertil har hidtil andraget c. 186,000 Kr., men en Del Arbejder staa endnu tilbage.

Kommunens Gjæld, der ved Konverteringen i 1886 udgjorde 372,308 Kr. 31 Øre, andrager nu 335,820 Kr. 41 Øre og er altsaa nedbragt adskilligt trods de flere betydelige ekstraordinære Udgifter, der i de sidste 7 Aar ere afholdte til Indkjøb af Ejendomme, Opførelse af Skolebygninger, Sygehus m. v. til samlet Beløb af over 126,000 Kr. Grunden hertil har været den, at det ved Konverteringen under Hensyn til den opnaaede Lettelse i Rente- og Afdragsforpligtelserne blev vedtaget af Byraadet aarlig at henlægge et større Beløb til et Reservefond, hvoraf Udgiften ved ekstraordinære Arbejder skulde afholdes, og ved Hjælp heraf samt ved Over-skud af Gas- og Vandværket er det lykkedes at afholde

extraordinære Udgifter af i Alt over 114,800 Kr. i de senere Aar uden Optagelse af Laan.

Folkemængden i Svendborg er steget fra 6421 i 1870 til 9591 i 1893, Assurancesummen af Bygninger fra 4,002,520 Kr. den 1. Januar 1869 til 10,792,550 Kr. den 1. Januar 1894.

Den 1. Januar 1869 bestod Byens Bestyrelse af:

Magistrat:

Overauditor, Borgmester Ludvig Valdemar Maximilian Schrum, R. af Dbg. og Dbmd. (1859 til 1885).

Byraad:

Borgmesteren, Formand.

Agent Lauritz Jørgen Baagøe (til 31. December 1869).

Grosserer Hans Jørgen Rasmussen (til 31. December 1871).

Malermester Laurits Vilhelm Berth (til 31. December 1869).

Fabrikant Lars Rasmus Lange (1867 til 1872).

Sejlmager Christian Brandt (til 1872).

Kjøbmand Gumme Krøyer Riber (til 31. December 1869 og 1873—1882).

Hattefabrikant Jens Mikael Lange (til 1874).

Skibsbygmester Hans Peter Hansen jun. (til 1881).

Kjøbmand Claus Jacob Krøyer (1869 til 1890).

Fabrikant Morten Peter Kisbye (til 1872).

Rokkedrejer Erik Lindegaard (til 1875).

Som Byraadsmedlemmer have senere fungeret:

Kjøbmand Rudolf Georg Føg (1870 til 1875).

Skibsrheder Adolf Hansen Huusom (1870 til 1887).

Garver Christian Jacobsen Broch (1870 til 1881).
 Amtsvejinspektør Peter Husen, R. (1871 til 1884).
 Kjøbmand Jens Peter Baagøe, R. (fra 1873).
 Prokurator Christian Nygaard Gregersen (1873
 til 1874).

Distriktslæge Vilhelm David (1874 til 1881).
 Landinspektør Niels Peter Sofus Hansen (1874
 til 1875).

Overretssagfører Jens Laurits Knudsen (fra 1876).
 Kjøbmand Johan Henrik Holberg Clemmesen
 (1876 til 1878).

Lærer, Kancelliraad Carl Christian Peter Bär-
 thelsen (1876 til 1893).

Murmester Mathias Peter Ludvigsen (1878 til
 1881).

Kjøbmand Laurits Christian Albrecht Bønne-
 lycke (fra 1881).

Læge Georg Bertram Herluf Mølmark (fra
 1882).

Garver Ove Nikolaj Blom Lerche (fra 1882).

Uhrmager Johan Henrik Liberoht (1882 til 1884).

Kjøbmand Laurits Bie (1882 til 1885).

Rebsluger Jens Christian Jensen (fra 1884).

Mægler Niels Jensen (1885 til 1890).

Kjøbmand Poul Wiggers, R. (fra 1886).

Branddirektør August Schmidt (1888 til 1893).

Kjøbmand Poul Frederik Vilhelm v. d. Hude
 (fra 1891).

Smedemester Andreas Henrik Gudme (fra 1891).

Den 15. September 1885 beskikkedes Overrets-
 assessor Torkild Peter Lund til Borgmester i
 Svendborg.

Paa Grund af Svendborgs gunstige Beliggenhed har der jævnligt været afholdt større Møder her, hvoraf fremhæves i Juli 1878 Landmandsforsamling, 1887 Møde af de Fyenske Sangforeninger, i 1890 Fjerkræudstilling, ligesom der ofte har været afholdt Kapsejladser ved Svendborg, særlig en større i August 1887.

Fortegnelse

over

Medlemmerne af Byraadet, kommunale Udvalg,
Kommissioner, Embeds- og Bestillingsmænd
m. Fl. i 1894.

Borgmester, fhv. Overretsassessor Torkild Peter
Lund, R., Formand.

*Den større Halvdel, valgt for Tiden fra Januar 1894
til Januar 1900:*

Overretssagfører Jens Laurits Knudsen.
Læge Georg Bertram Herluf Mølmark.
Garver Ove Nicolaj Blom Lerche.
Læderhandler Antoni Hybel Rasmussen.
Bankdirektør Carl Sophus Jensen.
Rebslager Jens Christian Jensen.

*Den mindre Halvdel, valgt for Tiden fra Januar 1891
til Januar 1897:*

Kjøbmand Jens Peter Baagøe, R.
— Laurits Christian Albrecht Bønne-
lycke.
Kjøbmand Poul Wiggers, R.
— Poul Frederik Vilhelm v. d. Hude.
Smedemester Andreas Henrik Gudme.

Udvalg og kommunale Kommissioner.

Kasse- og Regnskabsvæsenet.

(Vedtægt for Styrelsen af de kommunale Anliggender
i Svendborg, stadfæstet 5. December 1868 § 2 b.)
Borgmesteren, fast Medlem og Formand.
Overretssagfører J. L. Knudsen.
Kjøbmand P. Wiggers.

Havnevæsenet.

(Lov af 26. Maj 1868 § 16. Vedtægt af 5. De-
cember 1868 § 2 a. Reglement for Forvalt-
ningen af Svendborg Havn af 20. Juli 1869.)
Borgmesteren, fast Medlem og Formand.
Af Byraadets Midte:
Kjøbmand J. P. Baagøe.
— L. C. A. Bønnelycke.
— P. F. V. v. d. Hude.
Udenfor Byraadet:
Rebsslager Jørgen P. M. Anderschou.
Dampmøller Rasmus Peter Troensegaard.

Fattigvæsenet.

(Lov af 26. Maj 1868 § 13. Vedtægt af 5. De-
cember 1868 § 2 c.)

A. Udvalget:

Borgmesteren, Formand.
Kjøbmand P. Wiggers.
Læderhandler A. Hybel Rasmussen.

B. Fattigforstandere:

1ste Distrikt (Ørkildsgade, Overgade, Kongebakken)
Fabrikant Johan Sophus Anton Evald.
2det Distrikt (Møllergade fra Nord indtil Mølle-
dammen) Malermester Andreas Bang.
3die Distrikt (Resten af Møllergade og Hulgade)
Tobaksfabrikant Ludvig Vilhelm Hassing.

- 4de Distrikt (Bagergade, Kjeldsmedstræde og Grubbemøllestræde) Murmester Hans Madsen.
- 5te Distrikt (Vestergade, Søgaardsvej, Egensevej og Lundevej) Detajllist Hans Mortensen.
- 6te Distrikt (Gjerritsgade, Gaasestræde, Kyseborgstræde og Nikolajstræde) Malermester Niels Joachim Mittelstedt.
- 7de Distrikt (Brogade, Kullinggade og Jernbaneplassen) Sejlmager Carl Thorvald Hansen.
- 8de Distrikt (Korsgade, Skategade og Langestræde) Bagermester Poul Andreas Madsen.
- 9de Distrikt (Torvet, Fruestræde, Kattesundet og Frue Kirkestræde) Kjøbmand Hans Peter Aarestrup.
- 10de Distrikt (Græsholmene og Pløjeholmene) Kjøbmand Frederik Nielsen.
- 11te Distrikt (Øxenbjerg, Hømarken og Hallindskov) Husmand Jørgen Larsen.

Skolevæsenet.

(Lov af 26. Maj 1868 § 14. Vedtægt af 5. December 1868 § 2 d.)

A. Udvalget:

Læge G. B. H. Mølmark.

Bankdirektør C. S. Jensen.

B. Kommissionen for Borger- og Almueskolevæsenet:

a) faste Medlemmer:

Sognepræst for St. Nikolaj Kirke Jesper Carl Lorentz Jespersen, Formand.

Sognepræst for Vor Frue Kirke Rasmus Prip, R.

b) valgte Medlemmer for 3 Aar:

Af Byraadets Midte:

Ovennævnte Medlemmer af Skoleudvalget.

Udenfor Byraadet:

Hattefabrikant Hans Henrik Lange.
Mægler og Vicekonsul Ludvig Julius v. d. Hude.

Gasværket og den offentlige Belysning.

(Vedtægt af 5. December 1868 § 2 e.)

Kjøbmand J. P. Baagøe.
Rebsluger J. C. Jensen.

Vandværket.

(Vedtægten af 5. December 1868 § 2 f.)

Kjøbmand P. F. V. v. d. Hude.
Smedemester A. H. Gudme.

Brolægnings- og Vejvæsenet.

(Vedtægten af 5. December 1868 § 2 g.)

Garver O. N. B. Lerche.
Kjøbmand L. C. A. Bønnelycke.
Læderhandler A. Hybel Rasmussen.

Kommunens Bygninger og Ejendomme.

Rebsluger J. C. Jensen.
Overretssagfører J. L. Knudsen.

Kommunens Skove.

Kjøbmand L. C. A. Bønnelycke.
— P. F. V. v. d. Hude.
Overretssagfører J. L. Knudsen.

Sygehuset og Epidemihospitalet fælles med Amtsrådet.

(Reglement stadfæstet 28. November 1891.)

For Byens Vedkommende:
Bankdirektør C. S. Jensen.
Valgt af Amtsrådet:
Kammerherre J. L. Greve Ahlefeldt-Laurvig
Bille.
Suppleant for Byen: Kjøbmand L. C. A. Bønnelycke.

Valgbestyrelsen for de kommunale Valg.

(Lov 26. Maj 1868 § 8.)

Borgmesteren, Formand.

Kjøbmand L. C. A. Bønnelycke.

Overretssagfører J. L. Knudsen.

Medlem af Valgbestyrelsen for 6te Landstingskreds.

Borgmesteren.

Affattelse af Valglisten til Folkethinget og til Valgmandsvalgene til Landstinget.

Kjøbmand P. F. V. v. d. Hude.

Bankdirektør C. S. Jensen.

Skatteligningskommissionen.

(Lov 26. Maj 1868 § 22. Vedtægt af 5. December 1868 § 6.)

Den større Del (valgt paa 3 Aar fra August 1891):

Kjøbmand Hans Peter Aarestrup.

Bygningsinspektør Jørgen Hansen Huusom.

Rebsluger Johannes Andersen.

Dampskibsexpeditør Peter Henrik Schreiner,
Formand.

Fhv. Guldsmed Johannes Grønlund.

Den mindre Del (valgt paa 3 Aar fra August 1893):

Garver Harald Frederik Andersen.

Kjøbmand Clemmen Andreas Jensen.

Tobaksfabrikant Harald Andreas Halberg.

Bødker Niels Knudsen.

Overligningskommissærer.

(Lov 26. Maj 1868 § 24.)

Kjøbmand P. Wiggers.

Suppleant: Kjøbmand P. F. V. v. d. Hude.

Kirkeinspektionerne.

(Lov 26. Maj 1868 § 17.)

Vor Frue Kirke:

Sognepræst R. Prip, R.	}	faste Medlemmer.
Borgmesteren		
Kjøbmand P. F. V. v. d. Hude, valgt som Medlem af Byraadet.		

St. Nikolaj Kirke:

Sognepræst J. C. L. Jespersen	}	faste Medlemmer.
Borgmesteren		
Rebsluger J. C. Jensen, valgt som Medlem af Byraadet.		

Kirkegaardsbestyrelsen.

De ovennævnte 6 Medlemmer af Kirkeinspektionerne.
Formand Pastor Prip.

Bygningskommissionen.

(Frd. 6. April 1832 § 13, Lov 30. December 1858 § 35, Lov 26. Maj 1868 § 17.)

Borgmesteren, Formand.	}	faste Medlemmer.
Bygningsinspektør Jørgen Hansen Huusom		
Brandinspektør Bendix Møller Wivel		

Valgte af Byraadets Midte:

Garver O. N. B. Lerche.
Smedemester A. H. Gudme.

Valgte udenfor Byraadet:

Tømmermester Andreas Andersen, Dbmd.
Murmester Marcellinus Lange.

Suppleanter:

Tømmermester Nikolaj Jørgen Jørgensen.
Murmester Hans Madsen.

Sundhedskommissionen.

(Vedtægt af 10. Oktober 1885 § 2.)

Borgmesteren, Formand.	} faste Medlemmer.
Distriktslæge Martin Thomas	
Angelo Petersen	
Læge G. B. H. Mølmark.	
Garver O. N. B. Lerche.	

Oversundhedskommissionen.

(Lov 30. Marts 1892 § 1.)

For Amtets Kjøbstæder:

Kjøbmand J. P. Baagøe.

Brandkommissionen.

(Lov 21. Marts 1873 § 3.)

Politimesteren, Formand	} faste Medlemmer.
Brandinspektør B. M. Wivel	
Kjøbmand P. Wiggers.	
Garver O. N. B. Lerche.	
Smedemester A. H. Gudme.	

Indkvarteringskommissionen.

(Frd. 15. November 1816 § 17, Lov 26. Maj 1868 § 17.)

Borgmesteren, fast Medlem og Formand.
 Kjøbmand J. P. Baagøe.
 Læderhandler A. Hybel Rasmussen.

Medlemmer af Sessionen.

Overretssagfører J. L. Knudsen.
 Læderhandler A. Hybel Rasmussen.

Suppleant:

Rebslager J. C. Jensen.

Navigationsskolen.

Kjøbmand J. P. Baagøe.
 — L. C. A. Bønnelycke.
 Overretssagfører J. L. Knudsen.

Kapitelstaxtens Fastsættelse.

(Lov 16. Februar 1866.)
 Kjøbmand P. Wiggers.

Kommunale Revisorer.

(Lov 26. Maj 1868 § 33, Vedtægt 5. December
 1868 § 14.)

Valgte i Januar 1894 paa 6 Aar:
 Overretssagfører Joseph Levin Jacobsen.
 Redaktør Michael Ulrik Vogel Jørgensen.

Bestyrelsen for de Fattiges Kasse.

(Lov 8. Marts 1856 § 4.)
 Valgte i Januar 1894 paa 3 Aar:
 Pastor J. C. L. Jespersen.
 Pastor R. Prip.
 Kjøbmand P. Wiggers.

Tilsyn med Plejebørn.

(Lov 20. April 1888.)
 Fattigudvalget.
 Fru Thorbensen.
 — Bang.
 — Larsen.
 Frøken Wilhjelm.
 Bogholder Rasmus A. Bang.

Kommissionen for Bedømmelse af frivillige Svendeprøver.

(Regulativ 3. Oktober 1884 § 1.)
 Borgmesteren, Formand.

Valgte af Byraadet for Aarene 1892 til 1894:
 Fabrikant Jens Michael Lange.
 Tømmermester Niels Madsen Hansen.

Medlemmer af Borgerstiftelsen.

Valgte af Byraadet for 1894—1896:
 Kjøbmand J. P. Baagøe.
 Rebslager J. C. Jensen.

Medlemmer af teknisk Skoles Bestyrelse.

Valgte for Aarene 1894—96 af Byraadet:
 Garver O. N. B. Lerche.
 Overlærer Anders Hammershøj.

Hegnsynsmænd og Vurderingsmænd for Mark- og Vejfred.
 (Lov 6. Marts 1869 § 14, og Lov 25. Marts 1872 § 13.)

Valgte for Aarene 1894—96:
 Sagfører Niels Christian Møller Schandorff,
 Formand.
 Tømmermester Andreas Andersen, Dbmd.
 Kjøbmand Svend Martin Qvist.
 Suppleant: Tømmermester Jørgensen.

Vandsynsmænd.

(Lov 28. Maj 1880 § 6.)
 Valgte for Aarene 1894—97:
 Sagfører N. C. M. Schandorff.
 Murermester H. Madsen.
 Dampmøller Theodor Petersen.
 Suppleant: Fabrikant Carl Laur. P. Axelsen.

Jordboniteringsmænd.

(Lov 4. Juli 1850 § 5, jfr. § 1.)
 Valgte for Aarene 1894—1896:
 Møller Lars Jørgen Jeppesen, Formand.
 Gartner Knud Andersen af Hømarken.
 Husmand Jørgen Larsen, smstds.

Voldgiftsmænd ved Jagtafløsningen.

(Lov 25. Marts 1851 § 9 og 4. Juli 1850.)

Valgte for Aarene 1892—1894:

Kaptajn Otto Christian Diderich Walther, R.
Kjøbmand Erik Peter Hoffgaard.*Afløsning af Husmænds Pligtarbejde.*

(Lov 4. Juli 1850 § 2.)

Valgte for Aarene 1894—1896:

Kjøbmand Svend Martin Qvist.
Husmand Søren Larsen af Græsholmene.*Tilsynsmænd ved mindre Maskiner m. v.*

(Lov 12. April 1889 § 15.)

Valgte for 1894—1896:

Tømmermester Antoni Steen.
Suppleant: Tømmermester Niels Madsen Hansen.*Medlem af Sygekasseudvalget.*

(Lov 12. April 1892 § 7, og Cirk. 13. Decbr. 1892.)

Valgt for Aarene 1894—1896:

Læge G. B. H. Mølmark.

*Vurderingsmænd ved Udlaan af Umyndiges og andre
under offentligt Tilsyn staaende Midler.*

(Lov 19. Marts 1869 § 2.)

Valgte for Aarene 1894—1896:

Tømmermester Andreas Andersen, Dbmd.

Murermester Hans Madsen.

— Carl Henrik Nielsen.

Tømmermester Antoni Steen.

Møller Rasmus Nielsen.

Skovfoged Frederik Christian Iversen.

Forligskommissionen.

(Lov 4. Marts 1857 § 3.)

Valgt for Aarene 1894—1899:

Kæmner Theodor Emil Hansen.

Retsvidner.

Fhv. Møller C. E. Rasmussen.

Væver Jacob Johansen.

Reserveretsvidne: Væver Gottlieb L. Ludvig.

*Kommunale Embeds- og Bestillingsmænd.*Kæmner: exam. jur. Theodor Emil Hansen,
ansat 11. August 1871.

Inspektør for Fattigvæsenet: Kaptajn Otto Christian Diderich Walther, R., ansat 6. September 1882.

Inspektør for Skolevæsenet: Overlærer Anders Hammershøj, udnævnt 15. December 1877 af Kongen.

Bestyrer af Gasværket: Johan Henrik Liberoht,
ansat 16. April 1884.Havnefoged: Carl Edvard Møller, ansat 21.
December 1880.Havnekasserer: Christian Christensen, ansat
9. April 1890.Bygningsinspektør: Jørgen Hansen Huusom,
ansat 15. Maj 1872, tillige Assistent ved Sundhedsvæsenet fra 26. August 1873, ved kommunale Arbejders Udførelse, særlig Vej- og Bro-lægningsvæsenet vedrørende, fra 13. November 1878, ved Vandværket fra 1880 og Brand-assistent fra 1868.

Brandinspektør: Kobbersmed Bendix Møller Wivel, ansat fra 1. Januar 1884.

Sygehuslæge: Georg Bertram Herluf Mølmark,
ansat fra 1. November 1892.

Sygehusforvalter: Nikolaj J. M. Krarup.

Lærere og Lærerinder ved Borgerskolen.

Inspektør: Overlærer Anders Hammershøj.

Lærere paa højeste Løn:

Frederik Harald Luplau, fast ansat Lærer og
Organist ved St. Nikolaj Kirke fra 2. Marts
1849. Dannebrogsmænd.

Heinrich August Schreiner, fast ansat Lærer
fra 1. Juli 1855, Kordegn ved St. Nikolaj
Kirke fra 9. April 1869. Dbmd.

Hans Marselius Petersen, fast ansat Lærer
fra 20. Februar 1885.

Paul Kragh, fast ansat Lærer fra 20. Februar
1885. Lieutenant.

Lærere paa Mellemløn:

Karl August Dahlbom, fast ansat Lærer fra
10. Juli 1887, udnævnt til Kordegn ved Vor
Frue Kirke 6. Marts 1894.

Hans Karl Martinus Hansen, fast ansat Lærer
fra 1. Januar 1888.

Lærere paa laveste Løn:

Rasmus Hansen Nielsen, fast ansat Lærer fra
9. Juli 1889.

Knud Knudsen Lauritsen, fast ansat Lærer
fra 31. Marts 1891. Lieutenant.

Timelærere:

Niels Ødum Kristensen, ansat fra 18. August
1891.

Jens Peder Kristensen, ansat fra 16. Maj 1893.

Hans Pedersen, Musikdirektør, Sanglærer fra
1. September 1876.

Jens Andersen, Gymnastiklærer fra 1. Marts 1878.

Lærerinder paa højeste Løn:

Frederikke Hedvig Pouline Wilhjem, fast ansat Lærerinde fra 15. November 1869.

Pouline Kristiane Storch, fast ansat Lærerinde fra 15. November 1869.

Karoline Marie Møller, fast ansat Lærerinde fra 20. Juni 1871.

Lærerinder paa laveste Løn:

Pouline Kristine Elisabeth Thuge, fast ansat fra 1. December 1882.

Oline Elmine Christiansen, født Hansen, Lærerinde ved Hallindskovskolen, fast ansat fra 20. Februar 1885.

Anna Thomsen Jagd, fast ansat fra 1. Januar 1892.

Petra Adamine Marie Ottesen, fast ansat fra 6. December 1893.

Anna Sofie Ottesen, fast ansat 27. Decbr. 1893.

Timelærerinder:

Anna Veronika Høgelund, ansat fra 24. Marts 1892.

Anna Katarina Leth, ansat fra 6. Decbr. 1893.

Karen Frederikke Rasmussen, ansat fra 6. December 1893.

Karoline Henriette Kisbye, født Strøbech, Lærerinde i Haandarbejde fra 1. April 1866.

Politibetjente.

Knud Hansen Egense, Dbmd., ansat 18. Marts 1864.

Jacob Eckmann, Dbmd., ansat 22. Decbr. 1869.

Rasmus Nielsen, Dbmd., ansat 1. Oktober 1880.

J. Jensen, konstitueret fra 1. Maj 1894.

Natpolitiet.

Peder Christian Pedersen, Dbmd., Overbetjent,
ansat 1. Oktober 1880.

Hans Petersen, ansat fra 1. September 1868.

Lars Petersen, ansat fra 1. Oktober 1880.

Carl Frederik Rasmussen Flindt, ansat fra
1. Oktober 1880.

Søren Christian Andersen, ansat fra 1. Ok-
tober 1889.

Reservenatbetjente:

Valdemar Oscar Ejlertsen.

J. V. Jæhger.

Arrestforvarer og Raadstuetjener.

Laurits Edvard Madsen, ansat i 1877.

I. Størrelse, Indbyggerantal.

Ved den i Henhold til Indenrigsministeriets Cirku-
lære af 23. Juni 1888 skete Undersøgelse om Benyt-
telsen af det til Svendborg hørende Areal m. v. frem-
kom følgende Oplysninger.

Kjøbstadens samlede *Areal* 1791 Td. Land for-
deler sig saaledes:

Det dyrkede Areal.	1198 ³¹ / ₃₂ Td.
Moser og Kjær.	6 ² / ₈ —
Skov (hvoraf Bøg 424 Td., andre Løv- træer 10 ¹ / ₂ Td., Naaletræer 11 Td., aabne Pletter 34 Td.)	479 ¹ / ₂ —
heraf er Fredskov 477 ¹ / ₂ Td.	
Hedestrækninger	4 —
Sten- eller andre udyrkede Marker . . .	5 ¹ / ₈ —
Byggegrunde og Gaardspladser	54 ¹ / ₂ —
Hegn, Veje, Gangstier, Vandarealer . . .	42 ²¹ / ₃₂ —

Det besaaede Areal udgjorde i 1888 672 Td.
1³/₄ Skp. med 3708 Pund, og til Haver benyttedes
111⁴/₈ Td. Land.

Kreaturtællingen udviste, at der den 18. Juli 1888
i Byen og paa dens Grund fandtes 1 Hingst, 263
Heste, 394 Stkr. Hornkvæg, 57 Faar, 10 Geder, 247
Svin, 3648 Høns, 1711 Kyllinger, 406 Ænder, 34 Bistader.

Assurancesummen for Byens *Bygninger* var den
31. December 1868: 4,002,520 Kr. og den 31. December

1893: 10,792.550 Kr., Antallet af brandforsikrede, matrikulerede Ejendomme udgjorde i 1871: 807, ved Udgangen af 1893 var der af brandforsikrede Steder 1186. Efter Bygningsinspektørens Protokol er der i Aarene 1889 til 1893 opført af nye Bygninger paa ny Grund henholdsvis 21, 39, 34, 40, 24 og af nye Bygninger paa gammel Grund henholdsvis 11, 12, 16, 17 og 16 (Halvtagsbygninger og deslige ikke herunder indfattede).

Den i Lov 30. December 1858 § 1 ommeldte *Byggegrændse* er fastsat af Justitsministeriet den 22. September 1871. De Kjøbstadjorder, der ikke ligge i en længere Afstand fra Grændsen end 300 Alen, ere ogsaa underkastede Bygningslovens Bestemmelser.

Indbyggerantal. Ved Folketællingen i 1870 udgjorde Indbyggernes Antal 6421, hvoraf 3079 af Mandkøn og 3342 af Kvindekøn, og i 1880 var det steget til 7219.

Ved sidste Folketælling den 1. Februar 1890 var Antallet 8754, hvoraf 4153 af Mandkøn og 4601 af Kvindekøn. Tilvæksten i de sidste 10 Aar udgjorde 21 $\%$, og af samtlige Kjøbstæder og Flækker var Svendborg Nr. 37 i Rækken i Hens. til Tilvæxt, hvorved dog maa bemærkes, at en stor Del Personer, som efter deres Livsstilling og Næringsvej høre hjemme i Svendborg, ere flyttede ud i det til Byens bebyggede Del umiddelbart stødende Sørup-St. Jørgens Sogn. Af fornævnte 8754 Indbyggere var 8538 Lutheranere, 108 Katholikker, 87 Methodister, 6 Mormoner, 5 Baptister, 4 Jøder. I hele Kommunen fandtes i 1890: 985 Huse, deraf i det udenbys Distrikt 255, nemlig i Gl. Hestehave 7, paa Øxenbjergmarken 42, i Pløjeholmene 36, i Hallindskov 39, i Græsholmene 49, i Hømarken 82, og der boede i udenbys Distrikt 1604 Personer.

Nedennævnte Oplysninger om Folkemængden hidsettes efter Begrups Beskrivelse af Svendborg, 1823,

og Traps Statistik samt efter Optælling af Mandtalslisterne, der optoges af den beskikkede Rodemester indtil Oktober—November 1893, da Lister uddeltes til Udfyldning af Grundejerne.

Folkemængden udgjorde:

i 1769 . . .	1714*)	i 1870 . . .	6421
i 1801 . . .	1942	i 1880 . . .	7219
i 1818 . . .	2506	i 1888 . . .	8130
i 1845 . . .	3858	i 1889 . . .	8330
i 1850 . . .	4556	i 1890 . . .	8754
i 1855 . . .	5280	i 1892 . . .	8882
i 1860 . . .	5537	i 1893 . . .	9591

Af disse nuboende 9591 Indbyggere var 4540 af Mandkjøn og 5051 af Kvindekjøn. De beboede Bygningers Tal var 1155 (ialt 1219 Bygninger).

I Svendborg Amtstidende Nr. 32 i 1894 findes indrykket et af konstit. Kordegn H. J. Hansen foretaget Uddrag af Daabsprotokollerne for 1692, 1792 og 1892, hvilket Uddrag optages her.

	Fødte		Konfirmerede			Viede		Døde		
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Par	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	
1692	9	7	„	„	5	5	3	Nikolaj	S.	
—	5	4	„	„	5	4	6	Frue	-	
1792	8	10	14	18	9	8	9	Nikolaj	-	
—	12	14	„	„	14	15	10	Frue	-	
1892	59	49	29	29	16	27	43	Nikolaj	-	
—	91	105	57	67	47	45	49	Frue	-	

II. Byens faste Ejendomme.

1. Raad-, Thing- og Arresthuset, Matr. Nr. 33, opført 1880 og 1881 i Forening med Amtsraadet paa en Grund, der indkøbtes for 26,000 Kr.,

*) Trap har 1949.

- hvoraf By- og Amdsraad hver betalte Halvdelen, medens Udgiften til Opførelsen fordeltes i Forholdet $\frac{3}{10}$ og $\frac{7}{10}$. Assureret for 95,060 Kr.
2. Borgerskolen i Fruestræde, Matr. Nr. 329, 330 og 331, opført 1875 med en Udgift af c. 60,000 Kr., i 1889 opført en ny Gymnastikbygning. Assureret for 71,830 Kr.
  3. En Ejendom i Bagergade (Voermarks), Matr. Nr. 347, Assurancesum 2340 Kr., indkjøbt i 1884 tilligemed de tilliggende Matr. Nr. 339 b, 340 b, 342 b, 343 b, 344 b og 346 b til fremtidig Udvidelse af Borgerskolen. Huset er udlejet for 115 Kr. 75 Øre aarlig.
  4. Skolen paa Hallindskov, Matr. Nr. 291. Grunden er erhvervet ved Magelæg med Grosserer Weber, og Bygningen, der er assureret for 7440 Kr., er opført i 1882.
  5. Arbejds- og Forsørgelsesanstalten, Matr. Nr. 13 a, opført i 1872, assureret for 57,140 Kr.
  6. Sygehus og Epidemihospital Matr. Nr. 216 b, 10 f, opført i 1874 og 1890—91 af By- og Amdsraad i Forening efter Forholdet $\frac{37}{100}$ og $\frac{63}{100}$, assurerede for 70,790 Kr. og 33,070 Kr.
  7. Politi- og Brandstation med Sprøjtehus ved Torvet, Matr. Nr. 313, opført 1885, assureret for 17,220 Kr., samt et Sprøjtehus ved Kongebakken, Matr. Nr. 149, assureret for 1200 Kr.
  8. Gasværkets Bygninger, opførte paa en til Aaret 1956 lejet Grund, assurerede for 38,640 Kr.
  9. Ejendommen Matr. Nr. 413 i Gjerritsgade (Bagør Qvists Enkes), indkjøbt i 1892 for 7000 Kr. til Gadens Udvidelse, assureret for 4980 Kr. Udlejet for 400 Kr. aarlig.
  10. Kvægstaldbygningen ved Frederiksgade, opført i 1893 paa den til Kvægtorv indrettede, tidligere Klosterplads Matr. Nr. 263. Staldbygningen er

- udlejet for 400 Kr. aarlig, fra April 1895 for 500 Kr.
11. Matr. Nr. 202 a, 203 a og 204 a ved Christiansminde (Lentz's), kjøbt i 1891 for 10,500 Kr., assureret for 3240 Kr. Udlejet for 700 Kr. aarlig.
  12. Lystskoven Christiansminde Matr. Nr. 284, 285 a og b, af Htkn. 5 Skp. 3 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb. med det i 1877 opførte, for 40,550 Kr. assurerede Restaurationslokale, der for Tiden er udlejet for 3300 Kr. aarlig.
  13. Skovene Høje Bøge og Fruerskoven, Matr. Nr. 1 g og 1 l af Kogtved, St. Jørgens Sogn, indkjøbte i 1875 for 16,126 Kr. I Høje Bøge er opført en Pavillon, der i aarlig Leje giver 1100 Kr., i Fruerskoven er Byens Vandværk. For dettes Skyld er i 1888 kjøbt forskellige Arealer, hvorigjennem Vandrørene til Reservoirret gaa, nemlig Matr. Nr. 6 y, z af Svendborg Jorder, 13,860 □ Al. af Htkn. 1 Skp. „ Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb., for en Kjøbesum af 1842 Kr. 40 Øre ifølge Skjøde af 1. Marts 1888, Matr. Nr. 6 a a smstds., 230 □ Al., af Htkn. $\frac{1}{4}$ Alb. ifølge Mageskiftebrev af samme Dag, og Matr. Nr. 32 b af Kogtved, af Areal 4500 □ Al. af Htkn. 1 Fdk. 2 Alb. for en Kjøbesum af 720 Kr. ifølge Skjøde af 30. September 1888. De paagjældende Arealer ere for største Delen udlejede til Smaahaver.
  14. Bregnedalsvænget paa Galgebakken, Matr. Nr. 285 c, 50,800 □ Al., af Htkn. 3 Skp. 1 Fdk.
  15. Store og lille Tyremaal, Matr. Nr. 285 d ved Dronningmaen, af Htkn. 2 Skp. 2 Fdk. 1 Alb., købte af Mark- og Vejkassen ifølge Auktions-skjøde af 3. Februar 1883 for 5150 Kr. De udgjøre et Areal af 35,750 □ Al. og ere udlejede til Smaahaver. Aarlig Leje af disse og af nogle Haver paa Vibættet 244 Kr.

16. Øverste Møllebakke, Matr. Nr. 286 a og Torne-
mosen, Grusgrav m. v. ved Ørkildsgade, c. 99,000
□ Al. af Htkn. 2 Skp. 3 Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb. Udlejede
for 40 Kr. og 32 Kr. aarlig.
17. Grusgraven Ottes Hul kjøbt i Forbindelse med 3
Parceller Matr. Nr. 285 f, h og k ved Nyborg
Landevej, hvilke for største Delen ere bortsolgte,
af Mark- og Vejkassen ved Skjøde af 30. Juni 1883.
18. Matr. Nr. 22, Stenoplagsplads ved Vestergade,
3638 □ Al., af Htkn. 1 Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb.
19. Matr. Nr. 66, indhegnet Forskjønnelsesanlæg ved
Vandbassinerne ved Vestergade, 3611 □ Al., af
Htkn. 1 Fdk. $1\frac{3}{4}$ Alb.
20. Matr. Nr. 67, Markedsplads ved Bagergade (Vi-
bæltet), 39,956 □ Al., af Htkn. 1 Skp. „ Fdk. $1\frac{1}{2}$
Alb. Udlejet for 70 Kr. aarlig.
21. Matr. Nr. 276, en Brønd med tilhørende Grund
62 □ Al. ved Munkestræde.
22. Andel i Byens Skove efter 6 Rigsdaler Grundtaxt,
aarligt Udbytte c. 18 Kr.
23. Navigationsskolen, Matr. Nr. 534, ejes ogsaa af
Kommunen ifølge en den 17. Februar 1879 thing-
læst Deklaration. Assureret for 15,980 Kr.

III. Kapitaler og forskellige Indtægter.

Svendborg Kommune ejer følgende *Kapitaler* (her-
under ikke medregnet Legatkapitaler):

Et Indskrivningsbevis stort 200 Kr.

Fyenske Kreditforeningsobligationer af Paalydende
1600 Kr.

Andel i en Bankaktie stor 74 Kr. 46 Øre.

Bankhæftelsesobligation Nr. 7316 i Stedet Nr. 176 i Møllergade stor 62 Kr. 50 Øre.

Obligation fra Jomfruerne Brandt af 13. December 1852 med Pant i en Have og et Vænge i Møllergade stor 200 Kr.

Do. fra Vognmand H. Madsen af 17. Juni 1885 med Pant i Matr. Nr. 100 i Bagergade stor 1200 Kr.

Do. fra Guldsmed J. Grønlund af 23. Marts 1887 med Pant i Matr. Nr. 270 i Møllergade stor 1980 Kr.

Do. fra Lærer J. Mortensen af 11. Juni 1887 med Pant i Matr. Nr. 644 i Skategade stor 1000 Kr.

Do. fra Tømrer M. Jensen af 17. December 1887 med Pant i Matr. Nr. 97 i Bagergade stor 2400 Kr.

Aktier i Sydfyenske Jernbane 1ste Serie til Beløb 20,000 Kr.

Do. i do. af 2den Serie til Beløb 60,000 Kr.

Do. i Svendborg Borgerforening til Beløb 10,000 Kr.

De sidste Aktier give i aarlig Rente 4 %, Jernbaneaktierne gav i 1893 et Udbytte af 5 %.

Endvidere tilkommer Byen i aarlig Rekognition fra Stamhuset Hofmangave 40 Kr., og paa 2 Sparekassébøger har Kommunen indestaaende 34 Kr. 83 Øre og 109 Kr. 19 Øre.

Den 31. December 1893 udgjorde Gasværkets Reservefond 15,000 Kr. foruden et Tilgodehavende hos Kæmmerkassen af 15,000 Kr., der afdrages med 3000 Kr. aarlig; Vandværkets Beholdning udgjorde 8000 Kr., og det saakaldte Kæmmerkassens Reservefond, der benyttes til ekstraordinære Udgifter, og hvortil aarlig henlægges bestemte Beløb samt en Del af Gas- og Vandværkets Overskud, androg ved Udgangen af 1893: 15,000 Kr.

I 1893 udgjorde Renten af de frugtbargjorte Kapitaler 5106 Kr. 26 Øre (herunder ogsaa indbefattet

Renten af 5 under Grønlunds Obligation inddragne Legatkapitaler, hvoraf Renten udbetales af Fattigvæsenet), Indtægten af de faste Ejendomme 6620 Kr. 36 Øre, de faste aarlige Afgifter, som ved Salg af Kommunens Ejendomme ere paalagte disse, 1457 Kr. 81 Øre, de aarlige Afgifter, som ved Udskiftningen eller ifølge Frd. af 18. Oktober 1811 §§ 4, 5 og 7 ere paalagte Kjøbstadens Jorder, 1798 Kr. 16 Øre.

Gjennemsnitsbeløbet for de sidste 5 Aar af Kjendelser for *Næringsadkomster* har udgjort 4154 Kr. 40 Øre (i 1893: 4222 Kr.) og af Afgiften af *Brændevinshandel og Udskjænkning* efter Næringslovens § 72 efter Fradrag af Statskassens Andel: 7653 Kr. 92 Øre (i 1893: 7926 Kr. 58 Øre). Denne Afgift har i de senere Aar været bestemt saaledes: for Gjæstgivere 150 Kr., for Værtshusholdere 100 Kr. og for Brændevinshandel 50 Kr. aarlig. Ved den under 14. Februar 1889 stadfæstede Vedtægt i Henhold til Lov af 23. Maj 1873 § 9 er det bestemt, at Antallet af Borgerskaber paa Værtshushold og Restauration ikke maa overstige 1 for hver 300 Indbyggere efter sidste Folketælling, og Halvdelen af dette Maximum Borgerskaber er forbeholdt egentligt Værtshushold og Restauration og den anden Halvdel Værtshushold i Henhold til Næringslovens § 64.

Skolekontingentet, der kun erlægges for Drengeholdagsklassernes Vedkommende, medens Undervisningen i Pigeheldagsklasserne er fri, har i de sidste 5 Aar i Gjennemsnit andraget 2148 Kr. aarlig (i 1893: 2289 Kr.)

Hundeafgiften efter Lov 12. April 1889 er sat til 7½ Kr. for mindre og 15 Kr. for større Hunde, og den indbragte Kæmnerkassen i 1893: 1168 Kr. En Vedtægt for Afgiften af Hunde, som holdes i Landdistriktet, hvis Grændse tildels falder sammen med Byggegrænsen, er udfærdiget af Byraadet den 21. Februar 1890 og fornyet til at gjælde indtil 1. Januar 1896.

Af Gasværkets Overskúd er afgivet til Kæmmerkassen eller dens Reservefond i 1890 og 1891 hvert Aar 6000 Kr., i 1892 og 1893 hvert Aar 5000 Kr., af Vandværkets Overskud er der i hvert af Aarene 1890 til 1892 afgivet 5000 Kr., i 1893: 4000 Kr.

IV. Den kommunale Beskatning.

Vedtægten for Beskatningen af *de faste Ejendomme* efter Lov 11. Februar 1863 er approberet af Indenrigsministeriet den 25. Marts 1876. Efter at Matrikuleringen, der havde kostet 10,096 Kr., hvoraf Byen udredede Halvdelen, var tilendebragt i 1871, blev det i Slutningen af samme Aar paalagt Byraadet at udarbejde og indsende en Vedtægt i Henhold til fornævnte Lov; at den endelige Udfærdigelse først skete saa lang Tid efter, hidrørte bl. A. fra, at Byraadet vedblivende holdt paa, at de udenbys Grunde, der hidtil kun havde udredet c. 6 Kr. pr. Td. Hartkorn til Kæmmerkassen, hvilket Beløb svarede til den Sum, som Kommunen maatte udrede til Amtsrepartitionsfonden, og saaledes ikke bidrog til Kommunens Udgifter, burde svare en betydelig forhøjet Skat, som foresloges sat til 16 Kr. pr. Td. Htkn., i hvilken Henseende det ogsaa blev paaberaabt, at en større aarlig Udgift var lagt paa Kommunen derved, at en Del Markveje, som hidtil i en lang Arrække havde været vedligeholdte af Mark- og Vejkassen, mod Byraadets Protest vare optagne paa Regulativet over de Veje, som Byen havde at vedligeholde. Ministeriet vilde imidlertid ikke gaa ind paa en saa stor Forhøjelse, og efter at Forhandlingerne i længere Tid vare førte herom og havde antaget en

meget skarp Karakter, opgav Byraadet sin Modstand, og Vedtægten blev udfærdiget, idet den omstridte Skat blev fastsat til 13 Kr. pr. Td. Hartkorn.

Gjennemsnitssummen af de af de faste Ejendomme udredelede aarlige Afgifter i Aarene 1853—62 udgjorde 9706 Kr. 43 Øre eller mellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{5}$ af samtlige Kommunens Afgifter i dette Tidsrum; denne Sum afrundedes til 9758 Kr. 74 Øre og fremkom ved en Fordeling paa de faste Ejendomme saaledes:

Grundskat paa Kjøbstadgrunden . .	3744 Kr.	1 Øre	
Bygningerne som Husskat efter			
Assurancen	3935	—	„ —
Markjorderne efter Hartkornet . . .	2079	—	73 —
	<hr/>		
Ialt . . .	9758 Kr.	74 Øre	

Kjøbstadgrundene havde ifølge den approberede Matrikul et Hartkorn af 17 Td. „ Skp. $1\frac{3}{4}$ Alb., og hver Td. Hartkorn paalignes der efter Vedtægten 220 Kr.

Forsikringssummen paa Bygningerne paa Kommunens Grund udgjorde i 1862: 3,274,000 Kr. eller efter Fradrag af Assurancen for Byens 2 Kirker 126,000 Kr. til Rest som skattepligtig Forsikringssum 3,148,000 Kr., hvoraf svares 1 Øre af hver 8 Kr.

Markjordernes Hartkorn udgjør ifølge Matrikulen: Ager og Engs Hartkorn. . 148 Td. 6 Skp. 3 Fd. $1\frac{3}{4}$ Alb. Skovskyld 35—1— $1\frac{1}{2}$, der ækvivalerer . . . . . 17 — 4 — „ — $2\frac{1}{4}$ —

---

 166 Td. 3 Skp. „ Fd. 1 Alb.

Herfra drages Hartkornet paa det under Grundene inddragne hartkornpligtige Areal, som udgjør

6 — 3 — 1 — 0 —
<hr/>
Igjen . . 159 Td. 7 Skp. 3 Fd. 1 Alb.

Afgiften heraf fastsattes som fornævnt til 13 Kr. pr. Tønde Hartkorn.

Da efterhaanden en Del af de ved den egentlige By nærmest liggende Markjorder blev bebygget, og en yderligere Bebyggelse dér kunde ventes, approberede Indenrigsministeriet under 14. Juni 1884, at der under Bygrunden inddrogtes af Markjorderne et Areal med Hartkorn 4 Td. 6 Skp. 2 Fd., hvormed Bygrundenes Hartkorn altsaa er forøget.

I Anledning af en Forespørgsel fra den danske Kjøbstadsforenings Bestyrelse udtalte Byraadet under 27. Februar 1892, at da de kommunale Skatter paa de faste Ejendomme i Svendborg vare meget smaa, og en Forhøjelse af Skatterne maatte anses heldig, ligesom Klassificering ikke var bragt til Anvendelse, maatte man under Hensyn til, at den reviderede Vedtægt traadte i Kraft den 1. Januar 1885 og altsaa efter den gjældende Lovgivning først kunde forandres i Aaret 1905, finde det ønskeligt, at der kunde skaffes Hjemmel til en tidligere Revision end de lovbestemte 20 Aar.

I 1869 vedtog Byraadet, at *Skatten paa Næring* skulde bortfalde for alle, som boede og havde Ophold i Kommunen, og i 1877 bortfaldt den helt som Følge af den nye Skattevedtægts Træden i Kraft.

Skatteprocenten paa *Formue og Lejlighed* var i 1872: 5 $\%$, i 1876: 5 $\frac{1}{4}$ $\%$, i 1873 og 1875: 5 $\frac{1}{2}$ $\%$, i 1878 og 1881: 6 $\frac{1}{5}$ $\%$ og i 1877: 7 $\frac{3}{4}$ $\%$. I Aarene 1874, 1879, 1880 og 1882 til 1891 inklusive udgjorde den 6 $\%$, men blev i 1892 som Følge af Alderdomsunderstøttelsen forhøjet til 6 $\frac{1}{2}$ $\%$. I 1893 var den ligeledes 6 $\frac{1}{2}$ $\%$, men er for 1894 gaaet ned til 6 $\frac{1}{5}$ $\%$. Herunder er fra 1884 ogsaa indbefattet Offeret til Sognepræsterne og Kordegnene.

Omstaaende findes en Fortegnelse over de i de forløbne 25 Aar *paalignede Skatter*:

	Fast Ejendom	Næring	Formue og Lejlighed	Hartkorn	Ialt
1869:	17,348.41	8809.27	51,431.70	478.72	78,068.12
1870:	14,829.80	360. „	59,865.89	413.52	75,469.21
1871:	12,298.37	354. „	48,744.85	936.45	62,333.68
1872:	12,466. 5	302. „	47,559. 6	736.22	61,063.33
1873:	12,995.22	204. „	54,861.14	666.85	68,727.22
1874:	15,002.75	216. „	66,989.25	890.12	83,098.12
1875:	14,167.71	820. „	68,911.59	835.94	84,735.24
1876:	18,080.80	2596. „	75,210.16	2330.44	98,217.40

	Grundskat efter Lov 11/2 63 § 3	Husskat do.	Formue og Lejlighed	Ialt
1877:	5917.59	6726.40	90,054.67	102,698.66
1878:	5912.65	7259.81	89,315.56	102,488. 2
1879:	5712.16	7608.92	85,999.79	99,320.87
1880:	5705.81	7799.57	86,282.50	99,787.88
1881:	5701.89	7988.59	92,266.27	105,956.75
1882:	5703.54	8440. 7	89,568.88	103,712.49
1883:	5704. 3	8751.30	92,599.75	107,055. 8
1884:	5704.87	9046.26	96,370.41	111,121.54
1885:	6728.69	9442.77	96,663.82	112,835.28
1886:	6721.91	9842. 1	90,331.90	106,895.82
1887:	6731.53	10,152.61	91,473.97	108,358.11
1888:	6734.13	10,412.34	91,885.98	109,032.45
1889:	6736.80	10,692.75	92,176. 5	109,635.10
1890:	6736.69	10,981.40	95,869.42	113,587.51
1891:	6734.73	11,415.14	101,543.17	119,693.04
1892:	6743.33	11,985.18	113,466.47	132,194.98
1893:	6769. 7	12,490.29	114,535.87	133,795.23

V. Byens Bestyrelse i Almindelighed og Raadhuset.

Om de kommunale Udvalg og Kommissioner og deres Sammensætning henvises til Fortegnelsen ovenfor Side 18 ff.

Kæmneren.

Ved Byens Vedtægt af 5. December 1868 er Kæmnerens Løn fastsat til 2000 Kr. og hans Kontorhold til 400 Kr. Da den nuværende Kæmner Byfogedfuldmægtig Theodor Emil Hausen under 11. August 1871 blev udnævnt til Kæmner fra 1. Januar 1872 med 1 Aars Opsigelse, blev der i hans Løn fradraget 800 Kr., som blev tillagt den tidl. Kæmner la Cour i Pension, men ved Byraadets Beslutninger af 16. Februar 1876, 12. December 1877 og 22. Juni 1887 blev hans Løn ved personlige Tillæg efterhaanden forøget til henholdsvis 2000 Kr., 2400 Kr. og 2600 Kr., hvorhos hans Kontorhold under 9. April 1890 blev forøget til 700 Kr. Fra 22. Juni 1887 er der tilstaaet ham uden Betaling Kontorlokale paa Politistationen.

Til Kæmnerlønnen bidrager Gasværket 750 Kr., og til Kæmner- og Assistentlønnen ydes der af Vandværket 800 Kr.

Den 6. September 1871 vedtog Byraadet en Instrux for Kæmneren. Hans Kaution udgjør Fyenske Diskontoaktier af Paalydende 8000 Kr., der ere deponerede i Svendborg Bank.

Rodemesteren eller Skatteopkræveren.

Han besøger Byskatterne, Gas- og Vandafgifterne opkrævede og undersøger og passer Gasmaalerne. Hans Løn er 200 Kr. af Kæmnerkassen og 300 Kr. fra Gasværket, men fra 1. Januar 1894 er der af Kæmnerkassen midlertidig givet ham et Tillæg af 100 Kr., indtil Stillingen som Opkræver af Skolepenge og som Skolebud, hvorfor betales 120 Kr., bliver ledig og overdrages ham.

Fra 1. Januar 1893 blev Skomager Chr. Jespersen ansat som Skatteopkræver paa 3 Maaneders Opsigelse. Han har stillet Byraadet en personlig Kaution af 2000 Kr.

For Affattelse af de kommunale Vælgerlister betales der Kæmneren 50 Kr. For Udarbejdelse af Folkethings- og Landsthingsvalglisterne betales der 60 Kr. Ligningskommissionens Bud lønnes med 20 Kr. aarlig.

Til Bestridelse af Sekretærforretningerne ved Byraadet udbetales der Formanden 200 Kr. aarlig.

Svendborg har ingen egentlig Stadsingeniør, men de fleste af de under denne Stilling hørende Forretninger udføres af *Kommunens Assistent*, Jørgen Hansen Huusom, der i 1878 blev antaget til at føre Tilsynet med og Ledelsen af de kommunale Arbejder under de forskjellige Udvalg, særlig forsaavidt angaar Vej- og Brolægningstvæsen, Sundhedstvæsen, Vandværket m. m. Hans Lønning herfor er 1500 Kr. aarlig.

Raadhuset.

Det tidligere Raadhus, der afløste det ældre, i 1586 byggede, blev opført i 1829—30 og var en toetages, grundmuret Bygning med Fløje og laa ligesom hint paa Byens Torv, som det delte i 2 Dele. Da det generede Benyttelsen af Torvet og var uhensigtsmæssigt indrettet og altfor indskrænket, ligesom Arresterne vare meget daarlige, blev der i 1878 indledet Forhandling med Amsraadet om Opførelse af et nyt Raad- og Thinghus samt Arrestlokale. Fra Byens Side fremkom mange Forslag om Beliggenheden (vest for Nikolaj Kirke, paa Havnepladsen, den Børgesenske Ejendom i Bagergade, den Kisbyske Ejendom, Pladsen i Gjerritsgade for Enden af Vestergade), men omsider enedes man den 27. Maj 1879 med Amsraadet om at købe Pastor Suhrs store Ejendom Matr. Nr. 33 mellem Bager- og Vestergade, hvorved Beliggenheden blev smuk og fri, midt i en større Have og ud til en aaben Plads og 2 Gader. Købesummen var 26,000 Kr., hvoraf dog 4000 Kr. indkom ved Salg af Bygningerne til Nedrivning, og Købesummen udrededes halvt af

Amtsraadet og halvt af Byen. Den nye Bygning blev opført efter Tegninger og under Ledelse af Arkitekt Lendorff og kostede ialt c. 130,000 Kr., hvoraf Amtet udredede $\frac{7}{10}$ og Byen $\frac{3}{10}$, og i samme Forhold udredes Omkostningerne ved den fremtidige Vedligeholdelse. Det gamle Raadhus blev solgt til Nedbrydelse inden Maj 1882 for 5150 Kr., der tilfaldt Svendborg Kommune. Der fandtes ved Nedbrydningen en Sølvplade med følgende Inskription: „Grundstenen til Svendborg Raadhus, nyt opført i H. M. Kong Frederik VI. 22de Regieringsaar, blev lagt d. 28. Maj 1829 af Fyens Stifts Gouverneur H. K. H. Prinds Christian Frederik til Danmark. Amtmand var H. Sporon, Byfoged Kancelliraad Nellemann. Svendborg Bye, Sunds og Gudme Herred, Baroniet Lehn og Stamhusene Moltkenborg og Thorsing, hvis Arresthus det er, bekostede denne Bygning for henved 12,000 Rigsbankdaler Sedler. Gud velsigne Arbejdet. Længe leve Kongen.“

Det nye Raad-, Thing- og Arresthus toges i Brug i 1881. Det indeholder i Stueetagen Kontorlokaler for Byfogden i Svendborg og for Retsskriveren i Svendborg og Sunds Gudme Herreder, hvoraf Lejen deles mellem Amt og By i Forholdet $\frac{7}{10}$ til $\frac{3}{10}$, et Retslokale, der oprindeligt var bestemt for Svendborg Kjøbstad og Thorseng Birk, men som for Tiden benyttes til Thinglokale for Herrederne, da det tilstødende (for Kæmmeren bestemte) Kontorlokale er udlejet til Herredsfogden; Lejen heraf tilfalder udelt Byen. Paa 1ste Sal er en for Amts- og Byraadet fælles Forsamlingssal, den store Raadhussal og et Thinglokale, der for Tiden benyttes som saadant for Kjøbstadens og Thorseng Birks Jurisdiktion. I Herredernes Retssal holder Forligskommissionen for Tiden sine Møder.

Arresthuset udgjør den nordre Fløj af Bygningen og bestaar af 3 Etager med Kjælder, i hvilken sidste er Calorifere, Baderum og Brændselsrum. I Stueetagen

findes 1 Observationslokale og 6 Enkeltceller, i mellemste Etage 6 Enkeltceller og 1 Fællesarrest, der kan optage 3 Arrestanter, og i øverste Etage ligeledes 6 Enkeltceller og 1 Fællesarrest. Endvidere er der i Raadhusets Kjælderetage, hvori der iøvrigt er indrettet Lejlighed for Arrestforvareren og 3 Arkivlokaler, 1 Enkeltcelle, og der haves saaledes Plads for ialt 25 Arrestanter.

Paa Bygningen blev der i Marts 1891 anbragt 6 Lynafledere med en Udgift af 650 Kr., og Anlæggeren Baron de Bretton tilser det uden Vederlag i de første 5 Aar.

VI. Fattigvæsen.

Udgifterne herved ere ikke stegne meget i de forløbne 25 Aar, hvilket bl. a. har været begrundet i den i 1868 indførte Ordning med Forretningernes Henlæggelse under en Fattiginspektør og Opførelse af en hensigtsmæssig Fattiggaard i 1872 samt i den gode Adgang, Arbejdsklassen har til at erholde Arbejde her i Byen særlig ved den livlige Skibsfart og Handel. Efter Fattigloven af 9. April 1891 er Udgiften dog gaaet noget op, navnlig ved Opholdskommunens Forpligtelse til at udrede $\frac{1}{4}$ af Omkostningerne, og i de senere Aar ere Udgifterne til døvstumme og idiotiske Børns Anbringelse henførte under Fattigvæsenet.

De aarlige Udgifter have i Gjennemsnit udgjort:

i Femaaret	1869—1873:	19,578	Kr.	65	Øre
-	—	1874—1878:	19,846	—	66 —
-	—	1879—1883:	21,897	—	55 —
-	—	1884—1888:	21,332	—	88 —
-	—	1889—1893:	23,430	—	30 —

I ovenstaaende Beløb er ikke indbefattet Forrentning og Afdrag af Byggelaanet, og Overskudet af Arbejdsanstalten, der udgjør 8 à 900 Kr. aarlig, er ikke fradraget, medens et aarligt Legatbeløb af 654 Kr., der udbetales gennem Fattigudvalget, er medregnet.

Den tidligere Fattiggaard laa i Fruestræde, men da den var meget brøstfældig og daarlig indrettet, blev der i 1872 opført en ny *Fattiggaard* paa en Parcel af det Kommunen tilhørende, til Markedsplads benyttede Vænge „Vibæltet“ eller „Videbæltet“ kaldet. Med Byggegrund, Gaardspladser og Haver indtager Anstalten, Matr. Nr. 13 a, Forsikrings Nr. 807 ved Grubbemøllestræde, et Areal af 29,520 □ Alen, og dens Opførelse og Forsyning med Inventarium kostede 67,044 Kr. Anstalten er beregnet paa at kunne optage c. 70 Lemmer, fordelte i en Forsørgelses- og en Arbejdsafdeling, og den udgjør et Komplex af grundmurede Bygninger, bestaaende af en en-etages Bygning mod Øst og 2 to-etages Side-Bygninger bagved samme, samt en mindre Bygning indeholdende Kapel, hvor der én Gang om Maaneden holdes Gudstjeneste, Lighus, Brændsels- og Materialrum, det Hele i Forening med Indhegningsmuren dannende en Firkant.

I Forhuset, der er 42 Alen langt og 16 Alen dybt, med et Fremspring mod Øst af 1 Alen midt paa Bygningen, er der i Kjælderen indrettet Kjøkken og Økonomilejlighed samt Portnerkammer og Detentionslokale, Baderum og Desinfektionsovn. I Stueetagen findes Inspektørens og Opsynsmandens (Økonomens) Boliger foruden Kontorlokale med Venteværelse og et Magasin for forarbejdet Materiale.

I den søndre 2 Etages Sidebygning findes Forsørgelsesanstalten for gamle og svagelige Lemmer. Den er 44 Alen lang, 14 Alen dyb med en Højde i Værelserne af 4 $\frac{1}{2}$ Alen i nederste og 5 Alen i øverste Etage. Stueetagen benyttes mest til Opholds-, Spise-

og Arbejdsstuer, den øverste Etage til Soveværelser, og paa Loftet er der indrettet et Par Værelser til midlertidig Optagelse af husvilde Familier. I den vestlige Ende af denne Bygning var der fra Begyndelsen indrettet nogle Sygestuer til Fattigvæsenets Syge, men disse Stuers Antal blev i 1874 forøget, for at der ogsaa kunde optages private Syge fra By og Land, og disse Lokaler fungerede som et rigtignok meget tarveligt Sygehus, indtil i November 1891 det nye Sygehus toges i Brug. Nu benyttes de kun som oprindelig bestemt til at optage Fattigvæsenets Syge i lettere Tilfælde. I en Tilbygning er der indrettet 2 Celler til Optagelse af midlertidig indlagte Sindssyge.

I den nordre Sidebygning, der er af samme Dimensioner som den sidstnævnte, findes Arbejdsanstalten for yngre og arbejdsdygtige Lemmer; den er delt i 2 Afdelinger, hver med sin Gaardsplads, adskilte ved en Mur, en Afdeling for Mænd og en for Kvinder, idet Adskillelsen mellem Kjønne her strengt gennemføres. Iøvrigt er Indretningen den samme som i Forsørgelsesanstalten.

Der er indlagt Gas- og Vandledning i alle Bygninger, og samtlige Lokaler opvarmes ved almindelige Kakkellovne. I Forsørgelsesanstalten anvendes Træsenge med Dyner, i Arbejdsanstalten Jernsenge med Madrats og Tæpper.

Lemmerne sættes efter deres Alder og Helbred til forskelligt Arbejde, hovedsagelig Plydsning af Værk og Krølhaar, Sivfletning og Maattesyning, Blaar- og Haar-Spind, Stenslagning, Vævning, Forarbejdelse af Ildtændere, Flaskehylstre og Kokusgulvmaatter samt mindre Reparationer paa Bygninger og Inventarium.

Der har gennemsnitligt været indlagt c. 80 Personer paa Fattiggaarden om Aaret, og deres Forplejning har kostet i de senere Aar fra 44 til 46 Øre pr. Dag.

Efter Beretningen for 1893 er der i Alt ydet Understøttelse til 551 Personer, hvoraf dog kun 424 havde Ophold i Svendborg mod 409 i 1892. Forøgelsen falder udelukkende paa de indvandrede, fremmede Fattige, idet disses Antal er steget fra 226 til 242, medens Byens egne Fattige uforandret udgjorde 186. Da der af her forsørgelsesberettigede Fattige kun opholder sig 75 i fremmede Kommuner, er den Byrde, som den nye Fattiglov har lagt paa Opholdskommunen, af ikke ringe Betydning. Efter Byens Indbyggerantal udgjør den Del af Befolkningen, som i 1893 har nydt Fattighjælp, c. $4\frac{1}{2}$ ‰, hvoraf de $2\frac{1}{2}$ ‰ falde paa de fremmede og 2 ‰ paa Byens egne Fattige.

Børn anbringes kun aldeles midlertidig paa Fattigaarden, idet Fattigvæsenets Plejebørn udsættes i privat Pleje paa Landet, i Reglen hos Ejendomsbesiddere, der selv ingen Børn have. Betalingen har udgjort for de 2 første Leveaar 100 Kr. aarlig, fra det 2det til det 4de Aar 80 Kr., fra det 4de til det 6te 72 Kr., fra det 6te til Konfirmationen 60 Kr.

Af Indenrigsministeriet er der under 30. December 1872 approberet Regulativ for Fattig- og Arbejdsanstalten med tilhørende Instruktion for Bestillingspersonalet, Husorden, Arbejdsregel og Spisereglement.

Fattigvæsenet bestyres af et Udvalg bestaaende af Borgmesteren som Formand og 2 af Byraadet valgte Medlemmer, og en Fattiginspektør, der lønnes med 1200 Kr. aarlig med Tillæg 100 Kr. hvert andet Aar indtil 1600 Kr., fri Bolig, fri Brændsel og Kontorholdsudgifter. Han ansættes med $\frac{1}{2}$ Aars Opsigelse. Fra 1869 til 1882 fungerede Kaptajn F. Hallas som Fattiginspektør, den 6. September 1882 beskikkedes Kaptajn O. C. D. Walther, R., til Fattiginspektør. Til sin Assistance har han en Økonom og Opsynsmand (Fabrikmester), hvis Løn senest er sat til 300 Kr. som Økonom og mindst 400 Kr. som Andel af Lemmernes

Fabrikationsarbejde. Desuden erholder han en for hvert Kvartal fastsat Betaling for BESPISNING af Lemmerne, for Tiden 45 Øre daglig pr. Individ. Den nuværende Økonom er Georg Johannes Alsing, ansat den 5. Maj 1890. Et Fattigbud lønnes med 100 Kr. om Aaret.

Tilsynet med *Plejebørn* i Henhold til Lov 20. April 1888 er henlagt under Fattigudvalgets Ledelse og Over-tilsyn og besørgeres af dertil valgte, mest kvindelige Undersøgere. Den 27. Juni 1888 udfærdigedes der et Regulativ om Tilsynet. Ved Udgangen af 1893 fandtes der 46 Børn under Tilsyn her.

Indenrigsministeriet har under 21. Marts 1887 bifaldet en mellem Amtets Kjøbstæder indgaaet Overenskomst om, at de Bidrag, som af disse ville være at udrede dels til døvstumme Børns Ophold paa Døvstummeinstituter, dels til aandsvage Børns Anbringelse paa de af Staten autoriserede Abnormanstalter udredes med $\frac{1}{4}$ af vedkommende Kommune selv, medens de øvrige $\frac{3}{4}$ fordeles paa samtlige Kjøbstæder i Amtet efter de samme Regler, som gjælde for Delinkventomkostninger, og den 22. August s. A. blev Overenskomsten udvidet til at gjælde ogsaa udover Barnealderen for de Personers Vedkommende, der allerede som Børn ere blevne optagne paa en Abnormanstalt for Aandssvage. Overenskomsten er foreløbig kun gjældende til 1. Januar 1897.

VII. Alderdomsunderstøttelse.

Til at forberede Gjennemførelsen af Lov af 9. April 1891 om Alderdomsunderstøttelse til værdige Trængende udenfor Fattigvæsenet blev der i Juni 1891

nedsat et Udvalg bestaaende af Formanden, 3 Byraadsmedlemmer og 4 udenfor Byraadet valgte Mænd, og dette Udvalg gennemgik de mange indkomne Ansøgninger, undersøgte Forholdene i de paagjældende Hjem og gjorde Indstilling om Understøttelserne, der derefter afgjordes af Byraadet. Fra 1. Januar 1892 ansattes Sagfører Schrayh som Sekretær ved Alderdomsunderstøttelsen med et aarligt Honorar af 300 Kr., og Forretningsgangen er herefter den, at Skemaerne afhentes paa Kæmnerkontoret, indleveres i udfyldt Stand paa Borgmesterkontoret og derefter tilstilles Sekretæren, som undersøger Forholdene og gjør skriftlig Indstilling, hvorefter det samlede Byraad afgjør Sagerne. Kæmneren aflægger Regnskab, og Ud- og Indbetalinger sker paa hans Kontor.

I Halvaaret 1. Juli til 31. December

1891 udbetaltes af Kommunen	
efter Fradrag af Refusion fra	
andre Kommuner	5370 Kr. 82 Ø.
Heraf er refunderet af Statskassen .	2685 — 41 —
Rest . .	<u>2685 Kr. 41 Ø.</u>

I Aaret 1892 var Udbetalingen . . . 12,062 Kr. 25 Ø.

hvoraf Statskassen har refunderet . . 4824 — 90 —

Rest . . 7237 Kr. 35 Ø.

I Aaret 1893 udbetaltes der 13,583 Kr. 92 Øre, hvorfor Refusion endnu ikke er modtaget.

De Understøttedes Antal udgjorde i 1891: 140, i 1892: 167 og i 1893: 175.

VIII. Skolevæsen.

Borgerskolen.

Efter den af Kirke- og Undervisningsministeriet den 23. September 1868 approberede Plan for Svendborg Borgerskole bestod denne i 1869 af Drengenes og Pigenes Skole hver i sin Bygning. Den første indeholdt 3 Afdelinger, nemlig Friskolen, Betalingsskolen og 2 Realklasser, den sidste Friskolen og 2 Betalingsklasser.

I 1872 nedlagdes imidlertid Realklasserne, da en privat Realskole var oprettet, og de betalende Pige-klasser ved Borgerskolen, saa at denne nu kun bestod af Pigenes Skole (fri Halvdagsskole) og Drengenes Skole, delt i en betalende Heldagsafdeling og en ikke betalende Halvdagsafdeling. Fra 1. April 1879 deltes Pigenes Skole i en Heldags- og en Halvdagsafdeling med fri Skolegang i begge Afdelinger. Hertil kom fra December 1882 en Forskole paa Hallindskov for Børn herfra, fra Hømarken og Øxenbjerg. Den nuværende Skolebygning i Fruestræde blev opført i 1875 og kostede c. 60,000 Kr., og den var bestemt til at optage alle Borgerskolens Børn. Skolen paa Hallindskov kostede c. 8900 Kr. Da Skolebørnenes Antal steg betydeligt, vedtoges det i 1884 at omdanne Overlærerens Bolig paa Skolen til 3 Klasseværelser og et Kontor for ham, der fik i Godtgjørelse for Bolig 400 Kr. aarlig og for Brændsel 150 Kr., og samtidig forberedte man en senere Udvidelse ved for c. 10,000 Kr. at indkøbe en en Del Grunde, som stødte op til Skolepladsen, saa at der erhvervedes et samlet Komplex med Udgang ogsaa til Bagergade, idet det ansaas rettest at samle Skolebygningerne paa ét Sted. I 1888 viste den forhaanden-værende Skolebygning sig utilstrækkelig, og det vedtoges da at indrette det tidligere Gymnastiklokale til 4

Klasseværelser og at bygge et nyt, stort Gymnastikhus, for at ogsaa Pigerne kunde faa Gymnastiktimer, og dette udførtes i 1889 med en samlet Udgift af c. 25,500 Kr. I 1893 maatte der atter tænkes paa Udvidelse, og et Udvalg blev nedsat for at drøfte Spørgsmaalet om en ny Skoleplan, om Oprettelse af en Forskole og om, hvortil den eventuelle nye Skolebygning skulde indrettes (Forskole—Pigeskole—Betalingskole), men da Meningerne vare meget delte, og Byraadet ogsaa ønskede at faa opsparet en større Kapital i Kæmmerkassens Reservefond til Afholdelse af Udgifterne ved den nye Bygnings Opførelse, vedtoges det i Januar 1894 at udskyde denne i c. 5 Aar og at leje en nærliggende, ledigbleven privat Pigeskolebygning, hvori der til Brug for Borgerskolens yngste Klasser kunde blive 3 større og 1 mindre Klasseværelse samt Løjlighed til en tilsynsførende Lærerinde. Denne midlertidige Ordning er approberet af Ministeriet under 5. April 1894 dog ikke udover 3 Aar.

I 1877 udgjorde Antallet af Børn i skolepligtig Alder 928, i 1887: 1220, i 1893: 1503. Af dette sidste Antal undervistes i Borgerskolen 973 (64,74 %) og i Hallindskovskolen 68 (4,53 %).

I Hovedskolen i Fruestræde er 17 Klasseværelser med en Gulvflade paa 379—396 □ Fod og et Rumfang af 4019—4198 Kubikfod og et Reservelokale med Rumfang 2764 Kubikfod og Gulvflade 261 □ Fod; i det gamle Gymnastikhus er der 2 Klasseværelser, hver med en Gulvflade paa 313 □ Fod og et Rumfang af 3182 Kubikfod, og 2 do., hver med en Gulvflade paa 280 □ Fod og et Rumfang af 2847 Kubikfod. Forskolen paa Hallindskov, der er delt i 2 Klasser saaledes, at hver Klasse søger Skolen 6 Timer hver anden Dag, har ét Klasseværelse med en Gulvflade paa 590 □ Fod (og et Rumfang 590 □ Fod) og et Rumfang af 5678 Kubikfod, samt Bolig for Lærerinden.

Borgerskolen er delt i 2 Afdelinger, en Heldags-skole med 6 fortløbende Drengeskoler og 6 fortløbende Pige-skoler, hvoraf der dog kun betales for Drengene, nemlig 1 Kr. maanedlig, medens Pigerne ikke betale Skolepenge, og en Halvdagsskole, der er Friskole, med 6 fortløbende Drengeskoler og 6 fortløbende Pige-skoler. I Slutningen af 1893 var der i Heldagsskolens 9 Dreng- og 7 Pige-skoler 464 Børn (260 Dreng og 204 Piger) og i Halvdagsskolens 8 Dreng- og 9 Pige-skoler 534 Børn (259 Dreng, 275 Piger).

Den 31. December 1893 bestod Lærerpersonalet af: Overlæreren, der har kongelig Udnævnelse (det tidligere Kateketembede nedlagdes ved kgl. Resol. af 14. Maj 1877), 9 fast ansatte Lærere (hvoraf 4 paa højeste Løn og 2 paa Mellemløn) og 8 fast ansatte Lærerinder (3 paa højeste Løn), af hvilke en er ansat ved Hallindskovskolen, 3 Timelærere, 4 Timelærerinder, 1 Lærerinde i Haandarbejde, 1 Sanglærer, 1 Gymnastiklærer, 1 Gymnastiklærerinde og 1 Medhjælperinde. 1 Lærerembede og 1 Timelærerindeplads vare ledige.

Ved Borgerskolen er ansat en Skolebetjent, der foruden fri Bolig og Brændsel og Belysning in natura har en Løn af 525 Kr., samt et Skolebud, som ogsaa opkræver Skolemulkter og Skolepengene; den Sidste lønnes med 120 Kr.

En ny Lønningsplan for Lærerpersonalet blev approberet af Kirke- og Undervisningsministeriet under 4. Februar 1891, hvorefter 3 Lønningsklasser fastsattes med følgende Lønninger:

Lærere:

1. Lavest Løn (Reguleringssum 1097).

Pengeløn	300 Kr.
50 Td. Byg efter Kapitelstaxt.	
Huslejegodtgjørelse	120 Kr.
Brændselsgodtgjørelse	43 Kr. 75 Ø.

2. Mellemløn (Deling af ældst og yngst
Løn, Reguleringssum 1341 Kr.)
 Pengeløn . . . . . 450 Kr.
 50 Td. Byg efter Kapitelstaxt.
 Huslejegotgjørelse . . . . . 180 Kr.
 Brændselsgotgjørelse . . . . . 65 Kr. 62 $\frac{1}{2}$ Øre
3. Højest Løn (Reguleringssum 1573 Kr.)
 Pengeløn . . . . . 600 Kr.
 50 Td. Byg efter Kapitelstaxt.
 Huslejegotgjørelse . . . . . 240 Kr.
 Brændselsgotgjørelse . . . . . 87 Kr. 50 Øre

Lærerrinder:

1. Lavest Løn.
 Pengeløn . . . . . 200 Kr.
 33 $\frac{1}{3}$ Td. Byg efter Kapitelstaxt.
 Huslejegotgjørelse . . . . . 80 Kr.
 Brændselsgotgjørelse . . . . . 29 Kr. 16 $\frac{2}{3}$ Ø.
2. Mellemløn.
 Pengeløn . . . . . 300 Kr.
 33 $\frac{1}{3}$ Td. Byg efter Kapitelstaxt.
 Huslejegotgjørelse . . . . . 120 Kr.
 Brændselsgotgjørelse . . . . . 43 Kr. 75 Øre
3. Højest Løn.
 Pengeløn . . . . . 400 Kr.
 33 $\frac{1}{3}$ Td. Byg efter Kapitelstaxt.
 Huslejegotgjørelse . . . . . 160 Kr.
 Brændselsgotgjørelse . . . . . 58 Kr. 33 $\frac{1}{3}$ Ø.

alt foruden Skolepenge og saaledes, at der blev 3 Lærere og 3 Lærerrinder i laveste Klasse (fra 1. Januar 1892 er oprettet et 4de Lærerrindeembede med laveste Løn), 2 Lærere og 2 Lærerrinder i mellemste, og 5 Lærere, deriblandt Overlæreren, og 2 Lærerrinde i ældste Klasse. Før Lærerrinderne er ovenstaaende Ordning endnu ikke traadt i Kraft, men kan først gennemføres

ved Vakance; der er nu 2 Lønninger med Regulerings-
sum 1068 Kr. og 754 Kr. (3 Lærerinder med højst
Løn, 5 med lavest Løn). Ligeledes forbeholdtes Over-
lærerembedet den dette Embede nu tillagte Godt-
gjørelse for Fribolig af 400 Kr. eller Fribolig og en
Brændselsgodtgjørelse af 150 Kr. Den nuværende
Overlærer, der blev udnævnt den 15. December 1877,
og hvis pligtige ugentlige Timeantal fra 1890 indtil
videre er nedsat til 12 Timer, har foruden højst Lærer-
løn og Offergodtgjørelse 600 Kr. af Kommunen faaet
et personligt Lønningstillæg af 700 Kr.

Siden 1886 har Byraadet bevilget, at 1 Td. Byg
betales med 11 Kr.

Med 3 af Lærerembederne er forenet Stillingen
som Kordegne ved Vor Frue Kirke og ved Nikolaj
Kirke samt som Organist ved sidstnævnte Kirke, og er
det af Ministeriet under 4. December 1893 bifaldet, at
Kordegneembedet ved Vor Frue Kirke forenes med et
Lærerembede paa Mellemløn saaledes, at hans ugentlige
Timeantal sættes til 18, og at han lønner en Hjelpe-
lærer til Udførelse af de øvrige 18 Timer for en Løn,
der er ansat til 700 Kr. aarlig. Kordegnen udnævnes
af Skoledirektionen efter Byraadets Indstilling. Under
6. Marts 1894 blev Lærer Carl August Dahlbom
kaldet til Kordegn ved denne Kirke og Lærer paa
Mellemløn.

Timelærerne lønnes med 864 Kr., Timelærerinderne
med 600 Kr., Sanglæreren med 80 Øre pr. Time,
Gymnastiklærerne med 50 Øre pr. Time og Vikarer
med 50 Øre for Lærere og $33\frac{1}{3}$ Øre for Lærerinder
pr. Time.

De aarlige Udgifter til Skolevæsenet have gjennem-
snitlig udgjort:

I de 5 Aar 1869—1873:	19,378 Kr.	4 Øre
—	1874—1878:	19,574 — 28 —

I de 5 Aar 1879—1883:	25,191 Kr. 96 Øre
— 1884—1888:	28,999 — 67 —
— 1889—1893:	36,533 — 74 —

I disse Beløb indbefattes ikke Forrentning og Afdrag paa Byggelaan, men derimod efternævnte aarlige Bidrag: til Realskolen 1200 Kr., til Frøken Holsts Pigeskole 400 Kr. (fra 1882; Byraadet har i den Anledning 6 halve Fripladser at besætte ved Skolen), til en Pogeskole i Græsholmene 150 Kr. og til teknisk Skole 700 Kr. Naar disse Poster og Skolekontingentet i 1893: 2289 Kr. fradrages, bliver Udgiften til hvert skolesøgende Barns Undervisning i Kommuneskolerne c. 32 Kr. 4 Øre i 1893 mod 30 Kr. 65 Øre i 1891.

Realskolen.

I 1872 traadte en Del (40) Mænd sammen og fik under deres Garanti opført en privat *Realskolebygning* i Bagergade, der indviedes den 3. September 1872. Kommunen har stadig aarlig ydet 1200 Kr. som Hjælp til Skolens Drift. Byraadet raader over 8 Fripladser i Skolen, der ledes af Skolebestyrer J o h s. M ø l l e r, og som ifølge Beretningen for 1892—93 havde 150 Elever, fordelte i 9 Klasser og underviste af Bestyreren, 10 Lærere og 3 Lærerinder. Foruden Byens Tilskud ydes der til Skolen et Bidrag fra Staten af 1600 Kr., fra Amtet af 400 Kr.

Frøken Holsts Pigeskole har i 1893 erholdt Tilladelse til at afholde almindelig Forberedelsesexamen. Skolen erholder, som ovenanført, et aarligt Bidrag af 400 Kr. af Kommunen.

Teknisk Skole. Medens der fra 1834 af Malermester Hans Frederik Trabolt havde været oprettet en Tegneskole for Haandværkslærlinge her i Byen,

hvilken Skoles Drift han selv bekostede og forestod til 1852, tog Industriforeningen Sagen i sin Haand fra Januar 1862, og Skolen havde et lejet Lokale, indtil der i 1887 blev opført en ny, rummelig Skolebygning ved Grubbemøllestræde. Den kostede med Grund ialt 41,864 Kr. 64 Øre, som tilvejebragtes ved et opsparet Byggefond paa 3356 Kr. 91 Øre, ved en Gave fra Amtmand, Greve Brockenhuus Schack af 3000 Kr. og ved Bidrag fra Svendborg Kommune af 8000 Kr., fra Staten af 12,000 Kr., fra Amtskolefondet af 1000 Kr. og fra Fyens Stifts Kommunefond af 3000 Kr., hvorhos et Prioritetslaan paa c. 11,500 Kr. optoges.

Den nye Skolebygning blev indviet den 26. Oktober 1887. Den bestaar af en 40 Alen lang og 20 Alen dyb Hovedbygning, hvori der foruden en Beboelseslejlighed for Skolens Forstander er 9 Klasseværelser og 2 Reserveværelser. Elevantallet har været i 1886—87: 128, i 1887—88: 147, i 1888—89: 143, i 1889—90: 138, i 1890—91: 160, i 1891—92: 190, i 1892—93: 277.

Skolens Forstander er S. J. Grønwald, der har arbejdet ved Skolen siden 1862. Dens Navn er Svendborg Industriforenings tekniske Skole, og af dens Bestyrelse udnævner Byraadet 2 Medlemmer (for Tiden Garver O. N. Lerche og Overlærer A. Hammershøj) og Industriforeningen 3. I aarlige Bidrag faar Skolen for Tiden fra Staten 2750 Kr., fra Svendborg Kommune 700 Kr., af Amtsskolefonden 350 Kr., af Industriforeningen 250 Kr., af Landbosparekassen 25 Kr., af Varelotteriets Overskud c. 750 Kr. Ved Skolen virker 9 Lærere, og der er baade Aften- og Dagskole i Vinterhalvaaret.

Antallet af aflagte Svendepøver har været følgende: i 1887: 27, i 1888: 30, i 1889: 30, i 1890: 23, i 1891: 22, i 1892: 32 og i 1893: 32.

I 1883 vedtog Byraadet, at Betalingen ved Aflæggelsen af frivillige Svendepøver maatte bortfalde,

naar Vedkommende selv bekoster Udgiften ved Prøvens Afholdelse.

Navigationsskolen.

I Aarene 1820 til 1833 underviste Skipper Christian Jacobsen og senere hans Søn P. C. Jacobsen om Vinteren Søfolk i Navigation, men de unge Søfolk maatte først deltage i en af Kjøbenhavns Skoler, forinden de kunde indstille sig til Examen. Senere arbejdede Borgerrepræsentant, Kjøbmand Lacoppidan ivrigt for at faa oprettet her i Byen en Navigations-skole, hvorfra Eleverne direkte kunde melde sig til Examen i Kjøbenhavn, og efter at dette var bevilget, mod at der skulde garanteres en Løn af 1200 Kr. til en Lærer, og den herværende Søassuranceforening havde paataget sig Garantien, overtog paa Anbefaling af den daværende Navigationsdirektør dennes Broder Lieutenant Antonius Oluf Tuxen Stillingen som Lærer i 1852, og Søassuranceforeningen lejede Lokaler til Skolens Brug. Denne fik efterhaanden, da Sømændene ophørte med at søge til Skolerne i Tønningen og Flensborg, betydelig Tilgang, og da Skolen havde dækket sin Gjæld til Assuranceforeningen, som havde udlagt ca. 3000 Kr., formaaede denne Lieutenant Tuxen til selv at sørge for Skolelokale, mod at han oppebar Skolepengene, som efterhaanden steg meget, medens Examensgebyret 16 Kr. opsparedes til et Skolefond af den nedsatte Skolekommission, der bestod af 2 Borgerrepræsentanter og 2 af Assuranceforeningens Medlemmer. Paa Kommissionens Foranledning blev i 1864 et Grundstykke købt ved Færgevejen og en Skolebygning opført det følgende Aar, og Midlerne skaffedes tilveje dels ved det opsparde Skolefond, som udgjorde ca. 6000 Kr., dels ved et af Svendborg Sparekasse ydet Laan paa 12,000 Kr., som Kommunen garanterede for. Af Bygningen, hvis Stueetage er indrettet til Bolig for Skolebestyreren, medens

1ste Sal er til Skolens Brug, med Tilbehør betalte han 400 Kr. i aarlig Leje, men oppebar som tidligere alle Skolepengene. Senere er Forholdet til Bestyreren ordnet ved en mellem ham og Byraadet den 11. December 1878 oprettet og af Marineministeriet den 23. Januar 1879 approberet Deklaration, hvorefter Skolebygningen med Inventarium tilhører Svendborg Kommune, der overtog Gjælden til Sparekassen, hvilken Gjæld forrentes og afdrages af Bestyreren med 5 % aarlig, og Bestyreren oppebærer alle Skolens Indtægter og afholder alle dens Udgifter samt vedligeholder Bygning og Inventarium i fuldkommen Stand. Nærmere Regler ere givne for Bestyrerens Opsigelse, Antagelse af ny Bestyrer m. v., hvorhos et Udvalg af Byraadet paa 3 Medlemmer fører Tilsyn med Bygningens og Inventariets forsvarlige Vedligeholdelse.

Svendborg Handelsskole.

I 1878 begyndte 2 af Realskolens Lærere, nemlig C. Dahlbom og Translatør H. Jørgensen, samt Bogholder R. Bang med at undervise Handelslærlinge i saadanne Fag, som kunde blive dem til Gavn i deres senere Liv som Forretningsfolk og udvide deres almindelige Dannelse, og i 1879 overtog Handelsforeningen Overtilsynet med Skolen, der samtidig af Kommunen fik gratis Lokaler i Borgerskolen, Lys og Brændsel. Det følgende Aar overtog Translatør Jørgensen Skolen som Enebestyrer, hvilken Stilling han beholdt, indtil Handelsforeningen i 1892 overtog Skolen og overdrog Bestyrelsen til ovennævnte Lærer Dahlbom og Translatør og Lærer Marselius Petersen.

Skolen fik tidligere et Tilskud af Sparekassen paa 100 Kr., der nu er ophørt, men Kommunens fornævnte Understøttelse ydes fremdeles, ligesom Skolen i en Aarrække har havt et aarligt Tilskud fra Statskassen paa 300 Kr.

Skolen er delt i 3 Klasser, og der undervises i Dansk, merkantile Stile, Skrivning, Regning, Handelskorrespondance, Vexelret, dobbelt Bogholderi, Handelsret, Tysk og Engelsk. Den har for Tiden 2 Lærere og 22 Elever, og Skolepengene ere $4\frac{1}{2}$ Kr. maanedlig. Enkelte Fripladser gives. Skoletiden er i Maanederne September til Juni, da Prøven under Handelsforeningens Kontrol afholdes, og Examensbevis meddeles de Elever af 3die Klasse, som bestaa Prøven.

IX. Rets- og Politivæsen.

Indtil 1880 var der kun 2 *Dagpolitibetjente*, hvoraf den ene, K. H. Egense, tillige med Byraadets Samtykke fungerer som gaaende Politiassistent i Thorseng Birk med en Lønning herfor af 375 Kr. og med Forpligtelse til 1 Gang ugentlig at vigilere paa Øen. Fra 1. Oktober 1880 blev der ansat endnu en Dagpolitibetjent, men Tallet er trods det betydelig stegne Arbejde ikke senere forøget paa Grund af den store Assistance, der blev ydet ved de her stationerede Gensdarmer. Dog er ved Korpsets Ophævelse fhv. Gensdarm J. Jensen konstitueret paa 1 Aar fra 1. Maj 1894 med en Løn af 800 Kr. og Beklædningsgodtgjørelse 70 Kr.

De 3 faste Betjente lønnes saaledes for Tiden, tildels ved personlige Lønningstillæg:

K. H. Egense, ansat i 1864, med 900 Kr.

J. Eckmann, ansat i 1869, med 1040 Kr.

R. Nielsen, ansat i 1880, med 900 Kr.

Desuden er hver i Beklædningsgodtgjørelse 70 Kr. aarlig.

Fra den 1. Januar 1868 traadte den nye Ordning af *Natpolitiet*, hvorved Vægterne afskaffedes, i Kraft

med 1 Overbetjent og 4 Natbetjente. Antallet af disse sidste er ikke forøget, skjøndt ved senere stærk Bebyggelse af Byens Udkanter Omraadet for deres Vigilering er bleven større. Overbetjenten lønnes med 860 Kr., de tre ældste Natbetjente med hver 750 Kr., den yngste med 700 Kr., samt for alle i Beklædningsgodtgjørelse 60 Kr. Overbetjenten erhoder desuden af Gasværket for Tilsyn med Gadebelysningen 30 Kr. og den ældste Natbetjent H. Petersen af Vandværket for Tilsyn med Vandspild 100 Kr. De ved Natpolitiet ansatte have fri Lægehjælp, hvorfor Distriktslæge Petersen faar 40 Kr. aarlig. I Godtgjørelse for Stadepenge udbetales der Overbetjenten og de 3 ældste Natbetjente for Tiden 84 Kr. 16 Øre, men den bortfalder efterhaanden ved Vakance.

De 2 Reservebetjente erholde for hver Nat 2 Kr., for hver Dag 2 Kr.

Natpolitiets Tjeneste varer fra Kl. 10 til 4 i Sommermaanederne (April til Oktober) og til Kl. 5 i Vintermaanederne. Desuden forrette de 4 Natbetjente skiftevis Budtjeneste paa Byfogedkontoret i 4 Timer om Dagen.

Ved Havnen er ansat en Havnevægter, der lønnes af Havnekassen med 700 Kr. aarlig, og som hvad Nattevagten angaar staar under Overbetjenten, samt en Reservehavnevægter, der i Vintermaanederne udfører en Del af Nattjenesten.

Arrestforvareren.

Hans Løn udgjør 600 Kr. aarlig, hvortil kommer Tillæg til Medhjælp 300 Kr. og Erstatning for Indtægtstab ved Flytning til det nye Raadhus 200 Kr., i alt 1100 Kr., hvoraf ifølge Overenskomst, jfr. Amsraadstidendende 1877 p. 50 Nr. 33 og 1882 p. 12 Nr. 14, Amsraadet udreder $\frac{2}{3}$ med 733 Kr. 34 Øre, Byen $\frac{1}{3}$ med 366 Kr. 66 Øre. Varetægtspengene, 8 Øre pr. Arrestdag, udgjør c. 200 Kr. aarlig. I ovenstaaende Løn er indbefattet hans Løn som Raadstuetjener.

Politikorpset.

Reglerne for Korpsets Sammensætning, Tjeneste m. v. findes i Politivedtægtens §§ 81—86 og en utrykt Vedtægt af 13. Marts 1872. Det bestaar af 1 Lieutenant, 7 Underofficerer, 1 Hornblæser og 50 Menige, og ved Tillæg af 5. Marts 1891 er Bevæbningen Sabel i Stedet for tidligere Gevær med Bajonet, ligesom den tidligere foreskrevne Chakot er afløst af en Felthue. Medlemmerne bekoste selv deres Uniformering, og Kæmmerkassen udreder kun i Løn til Hornblæseren 32 Kr. samt til Musik ved 2 Øvelser indtil 60 Kr.

Politistationen.

Om Dagen benyttes Byfogedkontoret som Politistation, medens Natpolitiet indtil 1886 havde Station i et lejet Lokale. Da den nye Ordning af Brandvæsenet skulde indføres, og der i den Anledning udkrævedes en Brandstation med Beboelse for 3 af det faste Brandmandskab, blev der paa Hjørnet af Torvet og Rams herred opført en Bygning til Politi- og Brandstation med tilhørende Sprøjtehus. En Del af Grunden ejede Kommunen i Forvejen, nemlig den, hvorpaa det gamle Sprøjtehus laa, Resten erhvervedes ved Kjøb af Vognmand Hans Madsens Ejendom for 13,000 Kr., hvis Bygning nedreves. Den nye Bygning opførtes med en Udgift af c. 17,000 Kr.

I Bygningens Stueetage er Stationer for Natpolitiet og Brandmandskabet samt 2 Detentionslokaler, i de 2 andre Etager er Kontorlokale for Kæmneren og 3 Beboelseslejligheder for det lønnede Brandmandskab. I en Tilbygning haves Sprøjte- og Materielhus samt Rensrum m. v.

Retsvidner.

Disses Løn er fra 1. Januar 1894 bestemt til 50 Kr. aarlig og 66 Øre for hvert Retsmøde. Der er 2 Retsvidner og 1 Suppleant.

X. Sundhedsvæsen.

Den nugældende Sundhedsvedtægt er udfærdiget af Justitsministeriet den 10. Oktober 1885, og den afløste den tidligere Vedtægt af 11. November 1868. Et Tillæg er senere udfærdiget den 23. November 1886 navnlig vedrørende Foranstaltninger mod smitsomme Sygdomme, men dettes Bestemmelser ere for Størstedelen bortfaldne ved de senere Love af 20. April 1888 og 30. Marts 1892.

Allerede i 1861 var der efter Borgmester Schrums Initiativ til Assistance for Sundhedskommissionen indført den Ordning, at Byen var inddelt i 11 Distrikter, og at der i hvert af disse var valgt 2 af de aneligste Borgere, som skulde undersøge Forholdene i deres Distrikt og afgive Indberetning om Mangler og Forslag til disses Afhjælpning ved Udfyldning af Skemaer af et omtrent tilsvarende Indhold, som de nu benyttede. Øjemedet var bl. A. derigjennem at vænne Borgerne til de nye Pligter, som Sundhedsvæsenet paabød, idet man gik ud fra, at de lettere vilde finde sig i Udsættelser fra deres Medborgeres Side, og denne Ordning stiftede god Nytte, om det end ikke kunde undgaas, at Behandlingen blev noget uensartet i de forskjellige Distrikter efter den forskjellige Maade, hvorpaa de udvalgte Borgere greb Sagen an og udøvede Tilsynet. Det næste Skridt blev da, at der fra 1874 blev ansat en *Assistent ved Sundhedsvæsenet*, hvortil beskikkedes den 26. August 1873 Bygningsinspektør Jørgen Huusom, der senere stadig har fungeret i denne Bestilling. En Vedtægt for ham blev udfærdiget, hvorved det paalagdes ham mindst 1 Gang om Aaret at undersøge enhver Ejendom i Byen særlig med Hensyn til Bygningernes Indretning, Afløb, Gaardens Broelægning, Drikkevandet, Indretning af Latriner og Mød-

dinge, Antallet af Beboerne i Stedet, Skolelokalernes Rumfang og Indretning, Tilstedelighed af Svinestier og Stalde og deres forsvarlige Indretning, om Næringsdriften i Ejendommen giver Anledning til Klage, og om Byens Afløbsrender og Rendestene. Assistenten skal, naar han opdager Mangler, først søge at formaa Vedkommende til at afhjælpe dem og uden Betaling give ham fornøden Vejledning dertil, men, hvis de skadelige Forhold ikke fjernes, indberette Sagen til Politimesteren, som derefter forelægger Sagen for Sundhedskommissionen. Ved Udgangen af hvert Aar har Assistenten at afgive en kort Beretning om sin Virksomhed og en udfyldt skematisk Protokol om sin Undersøgelse af hver enkelt Ejendom. Hans Løn var oprindelig 240 Kr., men fra 1890 er hans samlede Lønning som Assistent ved Sundhedsvæsenet; ved Vej- og Bro-lægningsvæsenet og ved Vandværket fastsat til 1500 Kr., hvorhos han som Brandassistent lønnes med 150 Kr. og som Bygningsinspektør med Sportler.

Sygehus og Epidemihospital.

Medens Byen tidligere havde haft et i Fruestræde i Fattiggaardens Have beliggende, i 1846 bygget Sygehus, blev der efter Fattiggaardens Opførelse indrettet et kommunalt Sygehus i 1874 i den søndre Fløj, hvilket kunde optage 10 Syge i 5 Værelser. I 1866 havde Kommunen med en Udgift af c. 5400 Kr. opført en Bygning bestemt til Receptionslokale for søværts ankommende Kolerasyge, men da Amsraadet efter Emanationen af Loven af 1. Maj 1868, der paabød Tilvejebringelse af slige Lokaler efter Forhandling mellem vedk. Amsraad og Søkjøbstads Kommunalbestyrelse, ikke vilde udrede en forholdsmæssig Del af Udgiften, og da det slet ikke var bleven benyttet, erhvervede man i 1870 Justitsministeriets Samtykke til at maatte ombytte hin Ejendom med den Svendborg

Hospital tilhørende, paa Klosterpladsen liggende Ejendom, som man ønskede at erholde Disposition over. Da der herefter ikke længer havdes det befalede Lokale, maatte Amsraadet deltage i Opførelsen af et saadant, og i 1874 byggedes der paa et ved Assistentskirkegaarden liggende Vænge et Epidemihospital for Amsraadets og Byens Regning efter Forholdet $\frac{3}{4}$ og $\frac{1}{4}$, og det bestod af 2 Bygninger, en større med 5 Sygeværelser til ialt 7 Senge og en mindre, der er bestemt til Kolerahus for de fra Søvejen kommende Smittede, med 2 Værelser, hvert til 2 Patienter. I 1889 opførtes en mindre Bygning til en ny anskaffet Desinfektionsovn.

Da de fornævnte Sygehuse i Tidens Løb aldeles ikke tilfredsstillede de Fordringer, der stilles til saadanne, enedes Amts- og Byraadet i 1890 om med Benyttelse af den Grund, man allerede ejede dér, og af Epidemihospitalsbygningerne at opføre for fælles Regning et nyt, tidssvarende Sygehus og Epidemilokale, og kjøbtes der til Forøgelse af Grunden $1^{9370}/_{14000}$ Td. Land af Kjøbmand Claus Krøyers tilstødende, frit og højt beliggende Mark for en Kjøbesum af 25 Øre pr. □ Alen. Udgifterne afholdtes efter Forholdet $\frac{63}{100}$ og $\frac{37}{100}$ henholdsvis af Amt og By, og Tilskudet til Driftsomkostningerne beregnes efter Sygedagene. Det nye Sygehus og Tilbygningen til Epidemihospitalet samt Forsyning med Inventarium, Planering m. v. har i Alt medført en Udgift af 130,017 Kr. 74 Øre, hvoraf Byens $\frac{37}{100}$ Del udgjør 48,106 Kr. 56 Øre, Amtets $\frac{63}{100}$ Del 81,911 Kr. 18 Øre. — Sygehusets nye Bygninger bestaa af en 2-Etages Hovedbygning med Kjælder og Loftslejlighed og en 1-Etages Epidemibygning, der ved en lukket Gang er forbunden med det gamle Epidemihospital. — I Hovedbygningens Stue og 1ste Sal findes 4 Stuer til 4 à 5 Patienter, 4 til 2 Patienter og 5 Eneværelser foruden Badeværelser, Kontor,

Værelser til Læge og Sygeplejersker, Operations-, Instrument- og Forbindingsstuer, Sterilisationsrum, Thekjkøkkener, Garderober og Linnedstue. — I Loftsløjgheden er der i 4 Stuer Plads til 14 Patienter; 2 af Stuerne ere forbeholdte Patienter med Fnat og veneriske Sygdomme; i Loftsetagen findes desuden Forvalterens Lejlighed, Oplagsrum for Inventariesager og Rum til en Varmtvandsbeholder. — I Kjælderen er Økonomilejlighed (Kjøkken, Viktualierum, Værelse til Husholderske og Pigerne), Varmeapparat, Dampkedel, Kulkjælder og Badeværelse til Fnatpatienter. — Sygehuset opvarmes ved Recks Varmluftapparat, Operationsstue og Badeværelser ved Damp fra en lille Lavtryksmaskine, som tillige opvarmer Vandet i en Beholder paa Loftet; fra denne Beholder føres stadig varmt Vand til alle Badekar, til Operationsstuen, Thekjkøkkenet, Taphaner paa Gangene og Opvaskerrummet. — I hver Etage findes 2 Luftklosetter; der bruges Tørvemel til Paastrøning i Klosetterne. — I en særlig Bygning er Vaskeri, Tørreløft, Karleværelse og 2 Celler til Sindsyge. Til Hovedbygningen hører et lille Lighus. — Epidemihospitalet forsynes med Mad fra Hovedbygningen, men har særligt Vaske- og Lighus, og der er et større Kjøkken i Epidemihospitalet, saa at dette under visse Forhold selv kan besørge sin Madlavning. — Sygehuset har en meget stor, smukt beliggende Have med en betydelig Opvæxt af Træer og Sirbuske. — I Alt kan Sygehuset optage c. 70 Patienter, men Værelserne ere saa rummelige, at der let vil kunne skaffes Plads til yderligere 15—20 Senge.

Den 1. November 1891 toges det nye Sygehus i Brug. Læge G. B. H. Mølmark ansattes som Sygehuslæge med en Lønning af 1000 Kr. og for Operationer 10 à 20 Kr. N. J. M. Krarup udnævntes som Forvalter ved Sygehuset med en Begyndelseslønning af 500 Kr. og fri Station. Der er tillige ansat en

Husholderske (Løn 300 Kr. og fri Station), 2 Sygeplejersker og det fornødne tjenende Personale.

Som Direktion fungerer et af Amsraadet og et af Byraadet valgt Medlem, og Byraadet vælger tillige en Suppleant.

Et Reglement for Sygehuset og Epidemihospitalet er approberet af Indenrigsministeriet den 28. November 1891, og et Tillægsregulativ med Hensyn til smitsomme Sygdomme er approberet af Justitsministeriet den 9. December 1891.

Ved Indenrigsministeriets Skrivelse af 21. Marts 1893 er Betalingen nedsat til for indenamts Syge 1 Kr. 50 Øre paa Fællesværelse og 2 Kr. paa Enestue, for udenamts Syge til henholdsvis 2 Kr. og 3 Kr. Desuden skal der betales for Extraforplejning, ekstraordinært Vagthold, Bandager og desl. samt for Operationer. En anden Skrivelse af samme Dag ansætter Betalingen for de af Fattigvæsenet Indlagte til 1 Kr. 50 Øre pr. Dag samt Udgifter til ekstraordinært Vagthold, Bandager og desl., der medgives efter Kurens Ophør. Lægehonorar kan vel fordres hos den indlæggende Kommune, men ikke forlanges erstattet af Forsørgelseskommunen.

Efter den nye Sygekasselov af 12. April 1892 betales der for Medlemmer af den herværende anerkjendte Sygekasse 75 Øre daglig, Halvdelen af mulige Operationsudgifter og hele Udgiften til Bandager, Extra-vagt, Extraforplejning og deslige.

I 1893 var der indlagt 362 Patienter med ialt 7892 Sygedage, Middelbelægningen var 22 pr. Dag. Driftsudgiften udgjorde 21,792 Kr. 55 Ø., Indtægten 17,313 Kr. 55 Ø., Underskuddet var altsaa 4500 Kr. og Byens Andel heraf 1556 Kr., medens den i 1892 var 2139 Kr. af det samlede Underskud 5500 Kr.

Kloaker findes omhandlede under Gader og Veje.

Dag- og Natrenovation.

Dagrenovationen kostede i 1874: 600 Kr., i 1887: 945 Kr., i 1893: 1900 Kr. og er for Tiden overdraget 2 Mænd indtil 1. Maj 1896. I 1887 foretoges en ny Ordning, hvorefter Byen er delt i 4 Distrikter og Bortførselen bortliciteret for hvert Distrikt. Den paa-begyndes samtidig i hvert Distrikt, nemlig Tirsdag og Torsdag Kl. 8 (om Vinteren Kl. 9) og Lørdag Kl. 3 af Hensyn til de mange Torvesøgende og skal være endt henholdsvis Kl. 2 Eftermiddag og Kl. 9 Aften. Den tidligere almindelig brugte Skik at sætte Skarnkasserne ud paa Fortoget blev samtidig forbudt.

Natrenovationen udføres ved hver enkelt Grundejers Foranstaltning. Der er gjentagne Gange (i 1891 og 1893) gjort Forsøg paa at lade den gaa over til at udføres af det Offentlige, men Sagen har ikke faaet tilstrækkelig Tilslutning og er derfor foreløbig opgivet. Fra 1890 ere alle Latriner indrettede efter Tønde-systemet.

Andre Foranstaltninger i Sundhedsvæsenets Interesse.

I 1883 indrettedes en offentlig Badeanstalt i Nærheden af Færgebroen til gratis Afbenyttelse af Mænd og Drengene under Tilsyn af en Bademester, for Drengene dog kun i 2 Timer om Dagen, da en Svømmelærer udenfor den egentlige Svømmeundervisning er tilstede forat have Opsyn med dem. Sammesteds er anlagt en Badeanstalt for Borgerskolens Drengene; den benyttes ogsaa af Realskolen. Det har været paatænkt at oprette en gratis Badeanstalt for Kvinder og Pigeboern, men den er ikke endnu kommen i Stand. Ved privat Initiativ er der anbragt et større Badehus Øst for Øxenbjerg til gratis Afbenyttelse af svage ubemidlede Kvinder, og hertil bidrager Byraadet 100 à 200 Kr. aarlig, mod at Borgerskolens Piger kunne benytte det i 2 Timer daglig.

I Svendborg er i 1886 anlagt ved privat Foranstaltning en Badeanstalt for varme, russiske og romerske Bade. Fra 1887 har Kommunen stillet et Beløb af oprindelig 200 Kr. og senere 400 Kr. aarlig til Lægernes Disposition til Uddeling af Billetter til Trængende. Efter vedkommende Læges Anvisning udleveres Billetterne paa Kæmnerkontoret under Kontrol af Kasse- og Regnskabsudvalget. I 1894 har Byraadet forat opretholde Anstalten givet Løfte om fremtidig at yde — foruden frit Vand fra Vandværket — i 5 Aar 500 Kr. aarlig mod herfor at faa til fastsatte Priser Billetter for Uformuende samt for Borgerskolens Børn.

Sygeplejeforeningen her i Staden begyndte i 1882. Den erholder aarlig af Statskassen 400 Kr. og af Kommunen 200 Kr. som Bidrag til Omkostningerne ved en Diakonisse til Sygeplejerske navnlig hos Trængende. De øvrige Udgifter afholdes ved private Bidrag. Endvidere er der fra 1889 stillet et Beløb af 200 Kr. aarlig fra Kæmnerkassen til Kasse- og Regnskabsudvalgets Disposition til gratis Indlæggelse paa Sygehuset i ekstraordinære Tilfælde efter Indstilling fra Sygeplejeforeningens Bestyrelse, der for Tiden bestaar af Sognepræst Prip, Sygehuslæge Mølmark og Kjøbmand Aarestrup.

XI. Gader, Veje og Kloaker.

Gader.

Svendborg er oprindelig bygget paa nogle Høje, der adskiltes ved Indskæringer af Sundet, og mange af Byens Gader ere derfor bakkede, flere (Tullebrinke, Hulgade og andre) endog meget stejle, og da Byen er af gammel Oprindelse, ere de fleste Gader

temmelig smalle, ligesom der fra ældre Tid har været mange Udbygninger paa Fortoget og Uregelmæssigheder i Gadelinien. Da derhøs Underlaget paa mange Steder, navnlig de lavere, der ere dannede ved Opfyldning af Sundet, er af tarvelig Beskaffenhed, og Brolægningen før 1869 var i daarlig Stand, er der i de forløbne Aar brugt forholdsvis meget betydelige Summer til Brolægningen, men i den første Del af den heromhandlede Periode anvendtes der en uheldig Økonomi ved Brolægningen, idet man brugte billigt Materiale og sparede paa Gruset, hvortil senere kom, at Stikrørene til Gasledningen viste sig delvis fortærede, saa at nye Stikrør maatte lægges over hele Byen i 1887 og følgende Aar. Af disse Aarsager og paa Grund af Kloakers Anlæg have Gaderne efter altfor kort Tid maattet omlægges, og Brolægningen kan, skjøndt den som anført har kostet meget, dog ikke anses særlig god. Desuden har Kommunen en større Del Veje at holde vedlige, og i de sidste 25 Aar er ved Ombygning af Ejendomme og desl. en Mængde Reguleringer af Fortogslinier og Udvidelser foretaget ved Erhvervelse af den til Reguleringen fornødne Grund, hvilket ofte er sket med betydelige Pengeoffre, saaledes bl. A. i 1884 ved Expropriation af Jes Jensens Sted i Møllergade (7600 Kr., hvori dog afgik ved senere Salg 3500 Kr., samt for Regulering af Gaden 1050 Kr.), i 1887 ved Kjøb af 24 □ Alen i Gjerritsgade, hvor et generende Karnap sprang frem, og 171 □ Al. i Kattesundet, hørende til Vett & Wessels og Th. Barfoeds Ejendomme (à 12 Kr., ialt 2350 Kr.), i 1889 ved Kjøbet af Schjærs Ejendom, Hjørnet af Gjerritsgade og Korsgade, hvilket dog ogsaa skete for at skaffe Nikolaj Kirke friere Omgivelser (Kjøbesum 23,000 Kr.), i 1892 ved Kjøbet af Bager Qvists Enkes Ejendom i Gjerritsgade til dennes senere Udvidelse ved Bygningens Indrykning (Kjøbesum 7000 Kr., hvorved

dog bemærkes, at den øvrige Ejendom ved senere Salg forventes at ville dække Størstedelen af Kjøbesummen), m. fl.

Af de større Brolægningsarbejder nævnes følgende:

- I 1871 Brogade fra Korsgade,
- i 1873 Vestergade til Kjedelmedstræde,
- i 1875 Kullinggade,
- i 1876 Jernbanegade, Munkestræde og Skolestræde,
- i 1877 Skategade til Peuschels Ejendom, Jernbaneplassen, Terrassen og Gjerritsgade fra Kattesundet til Korsgade,
- i 1879 Gjerritsgade fra Kattesundet til Vestergade,
- i 1881 Skategade fra Peuschels Ejendom til Gasværket og Toldbodvejen,
- i 1882 Torvet og Kattesundet,
- i 1887 Møllergade fra Tullebrinke til Ørkildgade, Betonmur mod Mølledammen og Gelænder,
- i 1888—1890 Bagergade, og
- i 1892 Brogade fra Gaasetorvet til Havnen.

Nummerering af Husene skete i Slutningen af 1886.

Veje.

Under Kommunens Vedligeholdelse hører der ifølge den af Svendborg Amt under 16. September 1873 udfærdigede Fortegnelse over de ikke private Veje udenfor Landevejenes Klasse nedennævnte 16 Veje, tilsammen af en Længde af 8144,₃ Favne, hvoraf 4145,₉ af 1ste Klasse B og 3998,₄ af 2den Klasse:

1. Langestræde fra Gjerritsgade til Færgevejen.
2. Lundevejen fra Gjerritsgade til Bækken, der danner Skjellet mellem Svendborg og St. Jørgens Sogn.
3. Egensevejen fra Lundevejen til Søgaarden.
4. Søgaardsvejen fra Søgaarden til Svendborg Vestergade.
5. Grubbemøllevejen fra Bagergade til Møllergade.

6. Den gamle Skaarup Landevej fra Grønne-Post til Byens Grændse ved Skaarup Sogn.
- 7 Græsholmevejen fra den gamle Nyborg Landevej ved Mølmarks Mølle forbi Borghuset gennem Pløje- og Græsholmene til Skovfogedhuset og herfra gennem Græsholmeskoven til Heldager By.
8. Galgebakkevejen fra Borghuset til Galgebakkehusene.
9. Kobberbæksvejen fra den gamle Nyborg Landevej til den nye Nyborg Landevej.
10. Fruerstuevejen fra den nye Nyborg Landevej til Skovlyst og dens Fortsættelse (Hallindskovvejen) videre fra Skovlyst til den gamle Skaarupvej.
11. Christiansmindevejen fra Fruerstuevejen Nr. 10 til Christiansminde Skov.
12. Linkenkærvejen fra Porthuset til den gamle Skaarup Landevej.
13. Hestehavevejen fra Porthuset gennem Hestehaveskoven til Bjørnemose Løkker.
14. Ottehulsvejen fra Fruerstuevejen Nr. 10 forbi Ottehul til Christiansmindevejen.
15. Øxenbjergvejen fra Ottehulsvejen Nr. 14 til Øxenbjerg Dampmølle og Stranden.
16. Tved Skovhavevej fra Nr. 7 Græsholmevejen til Tved Sogneskjel.

Størstedelen af de ovennævnte Veje havde i en lang Aarrække udelukkende været betragtede som Markveje og vedligeholdte — vistnok i c. 40 Aar — af Mark- og Vejkassen, der havde Indtægten af en Del, ikke ved Udskiftningen medtagne, men til fælles Brug for Mark- ejerne henlagte Arealer, og de blev derfor ikke optagne paa det i Henhold til Loven af 21. Juni 1867 udfærdigede Vejregulativ. Inden Udløbet af de 5 Aar, for hvilke dette gjaldt, fremkom der imidlertid fra Markejernes Side Begæring om at faa flere af Vejene optagne paa Kommunens Vejregulativ forat holde Mark-

og Vejkassen fri for Udgiften ved deres Vedligeholdelse, og trods Byraadets Modstand blev det af Amtet paalagt at optage 6 Veje, der i Tidens Løb faktisk vare blevne offentlige Adgangsveje til Byen, og senere ere flere andre ogsaa optagne.

Kloaker.*)

Først i 1871 blev Begyndelsen gjort med at skaffe Svendborg Kloaker, da det stadig mere og mere viste sig, at Brogade, til hvilken en Mængde store Ejendomme havde Afløb, hver Vinter paa Grund af Overvandets Frysning blev ufremkommelig. Klosterpladsen, den nuværende Stationsplads, hvor den Gang Klosteret og Borgerskolen laa, modtog en stor Del af Vandet fra den meget højere liggende Møllergade, og dette Vand samt Pladsens eget Afløb havde igjennem det den Gang kun 4 Alen brede, lille Klosterstræde, et meget tarveligt Afløb, der gjorde, at denne temmelig vigtige Forbindelse mellem Møllergade og Brogade om Vinteren var ufremkommelig, ja endog næsten umulig at komme ud paa for Gadens egne Beboere, der, saa snart Frosten indtraadte, næppe kunde lukke deres Porte op. En Rendesten, der gik midt igjennem Gaden, maatte om Vinteren opises og dannede en farlig Passage. Det Spildevand, som kom herfra, gik ud i Brogade, hvis Rendesten havde at modtage ikke alene dette, men ogsaa en stærk Strøm, der kom fra de store Ejendomme i den øverste Del af Brogade, Gjerritsgade og Møllergade, blandt hvilke der fandtes en Del Brænderier o. s. v. Følgen deraf blev, at Brogade med nogle Dages Frost ogsaa blev saa godt som ufremkommelig.

*) Til Fremstillingen er benyttet en af Sundhedsassistent J. Huusom i 1887 afgiven Indberetning, som indsendtes til den hygiejniske Udstilling i 1888 efter Fysikus Trautners Begæring. En lignende Bemærkning gjælder om Fremstillingen af Vandværket.

Der maatte endelig gjøres noget for denne Sag, og en Kloakledning, der altsaa var den første, anlagdes fra Korsgade igjennem den øverste Del af Brogade langs Gaasetorvets ene Side, gjennem St. Pederstræde, over Strandhaverne ned til Stranden. En Sidekloak førte et Stykke ind igjennem „lille Klosterstræde“. Det var første Gang, man gik til et saadant Arbejde, og da man vilde indskrænke Omkostningerne saameget som muligt, lod man den anlægge af 10" Drajnsrør, der lagdes i en Dybde af 2½ Alen i selve Gaden, men mindre dybt længere nede mod Stranden. Da den med Forsæt blev anlagt saaledes, at den kunde tage Vandet fra en bestemt Ejendoms Kjælder, blev Faldet slet, og skjøndt der var anbragt 3 Rensebrønde paa Ledningen, blev denne dog idelig spærret, og stadige Udgravninger og Rensninger maatte gjøres til stor Gene for Beboerne af Strandhaverne. Den oprindelige Ledning, der var 600 à 650 Alen lang, havde kostet 3300 Kr. at anlægge, men der krævedes lige fra den første Tid et utroligt Bryderi for at vedligeholde den. Den blev liggende til 1875, da det endelig blev klart, at Ledningen maatte grundforbedres, om den skulde gjøre nogen Nytte. I dette Aar blev den optagen, og en ny 18" Ledning anlagdes, der medtog Vandet fra en større Del Ejendomme. Da Havnen imidlertid var bleven reguleret og udfyldt paa en lang Strækning, blev denne Ledning betydelig længere, og dens Anlæggelse kostede 9190 Kr.

Klager fra Byens forskjellige Dele bragte efterhaanden Byraadet til i de paafølgende Aar at anlægge Kloaker hvert Aar, og allerede i 1875 anlagdes foruden den ovenfor nævnte Kloak i Brogade en Ledning fra Korsgade over Bakken ned ad Tullebrinke til Mølle-dammen, hvor Forholdene under Isvintre havde vist sig næsten lige saa slemme som i Brogade. Med denne forbandtes en lille Ledning, der førte fra Fruestræde, hvor Kirkestræde begynder, ned til Hjørnet af Møller-

gade og Bagergade. I den laveste Del af Kullinggade anlagdes ligeledes en lille Kloak fra Brogade hen til Mikkel Nielsens Ejendom, hvorfra Vandet førtes i en aaben Grøft over Haver ned til Stranden.

I 1876 blev der fra Kloakledningen i Brogade over Klosterpladsen anlagt en Ledning, som tog Vandet fra store Klosterstræde og førtes langs Terrassen ovenfor Banegaarden hen til Munkestræde, igjennem dette og hen til Munkebrønden, hvis overflødige Vand den borttager. Ligeledes blev der fra Ledningen i Møllergade lagt en Ledning igjennem Torvestræde og hen til det gamle Raadhus. Samme Aar anlagdes der en Ledning fra Korsgade, gjennem Gjerritsgade til Kattesundet, gjennem denne Gade, langs Torvets vestre Side og op i Ramsherred. Fra Munkebrønden fører en Jernledning ned under den store Trappe ved Terrassen, hvor der er anbragt en Fontaine til Drikkevand. Afløbet fra denne sidste føres ved en Kloak under Banegaarden ned i Frederiksgade, og denne Kloak blev senere sat i Forbindelse med en Ledning gjennem Frederiksgade. Der blev dernæst lagt en Ledning fra Brandts Vænger bag ved Skategade over denne Gade og nedover Baagøes Plads til Havnen. Fra et Garveri i Vestergade, hvis Spildevand tidligere førtes ud i Vestergade til stor Gene for Beboerne, anlagdes en Kloak, som førtes tværs over Gaden, nedover forskellige Grunde til Springsbæk. Fra Banegaarden anlagdes en Kloak for at tage Spildet fra denne hen igjennem Perronen, langs Hulgade, forbi Toldboden til en aaben Grøft, som gik hen til den Møllebæk, der fører Vandet fra Bymøllen.

I 1877 anlagdes en Kloak i Frederiksgade for at tage Spildevandet fra Grunden i de dengang dér liggende Haver, som endnu ikke vare bebyggede. Endvidere førtes den i Gjerritsgade paabegyndte Kloak videre op fra Kattesundet til Gaasestræde. Der anlagdes dernæst en Kloak paa Lundevejen fra Hjørnet af Vestergade

hen til et Afløb, som gik tværs over Lundevejen og i aaben Grøft ned forbi Assistentskirkegaarden. Ligeledes anlagdes en Kloak langs den store Hulgadebakke; den førte ned over Apothekerens Have langs Toldbodvejen hen til Møllebækken og sattes i Forbindelse med den tidligere nævnte Kloak fra Banegaarden. Endelig lagdes en Kloak op ad Krøyers Stræde; nogle af Udløbene fra de højest liggende Ejendomme i Møllergade sattes i Forbindelse hermed. Fra Skategades Gaarde paa den nordre Side toges Spildevandet ved en Kloak, der sattes i Forbindelse med den 1875 gennem Kullinggade anlagte.

I 1878 blev den nordligste Del af Møllergade fra Sprøjtehuset ved Foden af Kongebakken forsynet med en Kloak, som førte hen til den tværs over Gaden gaaende Bæk fra Ravnemøllen. En lille Kloak gennem den første Del af Ørkildsgade sattes i Forbindelse dermed.

I 1879 lagdes en Ledning gennem alle Skategades Gaarde paa den søndre Side, hvis Afløb var blevet forandret ved Anlægget af Banen. Kloaken fortsattes op i Kyseborgstræde og Badstuestræde. Denne Kloak fik sit Afløb ind i en aaben Grøft i Brandts Vænger, hvilken staar i Forbindelse med den tidligere omtalte Kloak over Baagøes Plads ned til Stranden. Endvidere anlagdes en Ledning fra denne op igennem Korskgade.

I 1880 lagdes en Kloakledning op ad Bakken i Kullinggade i Forbindelse med den der i 1875 anlagte Kloak. Samme Aar blev ved Toldbodgades Brolægning 7 Tværløb anbragte under denne, nærmest for at tage Regnvandet derfra; de sattes i Forbindelse med den tidligere nævnte, langs denne Gade førende Kloak.

I 1881 lagdes en Kloakledning gennem Strandgade (den nederste Del af Brogade fra Gaasetorvet). Kloaken førtes over Havnepladsen ned til Stranden.

Samme Aar anlagdes Kloak igjennem Ørkildsgade fra den tidligere omtalte lille Kloak hen til Overgade.

I 1882 anlagdes en Kloak i Vestergade fra Springsbæk til Raadstuehaven og en anden Kloak i Ørkildsgade fra Overgade til nederste Mølle. I dette og de følgende Aar rørlagdes den tidligere aabne Grøft gjennem Kullingades Strandhaver.

I 1883 anlagdes en Kloakledning igjennem Bagergade til Realskolen. Denne Kloak har sit Afløb i den over Bagergade løbende Bæk. Dernæst lagdes en Ledning fra Vestergade ned over de saakaldte Kirkevænger; den sattes i Forbindelse med den tværs over Lundevejen over Assistentskirkegaarden førende Kloak. Afløbet er en aaben Grøft, der fører ned over Færgevejen, over Færgevejen, gjennem Færgegaardens Have til Stranden.

I 1884 anlagdes en lille Kloak op igjennem Gaasestræde, hvis Beboere ikke hidtil havde haft andet Afløb for deres Spildevand end selve Gaden. Ligeledes anlagdes en mindre Ledning paa Caroline-Amalievejen, fra hvilken Vandet føres ned til Kloaken i Ørkildsgade.

I 1885 anlagdes en Ledning paa den nederste Del af Lundevejen fra Klosteret dersteds ned til „Vilhelmskilde“. Den udmunder i en aaben Grøft, som fører ned til den tværs over Vejen løbende Bæk. Ligeledes lagdes en Ledning ad Egensevejen; den fører Spildevandet fra denne Vej og fra de saakaldte „Langes Arbejderboliger“ hen til en Grøft, som staar i Forbindelse med det ovenfor nævnte Afløb. Endvidere anlagdes en Kloak i Havnegade; den sattes i Forbindelse med Toldbodgadens og fører ligesom denne sit Vand til Møllebækken.

I 1886 anlagdes en Kloakledning gjennem Kjedelmedstræde. Den sattes i Forbindelse med de tidligere gjennem Bagergade og Vestergade anlagte Ledninger. Dernæst anlagdes en Kloak paa Færgevejen fra Langestræde og sattes i Forbindelse med den tidligere anlagte

Kloak over Baagøes Plads. Kloaken i Møllergade blev kompletteret med en Ledning fra Havnegade til Møllebækken, hvorved hele den nordlige Del af Gaden blev forsynet med Kloak. Ligeledes anlagdes en Kloak fra Kjøbmand Fogs Gaard langs Mølledammen til Møllebækken, fordi denne Del af Gaden ved den næste Aar fuldførte Brolægning skulde hæves.

I 1887 blev der lagt en Kloak paa Søgaardsvejen fra Langes Fabrik til Søgaarden. Kloaken udmunder i den tidligere omtalte Grøft eller Bæk, der fører forbi Vilhelmshilde til Stranden. Ligeledes fuldførtes Kloaken paa Egensevejen ved Anlæg af en Kloak fra den tidligere nævnte hen til Søgaarden. Der lagdes fremdeles en Ledning fra den nye tekniske Skole op til Fattigaarden; den førte ned paa en Mark tilhørende Grubbemøllen, og dens Indhold anvendtes til Overrisling af denne Mark.

I 1888 anlagdes en Kloak fra Kjedelsmedstrædes lavestliggende Del over Prokurator Stürups Have ned til Springsbæk i Gaasestræde.

I 1889 anlagdes en Kloak i den øverste Del af Bagergade fra Realskolens østre Hjørne op til Strædet, der fører ind til Vibeltet, endvidere en Kloak i den forreste Del af Langestræde fra Kloaken paa Færgevejen op til Christian Nielsens Ejendom, hvilken Del af Strædet dengang alene var bebygget, en Kloak i den forreste Del af Grubbemøllestræde fra Vandløbet, der gaar over Møller Nielsens Enkes Mark op til Frøken Kjærs Ejendom i samme Stræde, en Kloak fra den store Stentrappe i Fruestræde, som fører op til Vor Frue Kirke, og ned til Kloaken paa Hjørnet ved Frue Kirkestræde, samt en Kloak i Kyseborgstræde fra Hjørnet af den derværende Staldbygning ned til den Kloak i samme Stræde, der gaar gennem Skategades Gaarde.

I 1890 anlagdes en Kloak paa Færgevejen fra Navigationsskolens nordre Hjørne ned til det store

Vandløb, der gaar gennem Færgegaardens Have, og en Kloak fra den lavestliggende Del af Ørkildsgade over den forreste Del af Bønnelyckes Mark mod Stranden, medens Afløbet tidligere gik i aaben Rende lige op til Gaden.

I 1892 anlagdes en Kloak fra Sørup Sogneskjel gennem Vestergade ned til Ejendommen „Figaro“.

I 1893 anlagdes en Kloak fra „Figaro“ i Vestergade over Mortensens Mark gennem den nederste Del af Søgaardsvejen ned til det store aabne Vandløb ved Søgaarden, en Kloak fra Banesporet paa Brandts Vænge bag Skategade ned til den tidligere anlagte Kloak, der gaar over Baagøes Plads ud i Stranden, samt en Kloak paa Grubbemøllebakken fra Fattigaarden i Forbindelse med den dér tidligere anlagte Kloak ned til Møllebækken.

Hermed er den bebyggede Del af Byen omtrent fuldstændig forsynet med underjordiske Kloaker, men da de gennem Byen løbende Bække ere benyttede til at modtage Afløbet, vil Spørgsmaalet i Fremtiden blive, om de ikke bør rørlægges, hvad der imidlertid vil kræve store Udgifter.

Der er i Alt i Aarene 1875 til 1893 lagt 12,737 Alen Kloaker med en samlet Udgift af 48,562 Kr., og Rørene have følgende Dimensioner:

782	Alen	have	18	Tommer	i	Diameter.
1062	—		15	—		—
2926	—		12	—		—
855	—		10	—		—
5487	—		9	—		—
362	—		8	—		—
1143	—		6	—		—
120	—		5	—		—

Til Stikledninger ind til de forskjellige Grunde er der af Byen lagt c. 1600 Alen, alle med 6" Diameter glasserede Rør.

Større Rensebrønde ere anbragte, hvor Gaderne krydse hinanden, og paa alle Hjørner og længere Ledninger. Der findes saaledes ialt 53 Brønde, der ere 1 □ Alen indvendigt Maal. De ere murede i Cement med en Stenramme, hvorover er lagt et Plankedæksel. Der er 155 Nedløb til at tage Vandet fra Gaderne. Disse Nedløb ere fra 18 til 24" lange og fra 12 til 18" brede. Ligesom Brøndene ere de murede i Cement, foroven forsynede med en Stenramme af Granit, i hvilken en i en Fals anbragt Smedejerns Ramme passer. Brøndene renses 1 Gang hver Uge, og Affaldet fra dem besørges bortført af Dagrenovationen.

I hver Ejendom, der har Afløb til Kloakerne, er der anbragt en Rensebrønd med Rist for at forhindre Afløb af faste Stoffer. I de første Aar lagdes Stikrørene ind til de forskellige Huse og Gaarde paa Ejerenes Bekostning, men for flere Aar siden er dette blevet forandret, og nu lægges Ledningerne i selve Byen i Reglen paa Kommunens Bekostning ind til de forskellige Ejendomme, forbi hvilke Kloakerne føre.

I de første Aar lagdes Kloakerne kun i $1\frac{3}{4}$ à 2 Alens Dybde, nærmest fordi Systemet den Gang kun var beregnet paa at tage Overvandet fra Gaderne. Man havde den Gang ikke ret mange Kjældere, som det var nødvendigt at faa Vandet afledet fra, og for den bakkede By, der i tidligere Vintre ofte ved Frosten blev ufremkommelig paa mange Steder, var det nærmest nødvendigt at holde Gaderne passable til enhver Aarstid. I de senere Aar har man imidlertid lagt Ledningerne i en Dybde af $2\frac{1}{2}$ til 3 Alen, ligesom man ved Nedløbene har anlagt Vandlaase for at forhindre, at Dunsterne herfra stige op.

Endnu skal det tilføjes, at Arbejderne, under Tilsyn og Ledelse af Assistenten ved Sundheds-, Vej- og Bro-lægningsvæsenet, der tillige deltager personlig i Arbejdet,

ere udførte paa Dagleje, hvad der har vist sig at være billigere end Udførelse paa Akkord.

Den samlede Udgift til Gader, Veje og Kloaker har i Aarene 1869 til 1893 udgjort 322,264 Kr. 54 Øre, saaat der i Gjennemsnit aarlig hertil er medgaaet 12,890 Kr. 58 Øre.

XII. Vandforsyning.

I 1867 fik Svendborg et Vandværk, men før den Tid medførte Byens heldige Beliggenhed med en Omgivelse af høje Bakker og rige vandførende Lag, at det var forholdsvis let at tilvejebringe det nødvendige Vand. Paa flere Steder var der naturlige Kilder, og det var heller ikke vanskeligt at faa tilstrækkeligt Vand ved Brønde. Dertil kom „Springs Bæk“, hvilken Bæk, som i de senere Aar nærmest har været til Gene, den Gang spillede en vigtig Rolle i Byens Vandforsyning. Bækken træder ind i Byens vestre Ende over Søgaardsvejen, løber over Vestergade, langs Gaasestræde, over Bagergade, til Pjente-møllestræde og derfra igjennem Mølledammen til By-møllen, hvorfra den løber ud i Stranden. Den Del af Bækken, som løber igjennem Gaasestræde, blev navnlig anvendt til at forsyne Nikolaj Sogn med Vand, idet Vandet i aabne Render førtes ned langs Gjerritsgade, over Badstuestræde, Kyseborg og gjennem den sydlige Del af Skategade. Af de naturlige Kilder maa navnlig „Pibekilde“ nævnes. Denne i Møllergade liggende Kilde var i gamle Dage privat Ejendom, men overdroges af Ejeren til Byen, mod at denne skulde vedligeholde Brønden. Dens Vand var bekendt for dets Godhed,

skjønt det var noget haardt, og et Interessentskab af Borgere i Brogade forenede sig senere og anlagde Træledninger fra denne Kilde for at føre dens Vand ned til Brogade. Den saakaldte „Munkebrønd“, hvis Bestemmelse nærmest var at forsyne Klosteret med Vand, var ogsaa bekjendt for sit gode Vand. Dernæst var der paa forskjellige Steder gravet offentlige Brønde, og der fandtes navnlig en saadan paa Torvet. Udenfor Møllerport fandtes ligeledes en Kilde, der var meget righoldig, og som endnu den Dag i Dag forsyner en Del af Ørkildsgades Beboere med Trykvand. Desuden hjalp man sig med Brønde og Pumper i de private Gaarde. Med Undtagelse af Vandet i de nævnte Kilder var det Vand, som benyttedes, hyppig temmelig slet.

Trangen til en bedre Vandforsyning kom frem efterhaanden, som Byen udviklede sig. Allerede i 1853 underhandlede der paa forskjellige Raadstuemøder om denne Sag, og der drøftedes et fra et Civilingeniørfirma fremkommet Forslag til at tilvejebringe det fornødne Vand ved Draining af de Nord for Byen liggende Bakker, men Sagen faldt hen, og senere fremkom et nyt Forslag, der gik ud paa Benyttelse dels af „Pibekilde“, dels af Kilderne ved Stampemøllen; men heller ikke den Gang kom Sagen videre.

I 1866 toges der atter fat paa Sagen, efterat Borgerne ved et den 28. November 1865 afholdt Raadstuemøde havde vist deres levende Tilstutning til denne Sag, og efter en Henvendelse til Vandinspektør Poulsen ved Kjøbenhavns Vandværk arbejdedes der paa Sagen med Kraft. Medens Poulsen førte Overtilsynet med Arbejderne, ledede daværende Assistent Schönheyder ved Kjøbenhavns Vandværk Undersøgelserne i den i St. Jørgens Sogn liggende og den Gang St. Jørgensgaard Præstegaard tilhørende „Frøerskov“. Ved Boring her af 3 Kilder viste det sig, at der derfra kunde tilvejebringes tilstrækkeligt Vand til

Byens Forsyning, og efter forskjellige Forarbejder, der udførtes i 1866 og kostede Kommunen 4261 Kr. 43 Ø., anlagdes ligeledes ved Schønheyder Vandværket i 1867. Vandet fra de 3 Kilder førtes til en Beholder, hvorfra det i 7 Tommers Jernrør førtes over en Mark i Sørup Sogn og derefter over Svendborg Bys Jorder og Søgaardsvejen til det paa et Højdepunkt i Byens vestre Udkant byggede Reservoir. Faldet fra Skoven ind til dette er 5 Fod, og det befinder sig i en Højde af 75,5 Fod over Havfladen, saa at man derfra kan lede Vandet op i de fleste Ejendomme i Byen. Dette cirkelrunde Reservoir er 50 Fod i Diameter med 7 Fods Dybde og kan rumme henimod 3000 Tdr. Vand. Dets runde Mur er bygget i den øverste Halvdel af Granit, i den nederste af Mursten og Cement, og Bunden er Beton. Fra en Forbrønd, hvori Vandet føres ud fra Bassinet, gaar det igjennem en dobbelt Messingsigte af fint Væv, og her fra føre 7" Rør ad Bagergade og 5" Rør ad Vestergade og Gjerritsgade, hvilke Rør i de mere lavtliggende Dele af Byen indskrænkes til 4" og 3" Ledninger. De førtes den Gang rundt i alle de Gader og Stræder, hvor der var rigtig bebygget, medens man foreløbig forbigik de Stræder, som kun var lidet bebyggede. Dog satte man ved Hjørnerne af dem Opstandere, hvorfra Vand kunde faaes. Byen inddeltes den Gang i 4 Kvarterer, ved hvilke der anbragtes Haner, hvorved man kunde afspærre hvert enkelt Kvarter, saa at en Reparation i en Del af Byen ikke forhindrede de øvrige Deles Vandforsyning. Fra Reservoiret er der endvidere ført en Ledning til en Brønd i den nordlige Del af Vestergade, da denne Gade er for højtliggende til at kunne faa Vand umiddelbart fra Vandledningen. Det Interessentskab, som fik Vand fra Pibekilde, satte sig imod at modtage Byens Vand og betale Vandskat, men da Byen nedlagde Paastand paa, at det skulde holde Træledningerne i Orden og erstatte al den Skade, som opstod ved Reparationer, faldt

det til Føje, saa meget mere som senere Kloakanlæg tildels forstyrrede denne Ledning, idet Vandet i Kilden sank. Alle Beboerne i den Del af Byen have nu Vand fra Vandværkets Ledninger. Samtidig med denne første Vandledning anlagdes til Byens Forskjønnelse et Springvand paa Havnepladsen og et i Mølledammen. Der anbragtes ligeledes i Byens forskellige Dele 55 Brandhaner.

Vandet i Skoven er betydelig okkerholdigt, og da den 1300 Alen lange Ledning fører igjennem flere Dalstrøg, og Faldet, som meddelt, kun er ringe, varede det kun et Aar, inden det viste sig, at Vandet ikke strømmede saa rigelig ind til Byen, som det skulde. Man blev derfor nødt til i det ene Dalstrøg at anbringe en Skyllenhane for derved at kunne udskylle Rørene. Den fuldstændige Udgift til Vandværkets Anlæg beløb sig til 64,323 Kr. 79 Øre.

Den Vandmasse, som fra Kilderne førtes ind til Byen, var c. 5000 Tdr. i Døgnet, men det viste sig efterhaanden, at den ikke ved det stigende Forbrug var tilstrækkelig, og der blev af den Grund i 1874 anstillet nye Boringer i Skoven, hvorved der tilvejebragtes 4 nye Kilder, og det følgende Aar blev som Følge heraf en ny 8" Ledning ført ved Siden af den gamle ind til Byen. Udførelsen af Boringerne og den nye Ledning ind til Byen androg ialt 17,310 Kr., i hvilken Sum dog indbefattes nogle Ledningsforlængelser i enkelte Kvarterer. I 1875 købte Byen af St. Jørgensgaards Præstekald, til hvilket der tidligere var erlagt en aarlig Afgift for Benyttelsen, ikke alene „Fruerskoven“, men ogsaa „Høje Bøge“, begge for en Sum af 16,126 Kr.; den Leje, der erholdes af det lille Traktørsted i Høje Bøge, og som for Tiden udgjør 1100 Kr., dækker alene fuldt ud Forrentningen og Afbetalingen af det til Indkjøbet optagne Laan.

I 1880 fandt man det nødvendigt at anlægge et nyt

Bassin ved Siden af det gamle, for at man ikke skulde være nødt til ved den stadige Rensning hver 8de Dag at afbryde Vandforsyningen af Byen. De to Bassiner staa i Forbindelse med hinanden, men saaledes at de, naar det ønskes, kunne virke selvstændig. Det nye Reservoir, som var en Fod mindre dybt end det gamle og rummer c. 400 Tdr. Vand mindre, kostede Byen 6375 Kr. I Forbindelse med Anlægget af dette Bassin borede man det følgende Aar i Skoven et Par nye Kilder samtidig med, at nye Ledninger anlagdes paa forskellige Steder i Byen. Disse Arbejder udførtes i 1881 for en Sum af 3536 Kr.

I 1883 boredes endelig, for at skaffe en betydelig større Vandmængde ind til Byen, endnu et Par nye Kilder i Skoven, saaat Kildernes Antal nu udgjør 11. Efter at man dernæst havde nedlagt en fuldstændig ny Ledning gennem Møllergade, der var bestemt til at omlægges, og hvor de gamle 3" Rør ikke ved det tiltagende Vandforbrug havde vist sig fyldestgørende, foretoges der i 1886 en fuldstændig Rensning af Rørene, hvorhos Byen købte den største Del af den Grund, hvorpaa Ledningen til Byen ligger. Rørene bleve ikke alene rensede i 1886, men ogsaa løftede i de 2 Dalstrøg, saaledes at Ledningerne nu kunne udskylles paa et Par Steder ved store Skyllehaner, hvad der sker 2 Gange hver Uge. Efterhaanden som Ledningerne ere blevne førte videre omkring i Byen, er der ogsaa i de forskellige Kvarterer bleven anbragt Skyllehaner, saa at Ledningerne nu kunne udskylles ugentlig. Selvfølgelig er ogsaa Brandhanernes Antal bleven forøget i de forskellige Kvarterer, og særlig er Havnen bleven forsynet med Ledning i sin nordre Del og med en Del Brandhaner. De forskellige siden 1883 udførte Arbejder have andraget: Kildeboringen i 1883: 1354 Kr., Ledningen i Møllergade i 1885: 5218 Kr., Rensning af Rørene i 1886: 2800 Kr.

Til Indkjøb af Grunden i sidstnævnte Aar medgik 2000 Kr., og i 1888 købtes Resten af Grunden, hvori Ledningen er lagt, 4500 □ Al. for 720 Kr., men disse Beløb forrentes ganske ved, at Kommunen har udlejet en Del af den indkøbte Grund i 21 Parceller til Smaahaver. Kommunen er saaledes nu fuldstændig Herre over Ledningen ind til Byen.

I 1888 blev der lagt en Hovedledning fra Gjerritsgade gennem Kyseborgstræde, hvilken Ledning sættes i Forbindelse med Ledningen ved Nikolaj Kirke, og en anden Hovedledning fra Gjerritsgade gennem Langestræde, hvilken sættes i Forbindelse med den tidligere Ledning ved Christen Nielsens Ejendom, i 1890 en Hovedledning fra Navigationsskolen til Færgegaarden og en do. fra Ørkildsgade til den forreste Del af Overgade, i 1891 en do. fra Brogade til den sidste Ejendom i St. Pederstræde, og i 1893 en Ledning fra Egensevejen ind paa 2 fra samme anlagte, nye Veje. Disse Ledninger have ialt kostet 3356 Kr. og de nye til samme sig sluttende Stikledninger 2000 Kr.

I 1891 blev der med en Udgift af 550 Kr. foretaget Boringer paa Krøyers højtliggende Mark Nord for Grubbemøllestræde, da man ønskede Vandtilførsel til den nordre Del af Byen, men de gav ikke noget Vand. I 1893 blev der med en Udgift af 1434 Kr. foretaget nye Boringer i Fruerskoven til en Dybde af 190 Fod, idet man ønskede Vandtilførselen sikret uanset mulig Bebyggelse i det omliggende Terræn, men medens der kom rigelig Vand fra Lag paa en Dybde af 48 og 72 Fod, viste der sig ikke Vand dybere.

Der har derhos været arbejdet paa at borttage Okkeret fra Vandet, forinden det kommer ind i Byen, og Kjøbenhavns Vandinspektør, Schønheyder, som i Anledning af Vandværkets Forbedring var her i 1886, raadede til, at man for at sikre sig mod, at Ledningen ind til Byen stoppedes, og for at faa Vandet saa rent

som muligt skulde anvende en lille Maskine i Skoven, og han foreslog dertil en Gasmaskine paa 1 eller 2 Hestes Kraft. Byraadet var dog ikke tilbøjeligt til at gaa ind herpaa af Hensyn til den stadig dermed forbundne Udgift, ligesom det ogsaa mentes, at der i det mindste foreløbig maatte kunne anvendes nemmere og mindre kostbare Foranstaltninger. Det er i Virkeligheden ogsaa lykkedes at gjøre en Forbedring ved Skovbassinet, saaledes at Vandet dér filtreres, inden det kommer ind i Ledningen til Byen. Bassinet er nemlig blevet delt i 2 Dele, og Rørene fra Kilderne ind til den første Del ere blevne sænkede, saa at Vandet træder ind ved Bunden. For at komme ind i det andet Bassinrum maa det passere 4 med Kul og Cokes fyldte Kasser, som foroven og forneden ere lukkede med Net. Disse Kasser, som hver 3die Dag renses, vise, at der afsættes en betydelig Mængde Okker her, som saaledes Ledningen spares for, og Bassinerne i Byen udvise ogsaa, efter at denne Forbedring er gjort, en betydelig mindre Okkerafsætning, saaat det maa antages, at der ved denne simple Foranstaltning er tilvejebragt en temmelig god Rensning. Ved Udtrædning af Bassinerne, som renses hver 8de Dag, filtreres Vandet ligeledes.

De 11 Kilder give en Vandmængde af 27 Td. i $4\frac{1}{4}$ Minutter, altsaa c. 9000 Tdr. i Døgnet, men da en Del heraf gaar tilspilde, nemlig naar Bassinerne ere fyldte saavel som ved Ledningens Udskylning, der foregaar c. 1 Time hver anden Dag, kan den Vandmængde, der føres ind til Byen, ikke sættes højere end henved 8000 Td. i Døgnet, og den viser sig ogsaa den større Del af Aaret fuldt ud tilstrækkelig; dog forbruges dette Vand i den tørreste og varmeste Del af Aaret helt, og mere vilde maaske kunne bruges paa enkelte Dage. Dette ligger dog ikke i, at Vandmængden er for lille, men snarere i, at der om Sommeren paa mange Steder ødsles utilbørlig, uden at det hidtil har været muligt

fuldt ud at kunne forhindre dette. Den største Del af Aaret er Vandmængden saa rigelig, at en Del af Vandet, som nævnt, maa spildes og bortledes gennem Afløbsrender til Springsbæk, og ved en Sammenligning med andre Kjøbstæder viser det sig ogsaa, at Svendborg har en rigelig Vandmængde til sine Forbrugere. Der er nemlig indlagt Vand til 624 af Byens beboede Ejendomme, og da Antallet af de Indvaanere, som faa Vand fra Vandværket, maa anslaas til c. 6000, medens Vandmængden i Døgnet udgjør c. 8000 Td., bliver det c. $1\frac{1}{4}$ Td. i Døgnet pr. Individ.

Den gjældende Vedtægt for Benyttelse af Vand fra Vandledningen, er udfærdiget af Byraadet den 1. Oktober 1880, og efter den andrager Vandskatten for Ejendomme indtil en Assurancesum af 1000 Kr., 2000, 3000, 4000 og 6000 Kr. henholdsvis 7, 8, 9, 10 og 11 Kr. og for hvert paafølgende 2000 Kr.: 1 Kr. Fra 60,000 Kr. betales for hvert paafølgende 10,000 Kr.: 1 Kr. Herfor er hver Ejendom berettiget til at have én Taphane eller Opstander, men for hver Hane, som haves mere, betales 2 Kr. aarlig. Hvor Vandet anvendes til Næringsbrug, betales Intet for de hertil anbragte Haner, men det forbrugte Vand, hvis Mængde skjønnes af Vandværksudvalget, betales med 50 Øre for hver 100 Td.

En Vedtægt angaaende Benyttelse af Vandet og Straffebestemmelser for Overtrædelser heraf er udfærdiget af Indenrigsministeriet den 22. April 1891.

Vandværket har med de mange Udgifter, det har havt til de stadige Udvidelser, først i 1889 givet Overskud, skjøndt de faste aarlige Udgifter kun ere smaa, nemlig Bidrag til Kæmner- og Assistentlønnen 800 Kr., en Natbetjent for Tilsyn med Vandspild 100 Kr., Rensning af Bassinerne c. 200 Kr., Udgifter til Stikledninger fra Gaderne og mindre Reparationer c. 500 Kr. og Bidrag til Forrentning og Afdrag paa Gjælden 2875 Kr. Indtægten i de senere Aar er imidlertid steget betydelig

— i 1872 var den af Vand til Husbrug 4758 Kr., til Næringsbrug 982 Kr., medens den i 1893 androg henholdsvis 10,593 Kr. 97 Øre og 1091 Kr. 56 Øre —, og der har derfor i Aarene 1890 til 1893 kunnet af Overskudet, efterat de ekstraordinære Udgifter ere afholdte og aarlig Henlæggelse til Reservefondet, der for Tiden andrager 8000 Kr., er skét, afgives til Kæmmerkassen 5000 Kr. aarlig undtagen i 1893, hvor der kun er afgivet 4000 Kr.

XIII. Gasværket og Gadebelysningen.

Svendborg Kommune ejer selv sit *Gasværk*, der blev anlagt i 1856 med en Udgift af c. 116,000 Kr. Det er bygget paa en ud til Sundet stødende Grund med Anlægsbro, saaat Kulskebene kunne losse umiddelbart ved Værket. Grunden, der i Tidens Løb har vist sig at være temmelig indskrænket, tilhører Stamhuset Thorseng og er lejet af dette for en aarlig Afgift af 100 Kr. samt Skatter og Afgifter paa 100 Aar fra 1. Maj 1856, altsaa til 1. Maj 1956, ifølge en ved Thorseng Birk den 20. August 1856 tinglæst Kontrakt, og Arealet udgjør 4802 □ Al. og hører til de Færgestedet underliggende Jorder. Senere Udvidelser indtil 1893 inkl. have kostet c. 100,000 Kr., og i det sidstnævnte Aar havde Hovedledningerne en Længde af 15,688 Alen.

I Vinteren 18⁹¹/₉₂ produceredes c. 84000 Kubikfod i 24 Timer, og hertil havdes 4 Ovne hver med 6 Retorter og 1 Ovn med 4 Retorter, men i 1893 byggedes et nyt Retorthus med Skorsten til 4 Ovne à 6 Retorter, saaledes at dog kun 1 Ovn foreløbig gjordes færdig og

Ovnbuer for 3 Ovne. Med denne nye Ovn kan Produktionen forhøjes til c. 100.000 Kubikfod i Døgnet, og naar Forbruget voxer hertil, er det Meningen at anskaffe en Exhaustor. Efterat alle fornævnte Ovne ere byggede, vil der kunne produceres c. 150,000 Kubikfod i Døgnet. I December 1893 var Produktionen naaet op til 94,000 Kubikfod.

Der haves 3 Beholdere, 2 hver paa 13,000 Kbfd., 1 paa 29,000 Kbfd., altsaa ialt 55,000 Kbfd. Beholderindhold.

Prisen for Gas var pr. 1000 Kubikfod fra først af 10 Kr., men nedsattes efterhaanden i 1863 til 7 Kr., i 1867 til 6 Kr., i 1874 til 5½ Kr., i 1879 til 4 Kr. 50 Ø. og udgjør nu for Belysningsgas 4 Kr. og for Kogegas 3 Kr. Brugen af Kogegas har i den senere Tid tiltaget betydeligt, særligt efter, at det blev vedtaget, at der fra 1. Januar 1889 ikke betales for Leje af Kogegasmaaler ved et aarligt Forbrug af mindst 4000 Kubikfod.

I Tidens Løb ere Ledningerne udvidede betydelig ved den større Bebyggelse af de nærmeste Veje ved den egentlige By, og da Stikrørene i 1887 fandtes i stærkt fortæret Stand, ere de oprindelig nedlagte fornyede over hele Byen i de følgende Aar.

Af Gasværket udredes som Bidrag til Kæmmerens Løn 750 Kr., og Skatteopkræveren erholder fra 1. Januar 1893 forat opkræve Gasregningerne og efterse og fylde Maalerne 300 Kr. af Gasværket. Dette udreder fremdeles, efterat Konvertering af dets Gjæld i 1886 stor 88,362 Kr. 70 Øre var sket, i Rente- og Afdragsbidrag til Kænmerkassen 5080 Kr. 84 Øre.

Gasværkets Bygninger ere brandforsikrede for 38,640 Kr., dens Stationsmaaler, Retorter, Kondensatorer og Beholdere for 93,000 Kr., Kul, Tjære og Cinders for 25,000 Kr., Kontorrekvisitter, Regulator m. v. for 3000 Kr.

Fra 1889 ere Bygninger og Beholdere tillige forsikrede mod Explosion.

Den 16. April 1884 udnævntes daværende Byraadsmedlem, Uhrmager Johan Henrik Liberoht til Bestyrer for Gasværket, og hans Lønning udgjør 1200 Kr., Godtgjørelse for Husleje, Brændsel og Belysning 500 Kr. samt istedetfor Tantieme 300 Kr. Desuden er der paa Gasværket ansat 7 og om Vinteren 10 faste Arbejdere og 1 Reserve, der alle fra 1888 ere forsikrede mod Ulykkestilfælde.

I 1869 var Forbruget 2,525,950 Kbfd., der efter en Pris af 6 Kr. gav en Indtægt af 15,155 Kr. 70 Øre, hvori dog ikke var indbefattet Gasbelysningen i Gaderne (97 Lygter) og ved Havnen, hvorfor betaltes 2253 Kr. 58 Øre. I 1879 var Forbruget af Belysningsgas à 4 Kr. 50 Øre: 4,433,800 Kubikfod og af Kogegas à 3 Kr. 50 Øre: 526,300 Kbfd., i 1889 henholdsvis 6,966,300 Kbfd. à 4 Kr. og 2,797,900 Kbfd. à 3 Kr., og i 1893 7,972,800 Kbfd. Belysningsgas og 5,655,600 Kbfd. Kogegas. Den samlede Produktion i 1893 udgjorde 17,524,000 Kbfd. Havnen betaler aarlig 725 Kr. for 18 Lygter, Jernbanen 90 Kr. for 3 Lygter.

Som tidligere nævnt har Gasværket jævnlig afgivet en Del af sit Overskud til Kæmmerkassen; i 1890 og 1891 afgaves 6000 Kr. hvert Aar, i 1892 og 1893: 5000 Kr. hvert Aar.

Den offentlige Gadebelysning.

I 1869 fandtes der 97 offentlige Gadelygter, for hvis Gasforbrug betaltes 2078 Kr. 58 Øre, medens Antallet i 1893 udgjorde 170, hvoraf 104 Aftenlygter og 66 Overbrændere. I sidstnævnte Aar medgik hertil 1,574,463 Kubikfod Gas, der efter den gjældende Pris 4 Kr. pr. 1000 Kubikfod kostede 6297 Kr. 85 Øre. I Kæmnerregnskabet opføres denne Udgift dog ikke,

men Gasforbruget til Lygterne fradrages i Gasværksregnskabet.

Oprindelig besørgede Vægterne Lygternes Tænding og Slukning, men ved den fra 1. Januar 1868 indførte Ordning af Natpolitiet overgik det til lejede Folk. Der er for Tiden antaget 5 faste Lygtetændere, der faa en fast aarlig Løn af ialt 1020 Kr., og desuden havs en Reserve.

I 1879 overgik Tilsynet med de offentlige Lygter til Gasværksudvalget, og i Gasværkets Regnskab opføres Udgiften for Slukningen, i Kæmnerregnskabet for Tændingen. Tilsynet hermed er overdraget Overbetjenten ved Natpolitiet mod et aarligt Honorar af 30 Kr.

XIV. Brandvæsen.

Den gjældende Vedtægt for Brandvæsenets Ordning er stadfæstet af Amtet den 16. September 1885, og den traadte i Kraft den 1. Januar 1886.

Den tidligere Ordning, hvorefter Byens hele tjenesteplygtige Mandskab udførte de Brandkorpset paahvilende Pligter, havde efterhaanden vist sig utilfredsstillende dels ved, at der ved enhver Anledning, hvor der var Brug for Brandkorpset, lagdes Beslag paa en overflødig stor Mængde Mennesker og Kjøretøjer, dels ved at der savnedes den fornødne fagmæssige Uddannelse hos Korpset, ligesom en retfærdigere Fordeling af de kommunale Byrder i Forhold til Vedkommendes Skatteevne vilde fremkomme ved, at Arbejdet udførtes for Betaling, og at et lønnet Brandmandskab oprettedes. Den nye Ordning, der vedtoges paa Grundlag af et af Brandinspektør B. M. Wivel udarbejdet Forslag, gik derfor

ud paa at bevirke, at enhver mindre Ildløs kunde slukkes uden at tilkalde det tjenestepligtige Mandskab, at alle Sprøjteprøver, Vagter og Brandvisitationer skulde udføres af lønnede Folk, og at det almindelige tjenestepligtige Mandskab fik en saadan Ordning, at det ved eventuel Indkaldelse uden at erholde nogen Øvelse i Betjening af Brandredskaber dog kunde yde Nytte, og der blev derfor oprettet et lønnet, indøvet Mandskab, som kunde møde med kort Varsel, og hvoraf nogle kunde være disponible til omtrent øjeblikkelig Udrykning, hvorhos der i det almindelige tjenestepligtige Korps tilvejbrogtes et rigeligt Antal Befalingsmænd, som ved at deltage i nogle af det lønnede Mandskabs Øvelser kunde erholde saameget Kjendskab til Betjeningen af Materiellet, at de kunde bruge det med Nytte ved Hjælp af det derved ansatte, tjenestepligtige Mandskab.

Efter Vedtægten og den deraf følgende senere Udvikling ere Forholdene i Brandvæsenet efter en af Brandinspektøren afgiven Indberetning nu følgende.

Bygninger.

Paa Torvet er Brandstation i Forbindelse med Politistation og Sprøjtehus opført i 1885 og 1886 paa en Del af den Grund, hvorpaa et gammelt og meget brøstfældigt Sprøjtehus laa, samt paa en tilkjøbt Grund. Her findes god og luftig Plads til den allerstørste Del af Materiellet, Renserum med Indretning til Slangetørring, Vagtstue og Lejligheder til 3 Brandmænd, endvidere Centralstation for Brandallarmerings-Apparatet.

I den nordlige Ende af Møllergade ligger et Sprøjtehus, hvor en Sprøjte, en Slangevogn og nogle af Vandtønderne ere stationerede.

Materiellet.

Korpset har 6 kjørende Sprøjter, faststaaende paa 4-hjulede Vogne, alle med 2 Cylindre, fra 3½ Tom. til

6 Tom. Diameter; hver Sprøjte er forsynet med c. 60 Al. kobbernittede Læder-Trykslanger og fornødne Rekvitter. Af de 2 Sprøjter, som den lønnede Afdeling rykker ud med, er den mindre (Nr: 6) endvidere forsynet med en Slangerule med 100 Al. gummieret Hampslange til Vandforsyning, en Haandsprøjte, 4 Brandspande, et Par store Øxer samt Regulerings-Straalerør. Den større (Nr. 5) er forsynet med Sugeværk. I Theatret er der foruden 2 Haandsprøjter stationeret en Sprøjte med en 3 Tom. Cylinder og 12 Al. gummieret Hampslange.

Sprøjterne ere alle af forældet Konstruktion, men vel vedligeholdte. Den nyeste er anskaffet i Aaret 1865, den næste 1852, en er fra 1794 og de øvrige fra Tiden før 1776.

3 Slangevogne (2-hjulede) med Vandforsyningslanger, hvoraf den ene (Nr. 3) med 225 Al. gummierede Hampslanger og de to andre med 300 Al. kobbernittede Læderslanger.

1 kjørende Redningsstige, fritstaaende i hele Højden (21 Al.), 1 Redskabsvogn indeholdende: 4 Hagestiger, forskellige store Øxer, Haandøxer og Save, Stanglygter, Haandlygter og Fakler, Slangeoverkjørselsbroer, Slangevinkler, Brandspande, Reserve-Straalerør, Redningssæk, Redningsliner, Røgmasker, Forbindkister til foreløbig Behandling af Tilskadekomne m. m.

8 store Vandtønder til Transport af Vand, hvor Vandværket ikke kan virke, og Tilførselen derfor maa ske med Vogne.

Brandstiger i forskellige Længder og Brandhaner anbragte paa forskellige Steder i Byen.

Vandforsyningen.

Byen er forsynet med Vandværk, hvorpaa er anbragt 65 overjordiske Brandhaner med i Reglen 100 à 125 Al. indbyrdes Afstand. Da Vandbeholderne ligge saa lavt,

at Vandet ikke kan føres igjennem Ledninger til de højest beliggende Dele af Byen, og da omtrent Halvdelen af Brandhanerne staar paa 3 Tommers Ledninger, ja en Del endog paa 2 Tom. Ledninger, maa al Slukning beregnes paa at foretages med Sprøjter, og i nogle Dele af Byen maa Vandforsyningen foregaa med Vandvogne, som forsynes fra Brandhaner.

Paa Markjorderne foregaa Vandforsyningen overalt med Vandvogne.

Allarmeringen.

Korpset er siden 1. Septbr. 1890 forsynet med elektrisk Brand-Allarmeringsapparat, der kostede c. 2600 Kr., hvoraf Kjøbstædernes alm. Brandforsikring udredeede Halvdelen, Byen 1000 Kr. og Havnen 300 Kr. Paa Brandstationen (hvor der tillige er Politistation, og hvor mundlig Melding om Ildløs kan afgives) findes Centralapparatet, hvortil Allarmering fra de paa forskellige Steder i Byen anbragte Brandskabe indgaaer. Brandskabene ere anbragte paa saadanne Steder, hvor der er mere brandfarlige Omgivelser, og i saadanne Afstande, at enhver Ildløs i Byen kan være meldt til Stationen i Løbet af et Par Minutter. Fra Centralstationen udgaaer Induktionsledninger til samtlige Funktionærer i den lønnede Afdeling samt til Politimesteren, Byfogedkontoret og til flere af Byens Vognmænd, med hvem der er truffet Overenskomst om Kjørsel med Sprøjter og Vandvogne.

Allarmering af det tjenstpligtige Korps foregaaer ved Tromme og Klokkeringning.

Markjordernes Brandkorps allarmeres ved Signalthorn.

Organisationen.

Tjenestepligt paahviler med nogle faa Undtagelser enhver Mandsperson, der har fast Ophold eller Tjeneste i Kommunen og er i en Alder af mellem 20 og 45 Aar.

Frikjøb kan finde Sted ved aarlig at indbetale 10 Kr. til Kæmnerkassen.

Brandkorpset bestaar af følgende Afdelinger:

1. Den lønnede Afdeling,
2. Kjøbstadens Brandkorps,
3. Markjordernes Brandkorps.

I den lønnede Afdeling er ansat:

Brandinspektøren og Brandassistenten (for hele Korpset), 1 Brandmester, 2 Sprøjteførere, 24 Brandmænd og 2 Tambourer.

I Kjøbstadens Brandkorps:

8 Brandmestre, 24 Sprøjteførere og det tjenstpligtige Mandskab, som har Bopæl indenfor Byggegrænsen.

I Markjordernes Brandkorps:

6 Sprøjteførere og det tjenstpligtige Mandskab, som har Bopæl paa Markjorderne.

Den lønnede Afdeling udfører al Tjeneste, som udfordres af Brandvæsenet, alene med Undtagelse af den, som kan blive nødvendig ved saa store Ildebrande i Byen, at Assistance af Kjøbstadens Brandkorps anses for nødvendig.

Ved Ildebrande paa Markjorderne assisterer disses Brandkorps:

Afdelingen holder aarlig 16 à 18 Øvelser. I de Øvelser, hvorved det tjenstpligtige Korps' Materiel prøves, deltage de Befalingsmænd, som ere ansatte derved.

Afdelingen er delt i 3 Delinger, og i Ildebrandstilfælde allarmeres en saa stor Styrke, som efter Meldingen maa ansees fornøden. Ved Signalisering fra det Brandstedet nærmest værende Brandskab kan om fornødent yderligere Forstærkning tilkaldes.

Udrykning til Ildebrand foregaar i følgende Orden:

Til „Lille Ild“ i Byen: en Deling, Sprøjte Nr. 6 og Redskabsvognen.

Til „Større Ild“ hele Afdelingen, Sprøjte Nr. 6, Redskabsvognen. Redningsstigen, Slangevogn Nr. 3 og Sprøjte Nr. 5.

Hvor Vandforsyningen maa foregaa med Vandvogne: Til „Lille Ild“ 4 Vogne, Til „Større Ild“ 10 Vogne.

Paa Markjorderne:

Hele Afdelingen allarmes, men 8 Mand forblive paa Stationen til øjeblikkelig Udrykning ved mulig samtidig Ildbrand i Byen. Sprøjte Nr. 5 med Hesteforspand, 8 Vandvogne, Sprøjte Nr. 4 med Hesteforspand.

Under Uvejr afholdes Vagt paa Stationen af en Deling.

Af det lønnede Mandskab bo 3 Mand paa Brandstationen, og da deres Arbejde foregaa i Hjemmet, kan det altid paaregnes at have et Par Mand tilstede til Udrykning.

Ved Antagelse af Mandskab til den lønnede Afdeling tages endvidere Hensyn til, at der blandt dem, som bo i Byen, kan være nogle Folk, hvis Arbejde foregaa i Hjemmet, for at der om Dagen hurtig kan faaes Mandskab samlet.

Renholdelse af Materiellet paahviler de paa Brandstationen boende Brandfolk.

Brandvisitationerne udføres af den lønnede Afdelings Befalingsmænd, paa Markjorderne i Forening med de der ansatte Sprøjteførere.

Uniformering.

Befalingsmændene ere uniformerede med mørkeblaa Frakke med gule Knapper, mørkeblaa Benklæder, Hjælm eller Uniformshue og Dolk.

Mandskabet med sort Lærredskittel, Hjælm, Læderbælte med Karabinhage, Oliekappe.

Lønninger.

Brandinspektøren	400 Kr.	aarlig.
Brandassistenten	150	— —
Brandmesteren	120	— —
Sprøjteførerne, hver	100	— —

Brandfolkene 20 Kr. fast Løn og 1 Kr. for hver Gang de møde til Tjeneste; varer denne over 3 Timer, da yderligere 30 Øre pr. Time. For Brandvagter i Theatret erholde Befalingsmændene 35 Øre pr. Time, mindst 140 Øre, og Brandfolkene 25 Øre, mindst 100 Øre for hver Vagt.

De paa Brandstationen boende Brandfolk have fri Bolig.

Tambourene, som tillige forrette Budtjeneste, faa 30 Kr. aarlig hver.

For Tilsynet med Brandhanerne udbetales 20 Kr. aarlig til Brandkorpset.

Den samlede Udgift til Brandvæsenet udgjør c. 2800 Kr. aarlig, deraf til Lønninger c. 1800 Kr.

Det faste Brandmandskab er forsikret i „Skjold“ mod Ulykkestilfælde i Tjenesten, saaledes at der i Tilfælde af Død eller Helinvaliditet udbetales 3000 Kr., ved delvis Invaliditet Erstatning efter dens Grad og i andre Skadestilfælde i Tjenesten 3 Kr. daglig.

XV. Byens Skove og Forskjønnelseskomiteen.

Fredskovene Høje Bøge og Fruerskov.

Disse erhvervedes af Kommunen i 1875 for en Kjøbesum af 16,126 Kr., og Skjødet fra St. Jørgensgaard Præstekald, hvortil Skovene tidligere hørte, er udstedt den 31. August 1876, tinglæst 26. Oktober s. A.,

i Henhold til en Transport fra Kjøbmand J. P. Baugøe af 9. Juni 1875. I Fruerskoven vare nemlig i 1866 de Kilder borede, som forsyne Byen med Vand, hvorfor betaltes en aarlig Afgift til Præstekaldet, men da dette stillede Skovene til Auktion, vedtog Byraadet at erhverve dem begge. Høje Bøge udgjør $13^{7230}/_{14000}$ Tdr. Land og er skyldsæt under Matr. Nr. 1 g af Kogtved By, St. Jørgens Sogn for Htkn. 3 Fj. $1^{3}/_{4}$ Alb., Fruerskov udgjør $4^{10400}/_{14000}$ Tdr. Land og staar under Matr. Nr. 1 l smstds. for Htkn. 2 Fj. $2^{1}/_{4}$ Alb.

I Høje Bøge er opført et Beværtningslokale, der er udlejet senest i Oktober 1892 paa 5 Aar fra 1. April 1893 mod en aarlig Lejeafgift af 1100 Kr.

Christiansminde.

Ved Udskiftningen af Byens Jorder i 1818 blev det af en hertil nedsat Komité foreslaaet, at en Strækning langs Sundet, der dengang var Krat og gennemstrømmet af Kildevæld, og som kaldtes „Termeriet“, skulde opelskes som Lystskov for Byen, og i Løbet af faa Aar blev Terrænet omdannet til en Lystskov med Gange, hvorhos Kilderne bleve samlede og regulerede m. v: I 1828 eller 1829 var der sket den vigtige Forandring med Svendborg Skove, at de, der tidligere vare betragtede som kommunal Ejendom og bestyrede af Byfogden og de eligerede Mænd, erkjendtes som privat Ejendom og udleveredes til Ejerne, der siden kaldtes „Skovejerne“, og det Samme blev paa et Raadstuemøde af 7. Marts 1829 vedtaget med Hensyn til Termeriet dog paa den Betingelse, at denne Skov altid skulde holdes som Lystskov for Svendborg, hvad der ogsaa udtrykkelig blev foreskrevet i Skovejernes Love, medens den, der efterhaanden voxede til og havde ved Guvernørens, Prinds Christians, Nærværelse faaet Navnet „Christiansminde“. Iøvrigt blev bestyret som en Skovejerne tilhørende Skov.

I Begyndelsen af 1874 fremkom der imidlertid en Opfordring til Skovejerne om at indrette et mere tidsvarende Beværtningslokale end det Skovfogedhus, de havde opført i Skoven, og som med tilhørende Lysthuse havde et gammeldags Præg, men da Skovejerne ikke havde nogen Indtægt af Christiansminde paa Grund af dens Opretholdelse som Lystskov og ikke vilde inlade sig paa at bygge Restaurationslokale, blev det paa en Generalforsamling uden Indsigelse vedtaget at overlade Byraadet at bestemme, om Kommunen vilde have Skoven til Gave eller til Leje paa 100 Aar mod en nominel Leje, og Byraadet modtog den som Gave og erhvervede Indenrigsministeriets Samtykke hertil. Senere opstod der imidlertid Betænkelighed hos Skovejernes Bestyrelse ved at fuldbyrde Gaven, forinden en Retshandling forelaa, hvorved Kommunen gjorde sin Ret til Skoven gjældende, og ved en Fogedkjendelse af Januar 1875 blev Kommunen derefter sat i Besiddelse af Skoven og Kjendelsen tinglæst som Adkomst herpaa.

For at skaffe Pengene til Opførelse af et Restaurationslokale tilveje traadte en Del af Byens Borgere sammen og garanterede for et optaget Laan paa 35,000 Kr., og den 26. Januar 1876 blev en Overenskomst indgaaet mellem Byraadet og Garanterne, hvorefter disse fik Tilladelse til at opføre Beværtningslokaler med Tilbehør i Skoven for ikke over hint Beløb, hvorfor Byraadet paatog sig subsidier Garanti. Det betingede sig derhos Ret til at overtage Beværtningen m. v. mod at frigjøre Garanterne, og Bestyrelsen af Skoven og Beværtningen blev overdraget til en Komite bestaaende af 2 af Raadet og 3 af Garanterne valgte Medlemmer. I 1883 overtog Kommunen Gjælden for det i 1877 opførte, saakaldte Skovhus og samtidig hermed den hele Bestyrelse. I dette er der drevet Restauration og Gjæstgiveri, og Lejeafgiften udgjør for Tiden 3300 Kr. aarlig. Da en op til Skovhuset liggende,

Gartner Lentz tilhørende Ejendom med et Areal af 10,000 □ Al. skulde sælges, købte Kommunen i 1891 den for 10,500 Kr. for at undgaa Konkurrence med andre Beværtninger og aabne Adgang til fremtidig Opførelse af et Badehotel. Denne Ejendom er udlejet til Restaurationslokalets Lejer for 700 Kr. aarlig.

I 1888 opførtes en ny Anløbsbro i Christiansminde med en Udgift af 3152 Kr., og fra den Tid har der for en aarlig Afgift af 100 Kr. været overdraget Rederiet af Dampbaadene „Hroar“ og „Prøven“ samt „Ørnen“ Eneret til at benytte Broen til Dampskibsforbindelse mellem Svendborg og Christiansminde med Forpligtelse til herimellem i Tiden fra 1. Maj til medio September at holde en nærmere fastsat, regelmæssig Fart med bestemte Taxter. Eneretten udelukker ikke andre Dampskibe, der komme fra andre Steder, fra at landsætte eller ombordtage Passagerer ved Broen, og der er ogsaa forbeholdt Rederiet af Dampbaaden „Ørkildshus“ Ret til paa dens 4 faste daglige Ture mellem Svendborg og Aasø at anløbe Broen og dels medtage Passagerer i Christiansminde til Troense og Aasø, dels landsætte Passagerer i Christiansminde fra sidstnævnte 2 Steder, hvorimod Baaden ikke paa Broen maa ilandsætte eller medtage Passagerer henholdsvis fra eller til Svendborg.

Byraadet har i 1880 forbudt al Jagt i Christiansminde. I denne har Svendborg borgerlige Skyttelav Skydeplads, og et Interessentskab har opført et Danselokale.

Samtlige 3 ovennævnte Skove bestyres af Udvalget for Byens Lystskove. Da de navnlig drives som saadanne, have de som Regel ikke givet anden Indtægt end den, der hidrører fra Lejeforholdene. Den aarlige Udgift til Vedligeholdelse andrager i Almindelighed for Høje Bøge 400 Kr. og for Christiansminde 1000 Kr.

Forskjønnelseskomiteen.

Ifølge Initiativ af Amtsvejnspektør Husen traadte en Komite bestaaende af Amtmand Greve Brockenhuus Schack som Formand og fornævnte Husen, Lærer Bärthelsen, Hattefabrikant Lange, Skibsreder A. d. Huusom, Bygningsinspektør Jørgen Huusom, Kjøbmand P. Riber, Hattefabrikant Milling, Skræddermester S. J. Sørensen og Murmester Ludvigsen den 19. Juni 1868 sammen forat arbejde paa Byens Forskjønnelse ved Anlæg af Stier, Veje etc., hvortil dens smukke Beliggenhed og Omgivelser frembød gunstige Betingelser, og der tegnedes betydelige Bidrag af Byens Beboere, ligesom Komiteens ovennævnte Formand stadig har ydet store Bidrag hertil. Der begyndtes i 1869 med at anlægge Stierne langs Mølleedammen og Dronningemaen over Tyremaalene til Grubbemøllestræde og over Galgebakken til Ovinehøj, Spadsereveje fra fornævnte Stræde til Ravnemøllen, fra nederste Mølle til Øxenbjerg samt fra Ørkildsgade til Caroline Amalielund anlagdes saavel som andre Stier i Byens nærmeste Omegn og de mange Gangstier beplantedes, saaat næppe nogen anden Provindsby er saa godt forsynet med skyggefulde Spadsereveje som Svendborg. I 1880 ophørte Indsamlingen af private Bidrag hos Byens Borgere, hvorved ialt var indkommen c. 10,600 Kr., og Udgiften overgik til Kæmnerkassen, idet Byraadet, der i 1870 havde bevilget 400 Kr. aarlig til Komiteen, mod at den overtog Byens Lystanlæg og den aarlige Vedligeholdelse af Gangstierne og Allétræerne, i 1876 havde forhøjet det aarlige Tilskud til 600 Kr. og fra 1878 til 800 Kr. Desuden yder Kommunen 100 Kr. aarlig til Vedligeholdelse af et af Amtsvejnspektør Husen iværksat Udsigtsanlæg paa de ved Statens og Kommunens Bidrag udgravede Ruiner af det i 1534 af Svendborgerne brændte Ørkild Slot.

Om Komiteens Virksomhed er der af fhv. Lærer, Kancelliraad Bärthelsen meddelt udførlige Oplysninger

i Svendborg Amtstidende for 1888 for 19. Juni og følgende Nummere (sidste for 19. Juli). Herefter er der i Aarene 1868—1888 til Anlæg, Beplantning og Vedligeholdelse af de c. $1\frac{1}{8}$ Mil lange Stier anvendt ialt 23,565 Kr., hvoraf ved private Bidrag var indkommen det ovennævnte Beløb, i Tilskud fra Kommunen 11,200 Kr. og ekstraordinært 1769 Kr.

XVI. Gjældsforhold.

I 1869 androg Gjælden 42,164 Kr. 67 Øre, medens de Kommunen tilhørende Kapitaler udgjorde 12,498 Kr. 30 Øre, men Gjælden steg betydelig i de følgende Aar, og i November 1886, da Konverteringen besluttedes, bestod den af et Laan hos Livsforsikringsanstalten stort til Rest 34,284 Kr. 37 Øre og 19 andre, for største Delen hos Sparekassen for Svendborg og Omegn optagne Laan af tilsammen 338,023 Kr. 94 Øre, altsaa i alt 372,308 Kr. 31 Øre, der for den langt overvejende Dels Vedkommende forrentedes og afdroges med $6\frac{1}{2}$ % aarlig, hvoraf $4\frac{1}{2}$ % Rente. Byraadet besluttede nu at benytte de gode Pengeforhold for at se at faa de aarlige Ydelser nedsatte og Laanene konsoliderede i ét samlet Laan, men da Livsforsikringsanstalten ikke vilde modtage sin Kapital, maatte man indskrænke Konverteringen til de andre 19 Laan, der forfaldt til meget forskjellige Tider fra 1893 til 1984, og til Indfrielsen af ovennævnte 338,023 Kr. 94 Øre samt til Afholdelse af Udgifterne ved den nordre Del af Møllergades Brolægning 12,000 Kr., blev der i Henhold til Indenrigsministeriets Samtykke af 23. December 1886 hos Bikuben optaget et Laan paa 350,000 Kr. som forrentes og afdrages med $5\frac{3}{4}$ %

eller 20,125 Kr. aarlig, hvoraf 4 % af den til enhver Tid skyldige Kapital er Rente og Resten Afdrag. Herefter vil Laanet være tilbagebetalt efter c. 30 Aars Forløb, altsaa i 1917 eller 1918. Da flere af de ældre Laan skulde have været indfrieede før 1900, vedtog Byraadet med Ministeriets Approbation, at der paa Grund af den opnaaede Lettelse i Rente- og Afdragsforpligtelserne skulde oplægges i 1887 en Sum af 3000 Kr., i hvert af Aarene 1888 til 1893 inkl. 6000 Kr. og derefter 2000 Kr. aarlig, indtil der i Alt var oplagt 50,000 Kr. til et Reservefond, hvoraf Udgifterne ved eventuelle ekstraordinære Arbejder i Kommunen vilde være at afholde, og ved denne Foranstaltning samt ved Henlæggelse af en Del af Gas- og Vandværkets Overskud har man, som foran i Indledningen anført, trods de flere betydelige ekstraordinære Udgifter, der senere ere afholdte, kunnet undgaa at optage nye Laan undtagen 2 Smaalaan ved Kjøbet af 2 Ejendomme, der erhvervedes med den Hensigt senere at afhænde dem, cfr. nedenfor. Laanet hos Livsforsikringsanstalten blev i December 1889 indfriet med 27,000 Kr., der toges af Gasværkets Reservefond, og som restitueres med 3000 Kr. aarlig, saaat Beløbet vil være tilbagebetalt i 1898.

I 1891 kjøbtes af Gartner Lentz hans lige op til Lystskoven Christiansminde liggende Ejendom Matr. Nr. 202 a, 203 a og 204 a for 10,500 Kr., særlig i den Hensigt, at den kunde benyttes til Opførelse af et Badehotel. Paa Kjøbesummen udbetaltes 5500 Kr., medens der optoges et Laan i Svendborg Sparekasse paa 5000 Kr., der forrentes og afdrages med $4\frac{1}{2}$ % aarlig.

I 1892 erhvervedes den Bager Qvists Enkes Dødsbo tilhørende Ejendom Matr. Nr. 413 for 7000 Kr., da den springer stærkt frem i Gjerritsgade, hvorfor Bygningen ved det nuværende Lejemaals Ophør tildels agtes nedreven og Stedet afhændet. I den Anledning optoges

et Laan paa 7000 Kr. i Sparekassen, at forrente og afdrage med $4\frac{1}{2}$ % aarlig.

Gjælden andrager for Tiden:

Til Bikuben	308,925 Kr. 48 Øre
Til Gasværket (vil være indfriet i 1898)	15,000 — —
Til Sparekassen	11,894 — 93 —
	<hr/>
	i Alt 335,820 Kr. 41 Øre,

og da Vandværket og Gasværket bidrager som deres Andel i de aarlige Renter og Afdrag henholdsvis 2875 Kr. og 5080 Kr. 84 Ø., i Alt 7955 Kr. 84 Ø., og der ikke betaales Rente til Gasværket af det Beløb, der skal restitueres, udgjør Kæmnerkassens aarlige Ydelser i Rente og Afdrag paa Kommunens Gjæld til Bikuben 12,169 Kr. 16 Øre, til Sparekassen 540 Kr., i Alt 12,709 Kr. 16 Øre.

Til nedennævnte, større ekstraordinære Udgifter, som ere faldne i Aarene 1887 til 1893, er der derimod intet Laan optaget: Erhvervelse af Schjærs og Lindegaards Ejendomme i Gjerritsgade og Korsgade til Gadernes Udvidelse og forat skaffe Nikolaj Kirke friere Omgivelser 26,000 Kr., til Opførelse af et nyt Gymnastikhus og den tidligere Gymnastikbygningens Omdannelse til Klasseværelser 25,500 Kr., den kontant udbetalte Del af Kjøbesummen for Lentz's Ejendom 5500 Kr., Byens Andel i Udgiften til Opførelse af et nyt Sygehus 48,106 Kr. 56 Øre og til Opførelse af en Kvægstald og Indretning af Kvægtorv 9700 Kr. m. fl., i alt over 114,800 Kr.

Foruden den ovennævnte Gjæld er Kommunen Garant for Havnekassens Gjæld til Livsforsikringsanstalten stor til Rest 94,799 Kr. 43 Øre, for et til Restauration af Vor Frue Kirke i 1884 optaget Laan stort 84,000 Kr., der nu til Rest andrager 79,373 Kr. 22 Øre, og for et til St. Nikolaj Kirkes Restauration i 1893

og 1894 optaget Laan, der endnu ikke er endelig fastslaaet, men som antages at ville udgjøre c. 75,000 Kr. Medens Havnen selv udreder sine Renter og Afdrag, ere Kirkerne fattige, saaat den væsentlige Byrde af Laanet vil hvile paa Kommunen, der til Vor Frue Kirkes Laan udreder mellem 2000 og 3200 Kr. aarlig.

XVII. Svendborg Havn.

I Begyndelsen af dette Aarhundrede fandtes der ved Havnen kun en mindre Træanløbsbro, men efter Krigen 1814 byggedes der c. 100 Al. Bolværk mod Øst og c. 60 Al. Bolværk mod Syd, og efter Havnefogedboligens Opførelse byggedes udfor denne c. 20 Favne Bolværk med en Ophalingsbedding. Da Dampskibene bleve almindeligere, og særlig da de bragte Gods med — Passagererne førtes fra først af ud til Skibene i Joller —, skred man i 1854 til at bygge en 120 Alen lang og 14 Al. bred, aaben Dampskibsbro SO ud fra Skibsbroen til det dybe Vand, dens yderste Ende bøjede mere mod Ø, hvilket var bekvemt for Dampernes Af- og Tilgang. Den kostede 24,000 Kroner, var stærkt bygget og en Pryd for Havnen og den mest yndede Promenadeplads for Byens Indbyggere til alle Aarstider. Allerede tidligere havde man udvidet Havnepladsen til det dobbelte, idet der opfyldtes ved den gamle Skibsbro, og et nyt Bolværk blev i 1851 slaaet udenfor, men synderlig mere Anløbsplads vandtes ikke ved den nævnte Udvidelse, da det tidligere Bolværk tildels forsvandt i Opfyldningen. Senere i 1866, da Havnegade ved Nedrivelse af en Gaard i Møllergade blev anlagt, blev der forat skaffe Beboerne i den nordlige Del af Byen lettere

Adgang til Havnen sat Bolværk udfor hin Gade og indrettet Losse- og Ladeplads, der fik Navnet Nyhavn, og da der maatte opmuddres meget i denne med Dynd stærkt fyldte Del forat faa en Rende gravet ind for mindre dybgaaende Fartøjer, skaffedes der Fyld til den indenfor Bolværket liggende Plads. Der var nu Havneplads baade i Syd og Nord, men det mellemliggende store Stykke tilhørte Private, og Opgaven blev derefter at forbinde de 2 Pladser, saaat Havnen blev Herre over hele Terrænet.

Det var Jernbanens Fremkomst i 1876, som fremskyndede Sagen, Banen førtes paa en meget heldig Maade ind i Byen, og det blev da en nødvendig Følge at skaffe nyt Bolværk og faa et større Areal opfyldt forat sætte Banen i Forbindelse med Havnen og Dampskibsbroen. Der var opsparet c. 30,000 Kr., og et Laan paa 200,000 Kr. optoges, hvorefter de paagjældende Grunde exproprieredes, en Dampmuddermaskine lejedes, og ved denne og Havnens egen Maskine skaffedes Fyld til det store Vandareal, der indtoges mellem de tidligere Grunde og det ny opførte Fyrretræs-Bolværk. Ved dette Anlæg, der udførtes i Aarene 1875 til 1877 med en Udgift af c. 230,000 Kr., var der altsaa tilvejebragt en samlet Havneplads fra Dampskibsbroen til Enden af Nyhavn, og denne nye Del af Havnen blev i taknemlig Erkjendelse af den tidligere Borgmesters Fortjenester af Byen saavel under hans Embedsvirksomhed her som i hans Stilling som Kommissarius ved Jernbanens Anlæg kaldet Jessens Mole. Ved Opfyldningen var mellem Havnevejen og Jernbanens Grund erhvervet værdifulde Arealer, der hurtig udlejedes for en høj Afgift til Oplagspladser. Samtidig blev under betydelig Modstand fra flere Sider den store, velvedligeholdte Dampskibsbro fjernet og i Stedet efter Teknikernes Raad forat lette Indsejlingen bygget den nuværende, langt mindre Dampskibsbro.

Ved den i 1877 skete, store Forøgelse af Bolværksplads var Trangen hertil for længere Tid afhjulpen, og har det ogsaa for Svendborg Havn stadig havt stor Betydning i saa Henseende, at der foruden de Bolværker, som ejes af Havnen, findes en Del private Anløbspladser, som ere anlagte og vedligeholdes af Ejerne, idet Havnen kun bekoster Opmuddringen ind til og ud for samme, medens de fulde Vare- og Skibsafgifter erlægges til Havnekassen af de Varer, som udlosses, og af de Skibe, som lægge til ved de private Bolværker. Indenrigsministeriet afgjorde under 2. Marts 1880 ved Approbation af Havne- og Brotaxten, at Havnen skulde regnes fra Svendborg Færgebro til Øxenbjerg, og herefter svares Afgiften ved efternævnte Bolværkspladser: Petroleumsoplagspladsen, Gasværksbroen, Kjøbmand J. P. Baagøes Plads, Svendborg Dampmøllens Bolværk, Kjøbmand P. v. d. Hudes Plads og Øxenbjerg Dampmøllens Bolværk, for den førstes Vedkommende dog med en Moderation for Petroleumsfustager (5 Øre) ifølge en med Byraadet i 1880 indgaaet Overenskomst, der ifølge Højesterets Dom af 31. August 1892 er antaget ikke at være bortfaldet ved, at Oplagspladsen er udlejet af Thøger From til det danske Petroleumsaktieselskab.

Der rejste sig imidlertid kort efter Anlægget af Jessens Mole en Bevægelse for at fortsætte Havneanlægget i den nordre Del af den Bugt, der danner Svendborg Havn, forat tilvejebringe en Forbindelse mellem Nyhavn og Øxenbjerg og særlig for at tilvejebringe gunstigere Kjølhalingspladser end de eksisterende paa Frederiksoen og ved Nyhavn, hvor Sydsolen ikke rigtig kunde virke, og for at faa en Baade- og Jollehavn, og dette Spørgsmaal fik navnlig aktuel Interesse, da Frederiksoens Opfyldning snart kunde ventes fuldført. Denne Ø, der tidligere kaldtes Koholmen, var oprindelig en tildels af Vandet overflydt Sandgrund mellem Havnen og Øxenbjerg, men efterhaanden blev Fylden fra den

aarlige Opmuddring henbragt her og dæmmet med Stendossering og Risgjærder fra at skylles bort, og den udgjør nu et Areal af c. 4 Td. Land og danner et godt Værn mod østlige Storme. Den sydligste Del er udlejet til Vagervæsenet, der her har sit Hovedoplagssted, endvidere er der paa Øen et Smedeværksted, et større Skibsværft (Træskibsbyggeri) med 2 Ophalerbeddinger, hvorpaa Skibe af indtil 250 Reg. Tons Drægtighed kunne landsættes, Kjølhølerplads og et Fiskerøgeri, men den større Del af Øen har dog endnu ikke faaet praktisk Anvendelse. Da der nu blev Tale om, hvor Fylden fremtidig skulde henbringes, og Havnen efterhaanden havde lagt en større Kapital op (i 1889 udgjorde den 153,888 Kr. 71 Øre), blev der i 1886 nedsat et Udvalg for at forhandle med de private Lodsejere, hvis Grunde stødte til Stranden, om Afstaaelse af en Del af deres Arealer og af deres Strandret, og ved velvillig Imødekommen ordnedes Afstaaelsen paa gunstige Vilkaar for Havnen. I 1889 approberede Ministeriet den foreløbige Plan, der dog fik en større Udvidelse ved Jernbanens Ønske om istedetfor Drejeskive at faa Havnespor i betydelig Udstrækning til Brug for Rangermaskinen, og større Grunde maatte i den Anledning kjøbes. I 1891 og 1893 opførtes 660 Fod Egetræs Bolværk med delvis Fyrretræs Forbinding paa en Vanddybde af 14 Fod med en samlet Udgift af c. 55,000 Kr., og blev den østlige, lavere Del ogsaa indrettet til Kjølhølerplads. Samtidig blev der østerfra til henimod Nyhavn udgravet en Sejlrende 17 Fod dyb, og ved at sætte betydelig Kraft paa Opmuddringen, hvorved en Dampmuddermaskine medvirkede foruden Havnens egen Haandmuddermaskine, og hvortil der i Aarene 1890 til 1893 er medgaaet 95,927 Kr. 06 Øre, eller c. 24,000 Kr. aarlig, medens den aarlige Udgift ved Opmuddringen tidligere androg 6 à 7000 Kr., blev hele Arealet til Hudes Plads opfyldt og en bred Passage lagt herfra

over til Øxenbjerg, ligesom en Jernbane- og Kjørebros med Betonunderlag blev opført over Møllerrenden med en Udgift af c. 8000 Kr. Arbejdet, hvoraf endnu staar tilbage Anlæg af Veje og Opfyldning af et stort Vandareal henimod Øxenbjerg, har hidtil inkl. Oprensningen kostet c. 186,000 Kr.

I 1886 byggedes en ny Fiskebro, i 1887 og 1888 blev Bolværket ved Jessens Mole, der fandtes stærkt angrebet af Fyr og Raad, underkastet en Hovedreparation med en Udgift af c. 11,000 Kr., i 1890 opførtes Bolværk og Trappe ved mellemste Bolværk (Udgift 3451 Kr. 50 Øre) og en Ventepavillon for 1410 Kr. I 1892 og 1893 restaureredes Bolværket ved Nyhavn, i 1894 agtes opført en Baadehavn ved tidligere Kjølhalerplads og et Anløbssted for Sandbaade øst for Hudes Plads, og i 1895 agtes det i 1851 opførte, meget brøstfældige Bolværk ombygget i Forbindelse med Dampskibsbroens østlige Side, saaledes at det nye Bolværk af Eg med delvis Fyrretræs Forbinding opføres i en lige Linie paa en Dybde af 17 Fod. Samtidig vil Dampskibsbroen blive udvidet og Varehuset ombygget, og vil der i Alt hertil medgaa c. 100,000 Kr. I 1892 blev anskaffet en transportabel Kran til at løfte 3 Tons Vægt med 12 Fod Radius for en Udgift af 2342 Kr. 47 Øre. Havnens Bolværker have en Længde af c. 3000 Fod, og Jernbanespor løbe langs med disse i deres hele Længde.

Indsejlingen foregaar enten Syd eller Nord om Frederiksøen (Koholmen). Det sydlige Indløb har en Brede af 280 Fod, og Skibe af indtil 16 Fods Dybgaaende kunne flyde ind til en Del af Bolværkerne, medens der længere inde i Havnen kun findes fra 13½ til 11 Fod. Det nordlige Indløb fører ind mellem Øxenbjerg og en fra Frederiksøen udgaaende Hage, og Skibe af indtil 17 Fods Dybgaaende kunne her flyde ind til de nyopførte Bolværker i den nordlige Del af Havnen. Fra 1895 vil dette ogsaa blive Tilfældet med Indløbet Syd

fra og med Dampskibsbroens østlige Side og det til samme stødende Bolværk.

Fra 1892 er Lodsstationen i St. Jørgens henlagt til Svendborg.

Reglement for Forvaltningen af Svendborg Havn er udfærdiget den 20. Juli 1869, og det gjældende Reglement for Vedligeholdelse af Orden i Havnen er af 1. Juli 1848. En Instrux for Havnevægteren er udfærdiget den 30. Oktober 1891, medens for Havnefogden gjælder den under 1. Juli 1848 givne Instruktion. Et Politi-Reglement for Svendborg Havnespor er udstedt af Indenrigsministeriet den 30. Oktober 1889.

Ved Havnen er ansat en Havnekasserer — fra 9. April 1890 exam. jur. Chr. Christensen — med en Løn af 500 Kr., en Havnefoged — fra 21. December 1880 Skibsfører Carl Edvard Møller — med en Løn af 1200 Kr., Fribolig og fra 1890 et Alderstillæg af 300 Kr., en Havnevægter, der lønnes med 700 Kr. aarlig, en Reserve Havnevægter, der i Vintermaanederne udfører en Del af Nattjenesten, og en fast Havnearbejder.

Ved de senere Havne- og Brotaxter ere Taxterne hver Gang betydelig nedsatte, saaat de vistnok høre til de laveste her i Landet, men desuagtet ere Havnepengene dog i en jevn Fremgang. Medens de i 1869 androg 12,273 Kr. 64 Øre og i 1879: 26,598 Kr. 20 Øre, var Gjennemsnittet for de 5 Aar 1880 til 1884: 37,579 Kr. 10 Øre, for de følgende 5 Aar 1885 til 1889: 41,479 Kr. 70 Øre og for de sidste 4 Aar 1890 til 1893: 44,481 Kr. 69 Øre.

En Fortegnelse over Havnepengenes Størrelse fra 1879 hidsættes:

1879: 26,598 Kr. 20 Øre	1882: 35,465 Kr. 10 Øre
1880: 35,629 — 15 —	1883: 40,670 — 90 —
1881: 32,994 — 50 —	1884: 43,135 — 88 —

1885: 41,363 Kr. 09 Øre	1889: 47,582 Kr. 82 Øre
1886: 36,368 — 88 —	1890: 45,690 — 64 —
1887: 40,568 — 02 —	1891: 43,408 — 50 —
1888: 41,515 — 69 —	1892: 46,583 — 62 —
1893: 42,244 Kr. 03 Øre.	

Havnens Gjæld androg i Slutningen af 1893 ifølge 2 Obligationer af 10. August 1875 og 22. November 1876 til Statsanstalten for Livsforsikring i alt 94,799 Kr. 43 Øre, der forrentes og afdrages med 13,000 Kr. aarlig, og som, idet Renten nu er nedsat til $3\frac{1}{2}$ % aarlig, helt vil være indfriet i Marts 1903. I 1894 og 1895 agtes optaget et Laan paa 100,000 Kr. til de forestaaende Arbejder ved Dampskibsbroen.

Havnens Bygninger ere assurerede saaledes: Havnefogedboligen for 4380 Kr., Varehuset for 7140 Kr., Ventesalen for 1600 Kr., Toldopsynsbygningen for 1730 Kr., og Materialhusene ved katholsk Kirke og paa Holmen for henholdsvis 850 Kr. og 3300 Kr.

XVIII. Kirker og Kirkegaard.

---

1. *St. Nikolaj Kirke.*

Da Kirken i 1885 skulde undergaa flere nødvendige Reparationer, foranledigede Kirke- og Undervisningsministeriet, at Overtilsynet med disse Arbejder af Hensyn til, at Kirken som et interessant Mindesmærke af Middelalderens Bygningskunst her i Landet havde Krav paa at behandles med mere end almindelig Omhu, overdroges til Professor Storck som særlig sagkyndig paa dette Omraade, og ved hans Undersøgelse viste det sig, at Kirken i sin Helhed — saavel udvendig som indvendig —

trængte til en Hovedstandsættelse, ved hvilken ikke alene Skrøbelighederne kunde afhjælpes, men ogsaa de i høj Grad forsømte arkitektoniske Ejendommeligheder kunde komme til deres Ret. Han udarbejdede derefter en samlet Plan til Hovedstandsættelsen af Kirken, der efter hans Udtalelse tilhører en Periode, fra hvilken kun forholdsvis faa Kirkebygninger ere bevarede i Danmark, og et Overslag, hvorefter Restaurationen vilde koste 73,700 Kr., og efterat Byraadet for 23,000 Kr. havde kjøbt til Nedrivning den tilstødende Schjærskke Ejendom, der laa tæt op til Kirkens Kor og betog Udsigten til denne, tilbød Byraadet at overtage Garantien for et af Kirken optaget Laan paa 50,000 Kr. paa Betingelse af, at 25,000 Kr. tilvejebragtes paa anden Maade end ved Ligning paa Menigheden, og ved Finanslovsforslaget for 1892—93 søgtes og erhvervedes der et Tilskud fra Statskassen paa 25,000 Kr. I November 1892 paabegyndtes Restaurationen under Professor Storchs Ledelse, men da Overslagssummen viste sig utilstrækkelig, og det ved et efter hans Begjæring nedsat særligt Syn var konstateret, at en Del yderligere Arbejder vare fornødne paa Grund af den under Restaurationen forefundne Brøstfældighed, samt da forskellige Ændringer i Overslaget til Kirkens Udsmykning m. v. ansaaes ønskelige, saaat Udgiften vilde blive forøget med c. 40,000 Kr., forøgede Byraadet sin Garanti for et yderligere Laan af indtil 25,000 Kr., altsaa i alt for c. 75,000 Kr. og eventuelt for 3000 Kr. til, hvorhos der paa Finansloven for 1894—95 blev bevilget endnu et Tilskud af 12,000 Kr., saaat Statens Bidrag i alt bliver 37,000 Kr. Restaurationen ventes tilendebragt i Efteraaret 1894.

Organistens Løn af Kirken udgjør 250 Kr., idet der fra 1. Januar 1884 gaves ham et Tillæg af 100 Kr.

Offeret for Sognepræsten og Kordegnen er afløst fra 1. Januar 1884 mod et fast Pengevederlæg til hver af 850 Kr. aarlig, hvilket udbetales dem af Kæmner-

kassen. Dissentere og Offerberettigede paalignes der intet i saa Henseende.

Ved Fundats af 14. Februar 1888 (Min. Tid. A p. 75) er der oprettet et Legat under Navn af Pastor Emil Warburgs Legat til St. Nikolaj Kirke i Svendborg, idet han før sin Død havde bestemt, at Præstegaardens Indløsningssum og Naadensaarets Indtægter skulde bevares som et Legat til at understøtte og paa bedste Maade fremme Korsangen i Kirken. Kapitalformuen udgjør 2544 Kr. 45 Øre, hvis Renter anvendes i fornævnte Øjemed, dog at Inspektionen med Stiftsøvrighedens Approbation maa bruge hvad der spares herfra til andre Kirken vedrørende Formaal.

Kirken ejer i Forening med Vor Frue Kirke 2 Vænger, der have tilhørt den ved allerh. Resolution af 2. April 1828 nedbrudte Klosterkirke. Det ene Vænge er bortsolgt mod aarlige Grundafgifter, det andet Vænge er udlejet. Af de aarlige Indtægter af Vængerne (1353 Kr. 56 Øre) oppebærer St. Nikolaj Kirke forlods 58 Kr. 71 Øre for afgiven Jord til Kirkegaarden.

2. *Vor Frue Kirke.*

Denne Kirke blev underkastet en Hovedrestauration i 1884 under Professor, Arkitekt Petersens Ledelse, og der medgik hertil c. 90,000 Kr., foruden at Kommunen anvendte betydelige Udgifter til Kirkebakkens Udgravning og Planering og til Stentrappeopgangen i Fruestræde (c. 10,000 Kr.). Det førstnævnte Beløb tilvejebragtes dels ved Kirkens egne Midler — c. 6000 Kr. — dels ved et af Kommunen garanteret Laan paa 84,000 Kr., der forrentes og afdrages med $4\frac{1}{2}\%$ aarlig (hvortil Kommunen bidrager 2000 à 3200 Kr. aarlig), og som i December 1893 var nedbragt til 79,373 Kr. 22 Øre. Et nyt Orgel, der kostede 7415 Kr., tilvejebragtes hovedsagelig ved Gaver.

Organistens Løn er 240 Kr., men den nuværende oppebærer et personligt Tillæg af Kirken af 60 Kr., hvorhos der extraordinært er tillagt ham af Kommunen 200 Kr. aarlig. Kirkebetjentens Løn er 150 Kr.

Det Sognepræsten og Kordegnen tilkommende Offer er afløst fra 1. Januar 1884 med et fast Pengevederlag af henholdsvis 1400 Kr. og 1050 Kr., der udbetales af Kæmnerkassen. Dissentere og de Offerberettigede paa-lignes der dog ikke nogen Del af Offeret.

Om Kordegneembedet er det ved Kirke- og Under-visningsministeriets Skrivelse af 4. December 1893 bi-faldet, at det forenes med et Lærerembede paa Mellemløn ved Borgerskolen, se nærmere herom under Skolevæsenet. Skoledirektionen har den 6. Marts 1894 kaldet Lærer Carl August Dahlbom til denne Stilling, og er det i Kaldsbrevet paalagt ham at tage Bopæl eller ialfald have Kontor paa et for Beboerne i Frue Sogn bekvemt Sted i Svendborg.

I Ministerialtidende for 1888 B pag. 539 findes en Meddelelse om Undersøgelse af et i Kirken nedgravet Skelet, der ved Graabrødre Kirkes Nedbrydelse i 1828 blev flyttet fra et Kapel ved samme til Frue Kirke, og som urigtig har været antaget at være den i 1279 af-døde 27aarige Hertug Abels.

3. *Methodistkirken.*

Denne blev opført i 1882 af den biskoppelig-metho-distiske Menighed paa Lundevejen.

Ved allerhøjeste Resolutioner af 2. December 1889 og 22. Januar 1894 ere efter hinanden Hermann Ludvig Peter Jacobsen og Niels Søren Peter Nielsen anerkjendte som Præster ved Kirken i Svendborg, saaledes at der tillægges de af dem foretagne kirkelige Handlinger, navnlig Ægtevielser, samt deres overensstemmende med Kirkebogen afgivne Attestationer borgerlig Gyldighed. For Menigheden er affattet et

Regulativ af 16. Februar 1894, hvorefter bl. a. Kirkebøgerne mindst 1 Gang aarlig skulle forevises Byfogden. Menigheden talte i 1890: 87 Medlemmer i Svendborg.

4. *Romersk Katholsk Kapel.*

Fra 4. Oktober 1884 har den romersk-katholske Menighed i Svendborg havt sin egen Præst, og den 6. November 1887 indviedes det nye Kapel, som var indrettet i den af Menigheden købte tidligere Cikoriefabrik i Havnegade. I Ejendommens ene Fløj er Præste- og Kateketbolig samt Skole.

Ved allerh. Resolution af 13. December 1889 anerkjendtes Axel Whitte som Præst ved Kirken i Svendborg, saaledes at der tillagdes de af ham foretagne kirkelige Handlinger saavel som hans overensstemmende med Kirkebøgerne afgivne Attestationer borgerlig Gyldighed. Kirkebøgerne autoriseres af Borgmesteren, der ogsaa har Tilsyn med deres Førelse. I 1890 hørte der 108 Medlemmer til Menigheden her i Staden.

5. *Kirkegaarden.*

Assistentkirkegaarden, der blev indviet i 1821, er senere gjentagne Gange udvidet. Den bestyres af de forenede Kirkeinspektioner, og under 17. Maj 1888 blev der med Byraadets Samtykke af Fyens Stiftsøvrighed truffet den foreløbige Ordning, at en af de 2 Kirkeværger (for Tiden St. Nikolaj Kirkes) har alt Kirkegaarden og Begravelsesvæsenet vedrørende under sig. saaat han under Inspektionernes Overtilsyn fører Protokollen og Kortet over Kirkegaarden, afhænder Gravstederne og fører Regnskab over Indtægter og Udgifter samt har Tilsyn med Kirkegaarden og Graveren, hvorfor han oppebærer i Kontorhold 200 Kr. aarlig, der udredes med Halvdelen af hver af Kirkerne. Denne Ordning vedtog Byraadet dog kun at skulle gjælde, indtil Hvervet uden Udgift for Kirkerne kunde gaa over til

en af Kommunens lønede Funktionærer. Indtægten efter Regnskabet for Kirkegaarden fordeles mellem Kirkerne efter Antallet af Salg og Fornyelser af Gravsteder i hvert Sogn, medens Udgifterne fordeles lige.

Da Graverbestillingen, der lønnes med 420 Kr. aarlig, fri Bolig og en Betaling af 3 Kr. forat grave og tilkaste en Voxens Grav og 1½ Kr. for et Barn under 8 Aar, i forrige Aar skulde besættes, gjorde Krigsministeriet Fordring paa Udnævnelsesretten med Fortrinsret for de militære Underklasser, men efterat det gjentagne Gange var fremhævet, at der af Hensyn til Kirkegaardens smukke Beplantningsforhold krævedes, at Graveren havde gartnerisk Uddannelse, har Kirke- og Undervisningsministeriet under 28. December 1893 meddelt, at Krigsministeriet har givet Afkald paa den nævnte Fortrinsret, saaat Stillingen, der kan opsiges med 3 Maaneders Varsel, er opslaaet vakant af Inspektionerne og efter disses Indstilling besat af Stiftsøvrigheden den 30. Marts 1894 med Gartner Hans Martin Caspersen.

En Instrux for Graveren er approberet af Stiftsøvrigheden den 22. September 1893.

Byraadet har under 30. April 1894 erklæret sig enig med Kirkeinspektionerne i, at et Ligkapel, hvorfra Begravelser kunne foregaa, opføres paa eller ved Kirkegaarden, og samtykket i at overtage Garantien for et Laan af indtil 14,500 Kr. til Opførelse af Kapellet, hvis Plads og nærmere Indretning dog endnu ikke er afgjort.

Et Reglement for Kirkegaarden er approberet af Kirke- og Undervisningsministeriet den 28. September 1889, jfr. Sammes Skrivelse af 30. April 1891 om Betaling for Gravsteder for udenbys, og en Vedtægt for Begravelsesvæsenet i Svendborg er approberet af det nævnte Ministerium den 7. Oktober 1890.

XIX. Velgjørende Stiftelser og Foreninger.

---

1. *Svendborg Hospital.*

Herom findes en udførlig historisk Beskrivelse af Biskop Engelstoft i Samlinger til Fyens Historie og Topografi I p. 167 ff. Hospitalet er herefter oprindeligt udgaaet fra det i 1236 stiftede Graabrødre Kloster, hvis Kirke nedbrødes i 1828, idet en Del af Klosterets Bygninger — 2 Huse med Grund — efter Reformationen erhvervedes af Erik Rosenkrantz's Enke Helvig Hardenberg til Kjørstrup paa Thorseng, der i 1586 oprettede en Fundats for Stiftelsen, som siden kaldtes Svendborg Hospital. Efter Fundatsen, der findes hos Hofman 6te Bind pag. 78—80, var Stiftelsen utvivlsomt beregnet paa Svendborg By, i hvilken Henseende henvises til, at Stiftelsen skulde komme „Husarme“ til Gode, og at Magistraten i Lighed med Fattighospitalerne i Byerne uden Vederlag skulde bestyre den. Ikke Kjørstrups Ejere, men Stifterindens Arvinger forbeholdtes Ret til at belægge Pladserne, og de første forbeholdtes det kun som en Gunst at maatte beholde den af hende skjænkede Kapital. Ved en senere Obligation af 11. Marts 1679 bestemte Ejeren af Thorseng Niels Juel, at det skulde staa ham frit for at besætte de ledige Pladser efter Fundatsen, og dette vedtoges ogsaa af følgende Besiddere, hvorhos Reskript af 17. August 1736 udtrykkelig fastsatte, at det med de fattige Lemmer at indlægge skal have sit Forblivende ved Fundatsen og den hidtilværende Praxis, og at Taasinges Ejer skal indlægge dem, uden at Magistraten sig dermed maa befatte, saalænge Taasinges Ejere Kapitalen indehave, jfr. det tidligere Reskript af 16. Decbr. 1735,

hvorefter Ejerne tilligemed Magistraten skulde udnævne Lemmerne og Magistraten besørge Regnskabsvæsenet. Herefter blev det altsaa i Strid med Fundatsen, hvorefter Stifterinden kun havde forbeholdt sine Arvinger — hvad Juel'erne ikke var — at bortgive Pladserne i det Kjøbstadshospital, hun havde tiltænkt Byens Beboere, afgjort, at enhver Ejer af Thorseng, der vil udrede 5 % af den skjænkede Kapital paa 2000 Rdl., skal besætte de ledige Pladser, og dette Forhold udviklede sig senere derhen, at da Stamhusbesidderne foretrak Øens Beboere, og disse i Reglen ikke ønskede at tage Ophold i Byen, blev Legatportionerne jevnlig skilte fra Boligen og tildelte Øens Beboere. Dette blev imidlertid udtrykkelig forbudt ved Fyens Stiftsøvrigheds Skrivelse af 15. November 1843, hvori det paabydes, at de af Stamhusbesidderen udnævnte Lemmer skulle tage fast Ophold i Hospitalet og dér nyde den fundatsmæssige Understøttelse.

Byfogden i Svendborg er Inspektør ved Hospitalet, og der er ansat en Forstander ved samme, for Tiden Bygningsinspektør J. Huusom. Amtsrevisor, Sagfører Schrayh reviderer Regnskaberne.

Den gamle Bygning, der var skjænket til Hospitalet, som almindelig benævnedes „Klosteret“, laa paa den saakaldte Klosterplads, men da den var meget forfalden, og Byraadet i Anledning af nogle paatænkte Bygningsforetagender og andre kommunale Arbejder ønskede at komme i Besiddelse af den, erhvervedes der Justitsministeriets Tilladelse af 15. November 1870 til, at den med Bygning og Grund overlades Svendborg Kommune, imod at denne i Erstatning afstod en i 1866 med en Udgift af c. 5400 Kr. til Receptionslokale for søværts ankommende Kolerasyge opført, ved Kogtvedvejen liggende Bygning med Grund Nr. 605 og indrettede denne fuldstændig til at træde i Stedet for Hospitalet samt forpligtede sig til at betale den aarlige Grundskat til

Kirkekassen af 71 Kr. 25 Øre. I Hospitalet er Bolig for 7 Lemmer, men der udbetales kun Pengeportioner til 6, nemlig 28 Kr. til hver.

Hospitalet ejede den 31. December 1893 som indestaaende hos Stamhuset Thorseng en Kapital paa 2000 Rigsdaler Species, der forrentes med 216 Kr. 66 Øre, i et Indskrivningsbevis 200 Kr. og indestaaende i Sparekassen 1650 Kr. 96 Øre.

2. *Svendborg Søkasseforening.*

Den er stiftet 1754, og Foreningens Vedtægt er konfirmeret den 8. Juni 1781. Nye Love ere vedtagne 1. Februar 1866 og Tillægslove den 7. Januar 1889. Foreningens Formaal er at tilvejebringe Midler til at danne et Fond forat understøtte ulykkelige, skibbrudne Søfolk og at yde Begravelseshjælp og om mulig aarlig Understøttelse til trængende Interessenter eller deres Enker. I Tillægslovene, der vedtoges paa Foranledning af Søkassens daværende, mangeaarige, fortjente Formand fhv. Skibsfører Peter Christian Jacobsen, foreskrives, at fremtidig ingen nye Medlemmer optages i Foreningen undtagen de daværende Medlemmers søfarende Sønner, at Foreningens Midler, naar Medlemsantallet er naaet ned under 5 Mænd, skulle anvendes til en Stiftelsesbolig for gamle, trængende og værdige Sømænd og deres Enker, hjemmehørende i Svendborg, og at Foreningens Kapital ikke maa angribes til Udredelse af Begravelseshjælp og Understøttelse. Denne sidste Forskrift maa ikke forandres uden Samtykke af Byraadet, der fra 1889 forsyner Obligationerne med Prohibitivpaategning. Foreningens Formue andrager c. 16,000 Kr., og den ejer en Ligvogn, som den ved Kancelliskrivelse af 31. Marts 1848 fik Tilladelse til at holde til Brug for Svendborg Indvaanere mod en bestemt Taxt, og for hvis Benyttelse Taxt nu er foreskrevet i

Vedtægt for Begravelsesvæsenet af 7. Oktober 1890
Litra C. I Marts 1894 erholdt Foreningen Byraadets
Samtykke til at disponere over et Beløb af indtil
6000 Kr. til i Forening med Prinds Valdemar For-
eningen at opføre et Hjem for gamle Søfolk og disses
Enker.

Foreningen tæller for Tiden 28 Medlemmer og 23
Enker, og i 1893 vare Indtægterne 1011 Kr. 21 Øre,
deraf i Renter 681 Kr. 7 Øre og i Medlemskontingent
58 Kr., medens der udbetaltes til 15 trængende Med-
lemmer og Enker 440 Kr. og i Begravelseshjælp
120 Kr.

Bestyrelsen bestaar for Tiden af Skibsrheder P.
Christensen som Formand og Kasserer, Mægler
H. H. Christensen, Navigationslærer A. Eisenreich,
Fuldmægtig N. P. Brandt og Kjøbmand Chr. Bang.

3. *Caroline Amalies Stiftelse.*

Indbydelsen til Oprettelsen af denne Stiftelse udgik
den 28. Juni 1842 fra Sadelmager A. Høywald,
Maler, Dbmd. Hans Trabolt, Farver P. Poulsen,
Muremester, Brandinspektør Jens Rasmussen og
Sadelmager P. Hansen. Der tegnedes strax i aarlige
Bidrag 300 Kr., og Hds. Majestæt Dronning Caroline
Amalie samtykkede i, at Stiftelsen maatte bære hendes
Navn, og skjænkede den 400 Kr. En Fundats blev ud-
færdiget den 21. November 1842, og efter denne er det
Stiftelsens Formaal at understøtte værdige og trængende
Haandværksmestre og Fabrikanter samt disses Enker
i Svendborg. Dens Indtægter ved Bidrag fra c. 150
Medlemmer, har i en Række af Aar været c. 300 Kr.
aarlig, og da en Del deraf er opsamlet, ejer Stiftelsen nu
Prioritetskapitaler paa 12,900 Kr., hvorhos der er tillagt
den følgende Legater med en samlet Kapital af 3600
Kr., nemlig:

- a. Konsul Ph. N. Schytts og Hustru Camilla født Meyers Legat til Fordel for gamle, værdige og trængende Haandværksmestre og deres Enker i Svendborg stort 1500 Kr., Fundats af 28. Januar 1884 (Min. Tid. A p. 115). Renten uddeles i 2 Portioner à 30 Kr. 30 Øre hver 28. December.
- b. Kjøbmand Rudolph Georg Fogs og Hustru Christine født Haastrups Legat stort 1000 Kr. Fundats af 15. December 1881 (Min. Tid. 1882 A p. 155). Renten uddeles i en Portion med 40 Kr.
- c. Bogholder Ewald Lassens Legat stort 600 Kr. Renten uddeles i 1 Portion med 24 Kr.
- d. I 1881 skjænkedes af en Anonym 500 Kr., der ogsaa opretholdes som et selvstændigt Legat, og hvis Renter uddeles i 1 Portion med 20 Kr.

Stiftelsens egne Indtægter uddeles i 4 Portioner à 30 Kr. og 20 Portioner à 20 Kr., Resten oplægges.

I Aarenes Løb er der i alt uddelt c. 17,000 Kr. til trængende Haandværkere og deres Enker. Bestyrelsen bestaar af Sejlmager Chr. Brandt, der fra 1864 har været Formand, Tømmermester, Dbmd. A. Andersen, Gasværksbestyrer Liberoht og Byraadsmedlemmerne J. C. Jensen og A. H. Gudme.

4. *Borgerstiftelsen i Svendborg.*

Den blev stiftet den 27. November 1864 ved et Borgermøde efter Indbydelse af Sejlmager Chr. Brandt og Uhrmager Liberoht, der rejste Sagen, Hattemager J. M. Lange, Skomager J. C. Rasmussen, Karethmager Michelsen og Smed E. Huusom, og Sagen vandt stor Tilslutning, hvorefter Bidrag indsamledes af de nævnte Mænd som Komité med Overauditør, Borgmester Schrum som Formand. Da der i 1874 ved frivillige Bidrag var indkommet c. 17,000 Kr., og der

ved Skomager Frederik Hansens Testament var tilfaldet Stiftelsen en Arv paa 35,662 Kr. 93 Øre, hvoraf dog 10,000 Kr. opbevares som et Fond under Navn af Frederik Hansens Legat, ligesom en af Kommunen i 1868 skjænket Byggeplads i Vestergade med Byraadets Samtykke var afhændet for 1400 Kr., skred man til Opførelse af en Stiftelse paa en i Bagergade for c. 6000 Kr. indkjøbt Grund af Areal 8005 □ Al. Bygningen med Grund kostede i Alt c. 40,000 Kr., og den blev indviet den 1. Juli 1875. I denne er der 18 Friboliger, 10 dobbelte og 8 enkelte, og Beboerne af de første erholde hver 51 Kr., af Enkeltlejlighederne hver 35 Kr. aarlig i Legatreuter.

En Vedtægt for Stiftelsen blev oprettet den 11. Maj 1874, men den er ikke konfirmeret. Efter denne skal Bygningen tjene til Fribolig for Saadanne, som uden at nyde Understøttelse af Fattigvæsenet i en Alder af over 50 Aar trænge til Hjælp, og ingen Samfundsklasse af Borgere er udelukket herfra, men fortrinligt Hensyn skal tages til Værdighed og Trang som og til hæderlig Deltagelse i Kommunens offentlige Liv. Bestyrelsen bestaar af 7 Medlemmer, hvoraf 2 skal være Medlemmer af Byraadet, der i sin Tid, naar de oprindelig Bidragydendes Antal er svundet ind til under 50, skal vælge den hele Bestyrelse. Denne bestaar for Tiden af Sejl-mager Chr. Brandt som Formand, Kjøbmand J. P. Baagøe og Rebslager J. C. Jensen, valgte af Byraadet, og Gasværksbestyrer J. H. Liberoht og Malermester Mittelsted.

Regnskabets Revision skal efter Vedtægten besørges paa Stiftelsens Regning af Byraadet og decideres af dette.

Borgerstiftelsen har faaet tillagt nedennævnte Legater med en samlet Kapital af 35,400 Kr.:

- a. Skomager Frederik Hansens ovennævnte Legat paa 10,000 Kr. Renten heraf 400 Kr. anvendes til Ejendommens Vedligeholdelse m. v.

- b. En Anonym skjænkede i 1881 en Kapital paa 3000 Kr., hvis Renter ifølge Giverens Ønske anvendes til Indkjøb af Brændsel til Stiftelsens Beboere.
  - c. Kjøbmand Rudolph Georg Fogs og Hustru Christine født Haastrups Legat stort 5000 Kr. Fundats af 15. December 1881 (Min. Tid. 1882 A p. 115). Renten uddeles i ligestore Portioner til Stiftelsens Beboere.
  - d. Pastor C. E. Suhrs og Hustrus Understøttelseslegat til Borgerstiftelsens Beboere stort 4000 Kr. ifølge Testament af 4. Januar 1880. Renten uddeles ved Juletid til Stiftelsens Beboere.
  - e. Konsul Ph. N. Schytts og Hustru Camilla født Meyers Legat stort 10,000 Kr. Fundats af 28. Januar 1884 (Min. Tid. A pag. 114). Renten uddeles til Stiftelsens Beboere den 28. December.
  - f. En af Gartner Christen Jacob Christensen legeret Kapital paa 400 Kr.
  - g. Redaktør Maximilian Assams og Hustrus Legat stort 2000 Kr. Fundats af 27. November 1891 (Min. Tid. 1892 A p. 106). Renten uddeles til 4 Enker i Stiftelsen.
  - h. Garver Hans Andersens og Hustru Amalie Corfitzens Legat stort 1000 Kr. Fundats af 31. Januar 1891 (Min. Tid. A p. 41). Renten uddeles i Portioner paa 5 Kr. til Stiftelsens Beboere.
- Af Kæmnerkassen udbetales der fra 1893 indtil Videre 80 Kr. aarlig til Stiftelsen til Hjælp til Skatter m. m.

5. *Prinds Valdemars Forening i Svendborg.*

Foreningen blev stiftet den 14. Januar 1868 med det Formaal at understøtte syge, forliste eller alderssvage

Medlemmer samt deres Enker eller Børn, naar de ufor­skyldt komme i Nød, og som Medlemmer kunne optages Skibsførere og Styr­mænd, som ere hjemmehørende i Svendborg eller fare med Svendborg Skibe, Skibsrhedere, Mæglere, Navigationslærere og Lodser samt 6 Klasser Professionister, hvis Næring staar i Forbindelse med Søen. Medlemmerne betale et Indskud ved Indtrædelsen efter deres Alder og et aarligt Kontingent af 8 Kr.

Foreningen talte i 1893: 135 egentlige, til Under­støttelse berettigede Medlemmer og 94 bidragydende Medlemmer, og der blev udbetalt i Understøttelse til 24 Enker 1619 Kr., til forældreløse Børn 100 Kr. og til forliste Sø­mænd 100 Kr. Den ejede ved Aarets Slutning en Formue af 27,343 Kr. 60 Øre, og dens Indtægter beløb sig i 1893 til 2770 Kr. 40 Øre,

Til Foreningen er endvidere henlagt følgende Legater:

- a. Konsul Ph. N. Schytts og Hustru Camilla født Meyers Legat paa 2000 Kr. ifølge Fundats af 28. Januar 1884 (Min. Tid. A p. 114). Renten uddeles i 4 Portioner den 28. December.
- b. Smedemester og Skibsrheder Adolph Hansen Huusoms og Hustru Agnete født Møllers Legat paa 2000 Kr. Renten uddeles til 3 Skippere og Styr­mænd, som ere Medlemmer af Foreningen. Fundats af 17. Marts 1888 (Min. Tid. A p. 104).
- c. Skibsrheder Jørgen Andersens Legat paa 500 Kr. Fundats af 12. November 1892 (Min. Tid. A 1893 p. 56). Renten uddeles til 1 Sømand eller Sø­mandsenke.

Desuden ejer Foreningen et saakaldet Bøssesfond stort 406 Kr. 83 Øre, indsamlet blandt de søfarende Medlemmer. •

Foreningen agter i Forbindelse med Søkassen at virke hen til Oprettelse af et Sømandshjem og eventuelt i dette Øjemed at disponere over 6000 Kr.

Bestyrelsen bestaar af 5 Medlemmer: Havnefoged C. E. Møller, Formand, Navigationsskolelærer A. Eisenreich, Kasserer, Rebslager Anderskov og Skibsførerne Chr. Jensen og C. Klagenberg.

6. *Hjælpeforeningen i Svendborg.*

Denne Forening stiftedes den 20. September 1869 paa Initiativ af daværende Fattiginspektør, Kaptajn Hallas og Kateket Lorentzen, og efter dens Love er Formaalet at hjælpe og støtte den retskafne og værdige Trængende i Nødstilfælde, forat han ikke skal synke ned i uheldelig Elendighed og hjemfalde til det offentlige Fattigvæsen. Udelukkede ere bl. A. de, som have nydt offentlig Understøttelse, som ville behøve stadig Hjælp, og som ikke ere forsørgelsesberettigede i Svendborg. De fornødne Indtægter tilvejebringes ved aarlige Medlemsbidrag og ekstraordinært ved Basarer, Koncerter og deslige, og der uddeles aarlig mellem 1200 og 1600 Kr.

Bestyrelsen bestaar af en Formand, en Kasserer og indtil 10 Medlemmer, nemlig 2 for hver af de 5 Distrikter, hvori Byen med Hensyn til Foreningens Virksomhed er inddelt.

Efternævnte Legater ere tillagte Foreningen og bestyres af denne:

- a. Enkefru Sofie Mathilde Lunds Legat, stort 3000 Kr., oprettet af Distriktslæge David ved Fundats af 7. Marts 1883 (Min. Tid. A p. 115). Legatet er bestemt for enligstillede Kvinder af den arbejdende Klasse i Svendborg.
- b. Kjøbmand Johan Christian Riisbrichs og Hustru Anne Cathrine f. Grønwalds Legat til

Trængende i Svendborg stor 510 Kr. 88 Øre. Fundats er oprettet 24. Juli 1890 (Min. Tid. 1991 p. 43).

7. *Asylet Børnely.*

Efterat Asylet i længere Tid uden Betaling havde havt Afbenyttelse af en Kommunen tilhørende Ejendom i Bagergade. den saakaldte Mads Graaes Stiftelse, skjænkede Byraadet, der havde truffet en anden Ordning af denne Stiftelse, i 1873 den hele Grund med Have og Eng lige ned til Bækken til Opførelse af en ny Asylbygning, og i 1873 blev denne opført for c. 7800 Kr., som tilvejebragtes dels ved en Asylet efter Skomager Frederik Hansen tilfalden Arv paa 2000 Kr., dels ved et Bidrag fra Fyens Stifts Kommunefond af samme Størrelse, dels ved Gaver herfra Byen, deriblandt fra Amtmand, Greve Brockenhuus Schack og Hustru 2000 Kr. med flere. Ved Asylet er ansat en Asylmoder og en Medhjælperinde, og Bestyrelsen bestaar af 4 Mænd og flere Damer, der skiftevis have Inspektion i Asylet.

Der er tillagt Asylet følgende Legater.

- a. Kjøbmand Rudolph Georg Fogs og Hustru Christine født Haastrups Legat stort 1000 Kr. ifølge Fundats af 15. December 1881 (Min. Tid. 1882 A p. 154).
- b. Konsul Ph. N. Schytts og Hustru Camilla født Meyers Legat stort 1500 Kr. ifølge Fundats af 28. Januar 1884 (Min Tid. A p. 113). Renten anvendes til Børnenes Bespisning den 28. December og til Hjælp i Sygdomstilfælde og deslige.

Desuden erholder Asylet aarlig udbetalt af Kjøbmand H. J. Baagøes og Hustrus Understøttelseslegat (Min. Tid. 1871 A p. 70) 200 Kr. og af Frøken Caroline Baagøes Legat 80 Kr. samt indtil Videre

af Kæmnerkassen 80 Kr. Det faar endvidere Tilskud af Varelotteriets Overskud og opretholdes iøvrigt ved aarlige Bidrag fra Byens Indbyggere.

8. *Foreningen til Opførelse af Boliger for den mindre bemidlede Del af Befolkningen i Svendborg.*

Den 2. Juni 1875 blev Foreningen stiftet efter Indbydelse af 14 herboende Mænd, og dens Formaal var ved Opførelse af passende Huse at afhjælpe den dengang herskende Trang til Huslejligheder for mindre Bemidlede. Vedtægter udfærdigedes den fornævnte Dag og ændredes noget den 7. Februar 1879. Efter disse skulle de Huse, som bleve opførte, udlejes saaledes, at Lejerne erholdt Adgang til at blive Ejere af samme, og Lejerne skulle foruden at vedligeholde Husene og betale Skatter og Afgifter af dem forrente og amortisere den Sum, som Huset med Grund havde kostet, med 6 $\%$. Deraf dækkes Renten af den til enhver Tid indestaaende Del af Aktiekapital og Laan, og Resten anvendes til Amortisation med Undtagelse af $\frac{1}{4}$ $\%$, der henlægges til en Reservefond. Naar en Lejer har nedbragt Kjøbesummen til det Halve, er han berettiget til paa egen Bekostning at faa Skjøde mod at udstede Obligation for eller tilvejebringe Resten af Kjøbesummen.

Der tegnedes i 1875 171 Aktier à 100 Kr., som skulde forrentes med 4 $\%$ og indløses ved Lodtrækning efterhaanden, som Foreningens Status tillod det, og der opførtes i samme Aar 5 Dobbeltuse paa en indkjøbt, ved Søgaardsvejen liggende Grund, og i 1876 opførtes yderligere 2 Dobbeltuse paa en af Byraadet mod en aarlig Afgift af $1\frac{1}{2}$ Øre pr. □ Alen overladt Grund ved Ørkildsgade stor 3328 □ Alen. De 10 Boliger ved Søgaardsvejen kostede med Grund hver 2700 Kr., de 4 ved Ørkildsgade hver 2250 Kr., ialt 36,000 Kr., der var tilvejebragt dels ved Aktiekapitalen, dels ved

Laan. Efter det sidste Regnskab for Aaret til 31. Januar 1893 var der paa Kjøbesummen af Lejerne afdraget 11,000 Kr., og Aktiekapitalen var nedbragt til 7200 Kr., medens Prioritetslaanene udgjorde 17,800 Kr.

Bestyrelsen bestaar af 5 Medlemmer, og Amtmand, Grev Brockenhuus Schack har stadig været Formand i Bestyrelsen.

9. *Bymissionshuset „Bethel“.*

I Frue Sogn havde der i længere Tid under Ledelse af Pastor R. Prip bestaaet en Bymission, hvis Medlemmer assisterede Sognepræsten i Menighedsplejen, men da en lignende Organisation i 1888 blev indført i St. Nikolaj Sogn, og der trængtes til et fast Hjem for Missionens Virksomhed, særlig ogsaa til en Forsamlingssal til kirkelige Møder og til Børnegudstjenester, kjøbtes paa Foranledning af fornævnte Pastor Prip en i Bagergade liggende, større Ejendom for 15,000 Kr. Der indrettedes i samme en Forsamlingssal 23 Alen lang og 7 Alen høj, Arbejdsstuer for Drengene og Piger, hvor de kunde sættes under god Paavirkning og i nyttig Beskjæftigelse i den Tid, i hvilken de ikke søgte Skolen, Kjøkken og Plads til Bespisning af fattige Børn i Vintermaanederne, Plads til Salg af Bymissionens Haandgjærningssager, Bolig for en Værkfører paa Værkstederne og for en Diakonisse m. m. I alt kom Bygningen til at koste c. 21,000 Kr., hvoraf der senere ved Bidrag af en Del Garanter er afbetalt c. 1000 Kr. aarlig. „Bethel“ blev indviet af Biskop Stein den 20. August 1889.

Bestyrelsen bestaar af Byens 2 Sognepræster, 3 af Bymissionen og 2 af Garanterne valgte Medlemmer. Vedtægt for Virksomheden i „Bethel“ er udfærdiget den 20. August 1888.

XX. Legater.

A. Under Bestyrelse af Byraadet.

I Aaret 1870 udgav Byraadet en trykt Beretning om Byens Legater, hvoraf fremgaar, at de i Tidernes Løb skjænkede Kapitaler og Ejendomme til de Fattige i Svendborg efterhaanden vare indtagne under Fattiggassen og Indtægterne ubemærket flydte sammen med den Sum, Byen paa anden Maade udredede til de Fattige. Da Givernes Villie ikke herved skete fyldest, bestemte Byraadet under 8. December 1869 med Hensyn til de nedenfor under Nr. 1 til 3, 8 og 9 nævnte, under Fattigudvalget sorterende Legater m. v., at der fra 1870 skulde uddeles de ved hver især nævnte Portioner alene til værdige, i Svendborg forsørgelsesberettigede Trængende, som ikke nød offentlig Fattighjælp (Læge og Lægemedler dog undtagne), og under Iagttagelse af Bestemmelserne i de respektive Testamenter og Gavebreve, at Bekjendtgjørelse om vakante Portioner skulde ske, at Regnskabet og Arkivet for Legaterne skulde holdes under Et udenfor Fattigvæsenets, at Portionerne skulde bortgives af Udvalget for Fattigvæsenet, efterat Betænkning var indhentet hos Fattiginspektøren, at Udbetalingen skulde ske ved denne sidste Juleaften med Undtagelse af de Hofmanske Legatportioner, der efter Giverens Villie udbetales St. Hansdag, at Portionerne som Regel beholdes vedvarende, og at Byraadet skulde føre Overtilsynet med Legaterne samt med de aarlige Regnskabers Revision og Decision. Fremdeles bestemtes det, at den af Mads Graae oprettede Stiftelse skulde gjenoprettes, og at hertil skulde henlægges de nedennævnte Legater Nr. 4—6 m. m., men istedetfor Stiftelsen er nu oprettet det under Nr. 7 nævnte Legat. Endelig vedtog Byraadet, at der forat hædre de paagjældende Velgjøreres

Minde skulde indrettes en saakaldet Hædersprotokol, hvori deres Navne og Gaver indtegnedes.

De enkelte Legater ere:

1. *Konferentsraad Niels de Hofmans Legat* ifølge Erektionsbrev af 24. Februar 1784 for Stamhuset Hofmangave paa 40 Kr. aarlig til fattige, sengeiggende Husarme og ustraffelige Enker i Svendborg. 4 Portioner à 10 Kr.
2. *Bager Henrik Fichs og Hustrus Legat* ifølge Testament af 31. December 1798 paa i Alt 1400 Kr. 2 Portioner à 8 Kr. uddeles til Haandværksdrenge til Klæder, 2 Portioner à 20 Kr. til værdige Trængende.
3. *Kjøbmand Hans Christian Gunmesen Brundts Legat* stort 200 Kr. ifølge Gavebrev af 2. Januar 1774. 1 Portion paa 8 Kr. til Trængende i Frue Sogn.
4. *Garver og Skomager Daniel Møllers og Hustrus Legat* ifølge Testament af 23. Maj 1815 stort 400 Kr. til Fattiggassen.
5. *Partikulier Herman Vegner Borrings Legat* stort 320 Kr. for værdige Trængende i Svendborg ifølge Testament af 19. December 1805.
6. *Enkemadame Schytts Legat* stort 500 Kr. ifølge en Decision af 1815 for værdige Trængende i Svendborg.
7. *Kjøbmand Mads Graaes og Hustru Anne Muncks Legat* til Bedste for trængende og værdige Enker eller ugifte Døttre af Borgere i Svendborg, stort 6000 Kr. Fundats af 21. Juni 1876 i Min. Tid. A p. 90. Renten uddeles de 2 Flyttedage i 6 Portioner à 40 Kr., og Testatorernes herboende Slægt er fortrinsberettiget i Tilfælde af Værdighed og Trang.

Giverne skjænkede oprindelig ved Gavebrev af 10. April 1767 et Hus med 3 Boder i Kattesundet med 4 Rdl. Grundtaxt i Byens Jorder til en Stiftelse til Beboelse for 6 Fattige og Husarme, men i 1838 blev det paa Grund af Brøstfældighed bortsolgt for 1580 Kr., der blev anvendt til Kjøb og Indretning af Byens Fattiggaard i Fruestræde, hvorhen Beboerne bleve flyttede. I 1869 vedtog som anført Byraadet, at Stiftelsen skulde gjenoprettes og udvides derved, at Fattigvæsenets Ejendom i Bagergade, der iforvejen benyttedes til Asyl, tillige skulde anvendes til en Bolig for 9 Enker eller ugifte Døttre af Borgere under Navn af Mads Graaes Stiftelse, men da Bygningerne vare i daarlig Stand, og Asylet trængte til Udvidelse, modtog man senere et Tilbud fra Asylbestyrelsen om, at Samme mod at faa den hele Grund overdraget vilde opføre et helt nyt Asyl uden Udgift for Kommunen; Bygningerne bleve solgte til Nedbrydning for 820 Kr., der indbetaltes i Kæmnerkassen, og med Indenrigsministeriets Samtykke substitueredes det ovennævnte Legat istedetfor den nedlagte Mads Graaes Stiftelse med en af Kæmnerkassen udredet Kapital paa 6000 Kr.

8. *Jytte Kirstine Nielsens Legat*, et Vænge, „5¹/₂ Td. Land udenfor Bagerport“, skjænket ifølge Testament af 24. Maj 1800 til de Fattige i Svendborg. Med Indenrigsministeriets Tilladelse af 12. Decbr. 1848 er Vænget overdraget til Kommunens fri Disposition, imod at denne aarlig betaler 36 Td. Byg eller mindst 300 Kr. Pengebeløbet uddeles til Trængende i 6 Portioner à 50 Kr. Vænget er benyttet dels til at opføre Fattiggaarden paa, dels til Markedsplads og Udlejning.

9. *Karen Skalkams Legat* paa 240 Kr. ifølge Testament af 6. April 1809 til de Fattige i Svendborg. Uddeles i 1 Portion paa 10 Kr.
10. *Kjøbmand Ole Maegaards Legat* stort 4200 Kr. ifølge Testament af 23. April 1862. Renten oppebæres for Tiden af en indsat Legatar, men ved hendes Død skal Kapitalen anvendes til Opførelse af Smaaboliger for Trængende af Handelsstanden, Kontorister og Skrivere samt til en Arbejdsanstalt.
11. *Tobaksfabrikør Hans Hansens Enkes Sophie Hansen født Hoffmans Legat* til Husarme i Svendborg og til Præste- og Kordegne-Enker i Vor Frue Sogn stort 8158 Kr. 58 Øre. En for Legatet af Byraadet udfærdiget Fundats er konfirmeret 2. Februar 1894. Ved Giverindens Testament af 2. Juni 1824 er det bestemt, at Byens Øvrighed og Præster skulle forestaa Uddelingen, og de have ogsaa bestyret Legatet, indtil den nuværende fundatsmæssige Ordning er sket. Renterne udbetales fremtidig Borgmesteren og Præsterne til Uddeling i hver Termin.
12. *Pastor Emil Warburgs Legat* for trængende Konfirmander i St. Nikolaj Sogn stort 1300 Kr. Fundats af 19. Juni 1885 (Min. Tid. A p. 89). Renten udbetales Sognepræsten til Uddeling.
13. *Smedemester og Skibsrheder Adolph Hansen Huusoms og Hustru Agnete født Møllers Legat* for værdige Trængende af den næringsdrivende Klasse i Svendborg Kommune stort 8000 Kr. Fundats af 17. Marts 1888 (Min. Tid. A p. 102). Renten uddeles hver 16. Maj i 7 lige store Portioner, og Stifternes Familie skal fortrinsvis komme i Betragtning.
14. *Provst Ludvig Albert Warburgs Legat til Minde om hans Broder Sognepræst Emil Frederik Vilhelm Warburg* for værdige Trængende i St. Nikolaj Sogn

- stort 1000 Kr. Fundats af 8. Marts 1890 (Min. Tid. A. p. 91). Renten uddeles i 2 ligestore Portioner til 2 gamle og værdige Trængende, som i mindst 5 Aar have boet i Sognet, og Uddelingen sker af et af Byraadet for 5 Aar valgt Medlem og af Sognepræsten.
15. *Prokurator Ludvig Svendsens og Hustru Amalie Wilhelmine født Sahlms Legat* til Bedste for kristelige og værdig trængende Kvinder af Borgerklassen i Svendborg stort 4000 Kr. Fundats af 23. Marts 1890 (Min. Tid. A p. 206). Renterne uddeles i 3 Portioner à 50 Kr., og Legatstifterens Slægt i Svendborg har en begrændset Fortrinsret.
  16. *Kjøbmand Johan Christian Rüsbrichs og Hustru Anne Cathrine Grønvalds Legat* til Fordel for værdige og trængende Kjøbmænd i Svendborg, deres Enker og Børn stort 5000 Kr. Fundats af 23. September 1890 (Min. Tid. 1891 A p. 44). En Del af Renten oplægges, Resten uddeles af 3 af Byraadet valgte Medlemmer og Sognepræsten for Frue Sogn. Givernes Slægtninge have begrændset Fortrinsret.
  17. *Sammes Legat* til Fordel for værdige, trængende Haandværkere i Svendborg, deres Enker og Børn stort 5000 Kr. Fundats af 23. September 1890 (Min. Tid. 1891 A p. 41). Iøvrigt som Nr. 16.
  18. *Garver Hans Andersens og Hustru Amalie Corfitzens Legat* paa 1000 Kr. for værdige Trængende. Fundats af 31. Januar 1891 (Min. Tid. A p. 57). Renterne uddeles i Portioner paa 5 Kr. til de mest trængende og værdige paa Borgerstiftelsen med Fortrinsret for Stifterens Familie, hvis de bo dér.

19. *Hedevig Sofie West født Kraghs Legat*, oprettet af hendes Børn Sofie Hansine Poulina Schytt født West, Frederikke Marie Amalie West, Andreasine Cathrine West og Murmester Carl Ludvig Søren West. Fundats af September 1893 (Min. Tid. A p. 377). Legatet, hvis Kapitalformue er c. 30,300 Kr., bestyres i 10 Aar af executores testamenti, der afgive Halvdelen af Indtægten til Byraadet til Uddeling i Portioner paa 100 Kr. til saadanne værdige trængende, i Svendborg hjemmehørende Mænd eller Kvinder, som efter Evne og Kræfter have arbejdet troligt for deres Udkomme uden Hensyn til Stand, og den anden Halvdel til Bestyrelsen for Caroline Amalie Stiftelsen til Uddeling som fornævnt til gamle, værdige og trængende Haandværksmestre i Svendborg eller deres Enker. Familien har en begrændset Fortrinsret. Efter de 10 Aars Førløb deles Formuen i 2 Dele og afleveres til de fornævnte Institutioner. En Slægtning oppebærer, saa længe hun lever, det hele Overskud af Kapitalformuen.

B. Under Byraadets Overtilsyn.

1. *Sagfører Frederik Ditzel Wilhjels Familielegat* ifølge Testament af 29. Maj 1811. Kapitalen udgjør 4400 Kr., og Renten uddeles til Trængende af hans Familie; findes ikke saadanne, tillægges Indtægten andre Trængende i Svendborg. Legatet bestyres af 2 eller 3 Retskafe af den Wilhjelske Familie i Byen eller Stiftet under Opsigt og Rigtigheds Afleggelse for Fattiginspektionen (nu Byraadet).
2. *Baagøes Understøttelseslegat* for værdige og trængende Personer af begge Kjøen i Svendborg, oprettet ifølge Kjøbmand Hans Jørgen Baagøes og Hustru Caro-

- line Sophie Baagøes Testament af 26. Maj 1865, stort 40,000 Kr. Fundats i Min. Tid. 1871 A p. 71. Bestyrelsen bestaar af 5 Mænd, 3 valgte af Familien, 2 af Byraadet. Regnskab aflægges til Byraadet.
3. *Frederik Hansens Konfirmationsudstysrlegat* stort 200 Kr. ifølge Testament af 30. September 1871. Kapitalen opbevares i Kæmnerkassen, og Renten tilstilles Byens Sognepræster til Udstyring af 1 værdig og trængende Konfirmand i hver Sogn i Paasken. Legatet bestyres af Sognepræsterne, der indsende Beretning om Uddelingen.
  4. *Kjøbmand Rudolph Georg Fog og Hustru Christine født Haastrups Legat* stort 1000 Kr. til Asylet Børnely. Fundats af 15. December 1881 i Min. Tid. 1882 A p. 154. Bestyres af Asylbestyrelsen. Over Kapitalen maa der ikke disponeres uden Samtykke af Byraadet.
  5. *Sammes Legat* til Fordel for Caroline Amalie Stiftelsen stort 1000 Kr. Fundats af 15. December 1881 i Min. Tid. 1882 p. 155. Renten uddeles til en Trængende, der er berettiget til at nyde godt af Stiftelsens Midler. Bestyres af Stiftelsens Bestyrelse. Legatets Uddeling godtgjøres for Byraadet, uden hvis Samtykke der ikke kan disponeres over Kapitalen.
  6. *Sammes Legat* til Fordel for Borgerstiftelsen stort 5000 Kr. Fundats af 15. December 1881 i Min. Tid. 1882 p. 155. Legatet bestyres af Borgerstiftelsens Bestyrelse, og Legatets Uddeling godtgjøres for Byraadet, uden hvis Samtykke der ikke kan disponeres over Kapitalen.

7. *Enkefru Sophie Mathilde Lunds Legat* til Fordel for enligt staaende, trængende Kvinder af den arbejdende Klasse i Svendborg stort 3000 Kr., oprettet af Distriktslæge V. David. Fundats af 7. Marts 1883 (Min. Tid. A p. 115). Legatet er tillagt og bestyres af Svendborg Hjelpeforening, Aktiverne forsynes med Prohibitivpaategning af Borgmesteren i Svendborg, og Regnskab aflægges til Byraadet, der foranstalter det revideret og derefter deciderer mulige Antegnelser.
8. *Konsul Ph. N. Schytts og Hustru Camilla Schytt født Meyers Legat* til Fordel for Asylet Børnely stort 1500 Kr. Fundats af 28. Januar 1884 (Min Tid. A p. 113). For Halvdelen af Renten 30 Kr. skulle Børnene den 28. December bespises med 2 Retter varm Middagsmad, de andre 30 Kr. skulle anvendes ved Sygdomstilfælde eller andre mislige Forhold, saaat de udelukkende komme Børnene tilgode. Legatet bestyres af Asylets Direktion, og Beretning samt Regnskab afgives i Januar til Byraadet som den overordnede Autoritet for Legatet.
9. *Sammes Legat* til Fordel for Prinds Valdemars Forening stort 2000 Kr. Fundats af 28. Januar 1884 (Min. Tid. A p. 114). Resten uddeles den 28. December i 4 ligestore Portioner til ældre, værdige og trængende Skippere eller Styrmand af Foreningens Medlemmer, og Legatet bestyres af Foreningens Direktion; der afgiver Beretning og Regnskab til Byraadet som den overordnede Autoritet for Legatet.
10. *Sammes Legat* til Fordel for Borgerstiftelsen stort 10,000 Kr. Fundats af 28. Januar 1884 (Min. Tid. A p. 114). Renten uddeles den 28. December

til Beboerne i Stiftelsen, og dennes Bestyrelse godtgjør Legatets Uddeling for og aflægger i Januar Regnskab til Byraadet som den overordnede Autoritet for Legatet.

11. *Sammes Legat* til Fordel for gamle, værdige og trængende Haandværksmestre og deres Enker stort 1500 Kr. Fundats af 28. Januar 1884 (Min. Tid. A p. 115). Renten uddeles i 2 Portioner hver 28. December, og Legatet bestyres af Direktionen for Caroline Amalie Stiftelsen, der i Januar afgiver Beretning og aflægger Regnskab til Byraadet som den overordnede Autoritet.
12. *Léon Greve du Berthiers og Hustru Mathilde Grevinde du Berthiers Legat* til værdige Trængende i Svendborg stort 18,650 Kr. 46 Øre. Fundats af 30. April 1887 (Min. Tid. A p. 153). Legatet bestyres af Borgmesteren i Svendborg og 2 af Byraadet paa 5 Aar af dets Midte valgte Medlemmer, og Renten uddeles hver 22. Oktober i 20 ligestore Portioner til Personer af begge Kjøen af borgerlig Stand hjemmehørende her i Staden. Aktiverne forsynes med Byraadets Prohibitivpaategning og opbevares i Kæmnerkassen, og Regnskab afgives i Januar til Byraadet og revideres og decideres som de kommunale Regnskaber.
13. *Grevinde du Berthiers Brudeudstyslegat* stort 10,753 Kr. 75 Øre. Fundats af 30. April 1787 (Min. Tid. A p. 154). Renten uddeles i Oktober Kvartal til Udstyring af 2 fattige og agtværdige, i Svendborg hjemmehørende Brude, navnlig herværende Borgeres og Haandværkeres Døtre, der indgaa Ægteskab med Borgere eller Haandværkere her i Staden. Bestyrelse, Regnskabsaflæggelse m. v. som Nr. 12.

14. *Smedemester og Skibsrheder Adolph Hansen Huusoms og Hustru Agnete Huusom født Møllers Legat* til Fordel for Prinds Valdemars Forening i Svendborg stort 2000 Kr. Fundats af 17. Marts 1888 (Min. Tid. A p. 104). Legatet bestyres af Foreningens Bestyrelse, der uddeler Renten hver 16. Maj i 3 ligestore Portioner til værdige og trængende Skipperer eller Styrmande i Svendborg, som ere Medlemmer af Foreningen. Beretning og Regnskab afgives til Byraadet, der forsyner Aktiverne med Forbuds-paategning, og Regnskabet revideres og decideres som de kommunale Regnskaber.
15. *Kjøbmand Johan Christian Rüsbrichs og Hustru Anne Cathrine f. Grønvalds Legat* til Bedste for Trængende i Svendborg stort 500 Kr. Fundats af 24. Juli 1890 (Min. Tid. 1891 A p. 43). Legatet bestyres af Hjælpeforeningen, og Regnskab tilstilles aarlig Byraadet, der forsyner Aktiverne med Forbuds-paategning, og revideres og decideres som de kommunale Regnskaber.
16. *M. Assams og Hustrus Legat* til Svendborg Borgerstiftelse stort 2000 Kr. Fundats af 27. November 1891 (Min. Tid. 1892 A p. 106). Legatet bestyres af Borgerstiftelsens Bestyrelse, der uddeler Renten til 4 Enker i Stiftelsen. Regnskab aflægges til Byraadet, der forsyner Aktiverne med Forbuds-paategning, og revideres og decideres som de kommunale Regnskaber.
17. *Axel Assams Legat* til Fordel for en værdig og trængende Konfirmand i St. Nikolaj Sogn stort 500 Kr. Legatet bestyres af Sognepræsten, dets Aktiver forsynes med Forbuds-paategning af Byraadet, og til dette aflægges aarligt Regnskab, der revideres og decideres som Kommunens Regnskaber.

18. *H. J. Baagøes og Hustrus Familielegat* stort 40,000 Kr. Fundats af 17. Januar 1871 (Min. Tid. A p. 81). Renterne uddeles til værdige og trængende Personer af Familien Baagøe (Descendenter af Kjøbmand Hans Jørgen Baagøe og hans 2 Hustruer Maren Graae og Caroline Sophie Bøie), og Legatet bestyres af 3 af Familiens Medlemmer uden anden Kontrol fra det Offentliges Side, end at der ved hvert Aars Udgang skal til Kommunalbestyrelsen i Svendborg afgives en Indberetning om, at Kapitalen er sikret paa betryggende Maade, og denne Autoritet er da berettiget til at paase Opfyldelsen heraf, ligesom og at Aktiverne ere forsynede med Puategning om at være Legatet tilhørende. Uddør Familien Baagøe, inddrages Legatet under det ovenfor under B 2 nævnte Legat.

C. Andre Legater.

1. *Frøken Caroline Baagøes Legat* for trængende og værdige Fruentimmer stort 40,200 Kr. ifølge Testament af 21. September 1867. Hans Jørgen Baagøes Descendenter skulle indtil 4de Led inkl. nyde godt af Legatet, men derefter overgaar Legatets Kapital til Svendborg Kommune, hvis Byraad overtages Bestyrelsen. Den Baagøeske Slægt skal dog stedse være fortrinsberettiget til Legatet, der uddeles i 5 Legater à 80 Kr., 10 Legater à 60 Kr. og Resten à 40 Kr. Bestyrelsen aflægger Regnskab til Revision og Decision, og saalænge Legatet bestyres af den arveberettigede Slægt, indsendes det til Svendborg Amt, senere behandles det paa samme Maade som Kjøbstadens kommunale Regnskaber.

2. *Pastor C. E. Suhrs og Hustrus Understøttelseslegat* for Svendborg Borgerstiftelses Beboere stort 4000 Kr. ifølge Testament af 4. Januar 1880. Renten uddeles ved Juletid til Stiftelsens Beboere. Det er overladt Byraadet at træffe alle fornødne Bestemmelser angaaende Legatets Bestyrelse m. v. Fundats er ikke udfærdiget.
3. *Pastor Emil Warburgs Legat* til St. Nikolaj Kirke i Svendborg stort 2544 Kr. 45 Øre. Fundats af 14. Februar 1888 (Min. Tid. A p. 75). Legatet bestyres af Kirkens Inspektion under Overtilsyn af Fyens Stiftsøvrighed, og Regnskab aflægges sammen med Kirkens øvrige Regnskaber. Legatet skal anvendes til at understøtte og paa bedste Maade fremme Korsangen i Kirken.
4. *Skibsrheder af Skaarupøer Jørgen Andersens Legat* til Fordel for Sømandsstanden i Svendborg Toldsted stort 500 Kr. Fundats af 12. November 1892 (Min. Tid. 1893 p. 56). Legatet bestyres af Prinds Valdemar Foreningens Bestyrelse, der tager Bestemmelse om den aarlige Anvendelse af Renterne.

Tillæg.

Da Regnskaberne over Svendborg Kommunes og Hav-
nens Indtægter og Udgifter i 1893 ere blevne afsluttede
den 26. Maj 1894, forinden Skriftets Trykning er endt,
indføres nedenfor **Ekstrakter** af dem. I Overensstemmelse
med Kæmnerregnskabets Udvisende maa de ovenfor Side
39, 43 og 52 efter Kæmnerkontorets foreløbige Opgivende
anførte Beløb for Skolekontingent, Formue- og Lejligheds-
skat og Alderdomsunderstøttelse i 1893 rettes til henholdsvis
2265 Kr., 114,548 Kr. 89 Øre (ialt 133,808 Kr. 25 Øre)
og 13,986 Kr.

Extrakt
af
Kæmnerregnskabet for 1893.

Indtægt.

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
1. <i>Overskud fra forrige Aar . . . .</i>	26,252	36		
Restance af Skatter og Afgifter fra forrige Aar	908	64		
			27,161	00
2. <i>Indtægt af Kapitaler, Ejendomme og desl.</i>				
Rente af Kapitaler	5,106	26		
Indtægt af fast Ejendom	6,620	36		
De faste aarlige Afgifter, som ved Salg af kommunale Ejen- domme ere samme paalagte . .	1,457	81		
Bygafgift efter Frd. 18. Okt. 1811	1,764	31		
Rekognitioner efter do.	33	85		
			14,982	59
3. <i>Afgifter og Kjendelser efter Næ- ringslov 29. Decbr. 1857 o. desl.</i>				
Kjendelser for Næringsadkomster	4,222	00		
Afgift af Brændevinshandel og Udskjænkning	7,926	58		
Afgift ifølge Næringslovens § 62	225	00		
Stadepenge	1,341	75		
Indtægt ifølge Fimaloven	40	00		
			13,755	33
Transport			55,898	92

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
Transport . . .			55,898	92
4. <i>Paalignede Skatter.</i>				
Grundskat efter Lov 11. Febr. 1863	6,769	07		
Husskat efter do.	12,490	29		
Formue- og Lejlighedsskat . . .	114,548	89		
			133,808	25
5. <i>Statskassens Tilskud til Alderdomsunderstøttelse . . . . .</i>			4,824	90
6. <i>Tilskud fra andre Kommuner til Fællesanliggender . . . . .</i>				..
7. <i>Forbrug af Aktiver . . . . .</i>			..	..
8. <i>Optagne Laan . . . . .</i>			..	..
9. <i>Andre Indtægter.</i>				
Skolekontingent	2,265	00		
1/4 pCt. Afgift	119	76		
Bøder	431	00		
Hundeskat	1,168	00		
Gas- og Vandværkets Tilskud til Kæmner- og Assistentlønnen	1,550	00		
Forskjellige mindre Indtægter . .	464	64		
Bygninger solgte til Nedbrydelse	458	12		
Sydfyenske Dampskibsselskabs Bidrag til Kreaturstalden . .	1,000	00		
Svendb. Havnekasses Bidrag til do.	3,000	00		
Uaffordrede Kvarterpenge	24	75		
Arbejdsanstaltens Overskud . . .	988	44		
Rente af Kassebeholdning . . .	1,287	14		
Vandværket betalt Rente og Afdrag paa Gjæld	2,875	00		
Gasværket betalt do. do.	5,080	84		
Vandværket afgivet til Kæmnerkassens Reservefond	4,000	00		
Transport . . .	24,712	69	194,532	07

	Specialrum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
Transport . . .	24,712	69	194,532	07
Gasværket afgivet til Kæmnerkassens Reservefond	5,000	00		
Ifølge Decision til forrige Regnskab	11	50		
Vandværkets Overskud: Restancer	73	75		
Kontant .	2,512	75		
Gasværkets do. Restancer	263	05		
Kontant .	23,610	51		
			56,184	25
Summa Indtægt . . .			250,716	32

Udgift.

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
1. <i>Bidrag til:</i>				
Statskassen	2,797	39		
Amtsrepartitionsfonden	2,842	04		
Amtsskolefonden	3,044	65		
			8,684	08
2. <i>Byens Bestyrelse i Almindelighed</i>				
Lønninger og Pensioner	4,782	50		
Kontorudgifter	1,989	37		
Udgifter ved Raadhuset	197	30		
			6,969	17
3. <i>Fattigvæsenet.</i>				
Lønninger	1,600	00		
Kontorudgifter	271	20		
Transport . . .	1,871	20	15,653	25

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
Transport . . .	1,871	20	15,653	25
Trykte Sager	114	85		
Fattiges Forsørgelse	13,301	68		
Underholdningsbidrag	1,586	00		
Bygninger	730	14		
Til Afsindiges Underhold og Varetægt	3,404	93		
Til Aandssvage og Døvstumme	3,072	63		
Hjemløse Trængende	568	70		
Legatvæsen	654	00		
			25,304	13
4. Alderdomsunderstøttelse			13,986	00
5. Skolevæsen.				
Lønninger	29,757	04		
Kontorudgifter	403	50		
Brændsel og Belysning	1,904	05		
Bygninger, Inventarium og Under- visningsrekvisitter	3,675	12		
Andre Udgifter	2,625	00		
			38,364	71
6. Rets- og Politivæsen.				
Lønninger og Pensioner	7,944	76		
Delinkventomkostninger	1,333	06		
Udgifter til Thing- og Arresthus samt Lønning til Retsvidner	1,243	03		
Udgifter i Anledning af benefice- rede Sager	260	24		
Andre Udgifter	541	53		
			11,322	62
7. Medicinalvæsen.				
Venerisk Syge	"	"		
Sygehuse	1,875	16		
Transport . . .	1,875	16	104,630	71

	Specialsum.		Hovedsum.	
	<i>Kr</i>	<i>Ør</i>	<i>Kr</i>	<i>Ør</i>
Transport . . .	1,875	16	104,630	71
Jordemødre	387	00		
Andre Udgifter	1,629	57		
			3,891	73
8. <i>Gader og Veje</i>			9,209	62
9. <i>Gadebelysning</i>			859	80
10. <i>Den offentlige Renlighed</i>			2,859	61
11. <i>Vandforsyning</i>			"	"
12. <i>Brandvæsen</i>			2,765	49
13. <i>Indkvartering</i>			"	"
14. <i>Offentlige Lystanlæg</i>			2,684	54
15. <i>Rente af Gjæld</i>			13,062	19
16. <i>Afdrag paa Gjæld</i>			10,602	81
17. <i>Forøgelse af Aktiver.</i>				
Restudgift til Opførelse af Kvæg- stalden og Indretning af Kvæg- torvet	2,706	38		
Indsat i Svendborg Sparekasse til Kæmnerkassens Reserve- fond af Aarets Overskud . .	6,000	00		
Indsat i do. til do. de af Gas- og Vandværket afgivne	9,000	00		
			17,706	38
18. <i>Udgifter til kirkelige Øjemed.</i>				
Offerafløsning til Præsterne og Kordegne	4,149	88		
Kirkesangerløn	80	00		
Organisterne	249	92		
Klokkeringning	125	00		
Tilskud til Vor Frue Kirke . .	2,500	00		
			7,104	80
19. <i>Andre Udgifter</i>			2,221	24
Transport . . .			177,598	92

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
Transport . . .			177,598	92
20. <i>Beholdning.</i>				
Kæmmerkassen: Restancer . . .	759	19		
Kontant	45,898	15		
Gasværket: Restancer	263	05		
Kontant	23,610	51		
Vandværket: Restancer	73	75		
Kontant	2,512	75		
			73,117	40
Summa Udgift . . .			250,716	32

Extrakt

af

Gasværkets Regnskab for 1893.

Indtægt.

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
1. Beholdning ifølge Regnskabet for 1892			35,656	94
2. Restancer ifølge samme			223	08
3. Gasforbruget gennem de private Malere udgjorde i Aaret 1893:				
a. 7,972,800 Kbfd. Belysningsgas à 4 Kr.	31,891	20		
b. 5,655,600 Kbfd. Kogeg. à 3 Kr.	16,966	80		
13,628,400 Kbfd.				
Transport	48,858	00	35,880	02

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
Transport . . .	48,858	00	35,880	02
c. Havnens Belysning	725	00		
d. Jernbaneselskabet for 4 Lygter	90	00		
	49,673	00		
fragaar som uerholdelig . . .	242	91		
			49,430	09
4. Solgt 10,773 Td. Kokes	16,678	15		
Knusning og Tilkjørsel	2,540	80		
Solgt 296 Td. Kultjære	1,986	00		
			21,204	95
5. Leje af Maalere			1,201	31
6. Rente af Reservefonden			251	93
7. Kæmnerkassen af betalt paa Laan			3,000	00
8. Forskjellige Indtægter			7	20
9. Ifølge Antegnelse til forrige Regnskab			„	10
Summa Indtægt . . .			110,975	60

Udgift.

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
1. Lønninger.				
Bestyreren	2,000	00		
Arbejderne	7,294	83		
For Lygternes Tænding	450	00		
Overbetjenten for Tilsyn med Gadebelysningen	30	00		
Transport . . .	9,774	83		

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
Transport . . .	9,774	83		
Skatteopkræveren for Optagelse af Forbruget og Opkrævning af Afgifterne	300	00		
Bidrag til Kæmnerlønnen . . .	750	00		
			10,824	83
2. Kul 2300 Tons, Indkjøb, Fragt m. v.			32,330	00
3. Bygninger, Inventarium og Ved- ligeholdelse, Stikrørs Nedlæg- ning m. m.			11,032	68
4. Opførelse af et nyt Retorthus, Anskaffelse af Regulator m. m.			18,911	35
5. Rente af Gjæld			3,175	03
6. Afdrag paa Gjæld			1,905	81
7. Forøgelse af Aktiver: Indsat i Sparekassen til Gas- værkets Reservefond			3,000	00
8. Andre Udgifter			922	34
9. Afgivet til Kæmnerkassens Re- servefond			5,000	00
10. Restancer			263	05
11. Beholdning ved Aarets Udgang			23,610	51
I Alt . . .			110,975	60

Gasværket havde den 31. December 1893 et Tilgodehavende hos Kæmnerkassen af 15,000 Kr. og et Reservefond i Sparekassen af 15,000 Kr.

Gasværkets Drifts Regnskab for 1893.

	Kr	Ør	Kr	Ør
Den 1. Januar 1893 i Behold:				
Kontant			35,656	94
842,59 Tons Kul			14,314	00
2400 Td. Kokes			3,100	00
92 Td. Tjære			552	00
Rente af Reservefonden			251	93
Den 1. Januar 1894 i Behold:				
Kontant	23,610	51		
1416,85 Tons Kul à 14.20	20,119	27		
Kokes ÷ 200 Tdr.			300	00
198 Td. Tjære	1,188	00		
Et nyt Retorthus	18,911	35		
Afgivet til Kæmnerkassen	5,000	00		
Driftsoverskud fra 1893			14,654	26
	68,829	13	68,829	13

Ved Gasværket er i 1893 produceret . . . . . 17,524,000 Kbfd.
heraf til private Konsu-
menter: Lysgas . . . . . 7,972,800 Kbfd.
Kogegas . . . . . 5,655,600 —
fri Belysning i veldædig
Øjemed . . . . . 23,600 —
Den offentlige Belysning 1,650,000 —
Havnens Belysning . . . . . 200,000 —
4 Lygter til Jernbanen . . . . . 25,000 —
Paa Værket . . . . . 130,000 —
Gastab . . . . . 1,867,000 —

17,524,000 ---

Kulforbruget i 1893: 1844,74 Tons.

Extrakt
af
Vandværkets Regnskab for 1893.

Indtægt.

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
1. Beholdning ifølge Regnskabet for 1892			2,653	84
2. Restancer ifølge samme			36	25
3. Vandskattens Beløb efter Bygningernes Assurancesum og for anbragte Vandhaner			10,593	97
4. Vandskat af Næring efter særskilt Ansættelse i Henhold til Vandforbruget			1,091	56
5. Leje af Beværtningen i Høje Bøge			1,100	00
6. do. af Haverne paa Vandværkets Vænge			84	00
7. Rente af Reservefonden			223	94
Summa Indtægt . . .			15,783	56

Udgift.

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
1. Lønninger.				
Bidrag til Kæmner- og Assistentlønningen	800	00		
Natbetjent Petersen for Tilsyn med Vandspild	100	00		
			900	00
Transport . . .			900	00

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
Transport . . .			900	00
2. Rensning af Bassiner og Kilder			91	32
3. Udgifter ved Lødningerne og nye Boringer			2,896	02
4. Do. ved Vandværkets Ejendomme			351	72
5. Rente af Gjæld			1,797	71
6. Afdrag paa do.			1,077	29
7. Forøgelse af Aktiver: Indsat i Sparekassen til Vand- værkets Reservefond			2,000	00
8. Andre Udgifter			83	00
9. Afgivet til Kæmnerkassens Re- servefond			4,000	00
10. Restancer			73	75
11. Beholdning ved Aarets Udgang			2,512	75
I Alt . . .			15,783	56

Vandværkets Reservefond udgjorde den 31. Decbr. 1893: 8000 Kr.

E x t r a k t

af

Havneregnskabet for 1893.

I n d t æ g t .

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
1. Beholdning efter Regnskabet for 1892			88,840	39
2. Indvundne Renter			2,173	90
3. Afdrag			"	"
Transport . . .			91,014	29

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
Transport . . .			91,014	29
4. Laan			"	"
5. Bro- og Havneafgifter			42,244	03
6. Indtægter, som oppebæres af Havnefogden:				
Ballastpenge	432	46		
For Udlaan af Havnens Inven- tarium	1,148	86		
Afgift af Varer, som have hen- ligget paa Havnepladsen ud- over den reglementerede Tid	158	40		
For bortsolgt gammelt Inven- tarium	16	00		
Vandfyldningspenge	306	40		
			2,062	12
7. Grundafgift			62	60
8. Pladsleje			3,072	86
9. Andre Indtægter			81	47
10. Ifølge Antegnelser			175	06
Summa Indtægt . . .			138,712	43

Udgift.

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
1. Rente af Laan			4,334	89
2. Afdrag paa Laan			8,665	11
3. Skatter og Afgifter af Havnens Ejendomme			498	19
4. Bidrag til de med Statens Til- syn forbundne Udgifter			48	84
Transport . . .			13,547	03

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
Transport . . .			13,547	03
5. Lønninger og Pensioner:				
Havnekassereren	500	00		
Havnefogden	1,500	00		
Havnevægteren	725	00		
Sammes Medhjælper i Vintermaanederne	180	00		
Pension til Havnefoged Jacobsens Enke	150	00		
Do. til afskediget Havnevægter P. Hansen	150	00		
Ulykkesforsikring af Havnevægteren og Havnens faste Arbejdsmand	28	80		
			3,233	80
6. Nye Arbejder:				
Fortsættelse af Arbejdet med Udvidelse af Nordre Havn ved Anlæg af Veje, Planering m. v.	3,317	97		
Opførelse af et nyt Bolværk ved Nordre Havn	30,627	37		
Anlæg af en Bro sammesteds	7,915	07		
Indkøb af Grund til Udvidelse af Vej sammesteds	3,025	03		
Extraordinær Opmuddring ved lejet Dampmuddermaskine . .	21,047	89		
Bidrag til Opførelse af en Kreaturstald	3,000	00		
Forskjellige mindre Arbejder .	1,447	98		
			70,381	31
Transport . . .			87,162	14

	Specialsum.		Hovedsum.	
	Kr	Ør	Kr	Ør
Transport . . .			87,162	14
7. Vedligeholdelse af Havneværkerne, Havnens Bygninger samt dens Pladser og Veje:				
Vedligeholdelse af Havneværkerne	1,790	55		
Do. af Havnens Bygninger . .	1,024	50		
Do. af dens Pladser og Veje samt Gas- og Vandedninger	2,324	44		
			5,139	49
8. Ordinære Oprensingsarbejder ved Havnens Haandmuddermaskine			16,027	56
9. Anskaffelse af Redskaber og Inventariegenstande			758	22
10. Vedligeholdelse af do. do. . . .			1,700	85
11. Andre og uforudsete Udgifter			287	67
12. Ifølge Antegnelser			1	35
13. Indkjøbt en Del Materiale til nyt Bolværk ved Dampskibsbroen			6,411	32
14. Beholdning ved Aarets Udgang			21,223	83
I Alt . . .			138,712	43

Indhold.

Oversigt og Indledning	Side	7
Fortegnelse over Medlemmerne af Byraadet, kommunale		
• Udvalg, Kommissioner. Embeds- og Bestillingsmænd		
m. Fl. i 1894	—	18
I. Størrelse, Indbyggerantal	—	32
II. Byens faste Ejendomme	—	34
III. Kapitaler og forskellige Indtægter	—	37
IV. Den kommunale Beskatning	—	40
V. Byens Bestyrelse i Almindelighed og Raadhuset	—	43
VI. Fattigvæsen	—	47
VII. Alderdomsunderstøttelse	—	51
VIII. Skolevæsen	—	53
IX. Rets- og Politivæsen	—	62
X. Sundhedsvæsen	—	65
XI. Gader, Veje og Kloaker	—	71
XII. Vandforsyning	—	83
XIII. Gasværket og Gadebelysningen	—	91
XIV. Brandvæsen	—	94
XV. Byens Skove og Forskjønnelseskomiteen	—	100
XVI. Gjældsforhold	—	105
XVII. Svendborg Havn	—	108

XVIII. Kirker og Kirkegaard	Side 114
XIX. Velgjørende Stiftelser og Foreninger .	— 120
XX. Legater	— 132

Tillæg.

Ekstrakt af Kæmnerregnskabet for 1893	Side 147
do. af Gasværkets Regnskab for 1893	— 152
do. af Vandværkets Regnskab for 1893	— 156
do. af Havneregnskabet for 1893	— 157

Tilføjelser og Rettelser.

- Side 19 Linie 18 fra oven: Anderschou læs Anderskouv.
- 23 — 4 fra nedent: Murmester M. Lange er afgaaet ved Døden og i hans Sted er Murmester Hans Madsen under 16. Maj 1894 udnævnt til Medlem af Bygningskommissionen og Murmester Johansen til Suppleant.
- 29 — 16 fra oven: Hans Karl Martinus Hansen og Rasmus Hansen Nielsen ere den 15. Maj 1894 beskikkede til Lærere henholdsvis paa højeste Løn og Mellemløn.
- 35 — 3 fra nedent: Opførelsen af Kvægstaldbygningen og Indretningen af Kvægtorvet kostede c. 12.600 Kr., hvortil Havnen bidrog 3000 Kr., Sydfyenske Dampskibsselskab 1000 Kr. og Byen Resten. Bygningen er assureret for 10,170 Kr.
- 37 — 4 fra nedent: Enkelte ældre Legatmidler ere dog indbefattede under Kapitalerne.
- 39 — 3 fra nedent: Efter Grændse tilføjes: i Henseende til Hundeafgiften.
- 46 — 11 fra nedent: Det paagjældende Lokale var bestemt til Politistation, ikke til Kontorlokale for Kæmneren.
- 54 — 2 fra nedent: Parenthesen: (og et Rumfang 590 □ Fod) udgaar.
- 73 — 12 fra nedent: 1873 læs 1893.
-

